

UNIVERSITETET I OSLO

Fyrtårnet som slukket

-AKPs forestillinger om Albania 1973 til 1979

Dan Roger Luneborg Kvilstad

Våren 2011

Innhold

Innhold	3
Innledning	5
Presentasjon	5
Om kilder	5
Forskningsstatus	9
Noen begrepsforklaringer	9
Særtrekk med AKP i forhold til andre norske partier	11
<i>Batman</i> Mao og <i>Robin</i> Hoxha	12
Fra SUF, via SUF (m-l), MLG til AKP (m-l)	13
Oppgavens oppsett	14
Kapittel 1: Albania som AKPs Fyrtårn	17
Innledning	17
Sosialismens fyrtårn i Europa	17
Albaniaturismen	19
All omtale om Albania var positivt	21
Klassekampen som forsvarer av Albania	22
Kontakter mellom AKP og APA	24
”Landet som klarer seg alene”	24
”Vi registrerte nok en del av dem, men vi overså dem.”	25
Konklusjon	26
Kapittel 2: Fyrtårnets påvirkning i AKPs politikk	29
Innledning	29
Delegasjonen i 1975	29
Tolkninger av kampen mot høyreavviket	30
Kommunisme og høyreavvik	31
Kampen tar form	31
Forholdet til resten av venstresiden	32
Sikkerheten strammes inn	33
Hvorfor lot AKP seg albanisere?	34
Homofili og AKP	36
Konklusjon	37
Kapittel 3: Fyrtårnet brenner	39

Innledning	39
Arven etter Mao	40
I forkant av kongressen i 1976	41
En internasjonal kongress	42
Etter Kongressen.....	44
Klassekampens dekning av kongressen.....	47
Delegasjonreise til Albania våren 1977	47
Oppgjøret med KPD/ML.....	48
7.juli 1977	51
En krise blant mange kriser	55
Konspirasjonstanken rundt bruddet med Albania	56
Konklusjon.....	56
Kapittel 4:Oppgjør med fyrtårnet	59
Innledning	59
Oppgjør med Albania innad i partiet	60
Debatt mellom AKP og KUL	63
”To linjer i partiet er som bensin i middagen”	64
Metafysikk – Pål Steigans filosofiske oppgjør med Hoxha og Albania.....	65
Situasjonen i Eritrea og forholdet til ”reaksjonære regimer”	67
Stalins feil	70
Om Hoxhas verk Imperialismen og revolusjonen	71
Søkelys på et svik	71
Et punkt som det (nesten) ikke ble tatt oppgjør med.....	74
Oppgjørets ringvirkning	76
MI-ere om Albania etter 1980	78
Konklusjon.....	79
Konklusjon	81
Videre forskning	82
Kilder	85
Aviser/tidskrifter	86
Vedlegg: utdrag fra Tjen Folket mai 1977	89

Innledning

Presentasjon

Tema for denne masteroppgaven er Arbeidernes Kommunistparti (AKP) og forholdet til Albania fra ca.1973 til 1979. I denne masteroppgaven ønsker jeg å se nærmere på hvilke forestillinger AKP hadde om Albania. Det vil si at jeg ønsker undersøke nærmere hva AKP mente at Albania representerte både i form av styresett, historie, økonomi og sosial utvikling. Med andre ord, hva slags forestilling om Albania var det som gjorde at AKP ønsket å holde dette landet frem som et ideologisk eksempel?

Tidsrammen for denne oppgaven er satt fra 1973, da AKP ble offisielt stiftet, til 1979 da det endelige bruddet med Albania fant sted. Analysen vil der det er naturlig overstige den satte tidsrammen. Når det gjelder tiden før 1973, altså før AKP ble stiftet, vil organisasjonene SUF (m-l), og MLG tilsvare AKP.

Om kilder

Primærkildene i denne oppgaven er *Klassekampen*(KK), *Røde Fane*(RF) og *Tjen Folket*(TF) samt diverse direktiver fra partiledelsen i AKP . Avisen *Klassekampen* og tidsskriftet *Røde Fane* var det man kan kalle eksterne publikasjoner. Det vil si at disse utgivelsene var ment for å kunne leses av folk som ikke var medlemmer av AKP, eller organisasjoner knyttet til AKP. Begge disse publikasjonene var på 1970-tallet eid og drevet av AKP. Derfor er det naturlig å anta at disse kildene var et uttrykk for AKPs politikk, og at disse publikasjonene var ment som et redskap for å spre AKPs politiske budskap til en videre omkrets enn bare dets medlemmer.

Avisformatet til *Klassekampen* gjorde den egnet til å bringe nyhetsstoff fra Albania gjennom løpende artikler. *Røde Fane* tidsskriftet derimot kom ut seks ganger i året. Artikkene i dette tidsskriftet var av en mer teoretisk art, og i mindre grad nyhetsorienterte.

Tjen Folket var medlemsbladet for medlemmene av AKP. Det ser ikke ut som at Albania er i særlig grad nevnt eksplisitt i TF før det ble diskusjon rundt Albanias utenrikspolitikk etter 1976. Det betyr derimot ikke nødvendigvis at Albania ikke spilte en sentral rolle i den interne diskusjonen som ble ført i TF. I denne oppgaven vil jeg argumentere for at blant annet diskusjonen rundt *Teser om Høyreavviket*, et sentralt dokument som ble gitt ut via TF i 1975,

kom som et resultat av en klar innflytelse fra albansk politikk. I hvert av disse tilfellene hvor jeg mener TF tar opp politikk som jeg mener har en klar innflytelse fra albansk politikk, vil jeg argumentere hvorfor jeg forstår det slik.

I tillegg vil denne oppgaven benytte seg av diverse skjønnlitterære fremstillinger. I 1972 kom den albanske forfatteren Ismael Kadares bok *Bryllupet* ut på norsk. Denne boken var for øvrig den første boken det AKP eide forlaget Oktober gav ut. Boken skildrer albanernes historie gjennom en litterær fortelling. I tillegg skrev den ledende ml-eren Tron Øgrim etterordet til den norske utgaven. En annen sentral bok i denne perioden er Espen Haavardsholm bok *Historiens Kraftlinjer* fra 1975.

Videre finnes det nå en rekke interne partidokumenter som har blitt lagt ut på internett. Disse dokumentene omfatter alt fra direktiver om økonomiarbeid, til direktiver om hvordan diskusjoner skal føres på bestemte politiske arbeid. Videre gir dokumentene et godt inntrykk av hvilke artikler og litteratur som det var forventet at et medlem skulle ha lest til et bestemt møte. I denne oppgaven vil vi i kapittel tre blant annet se hvordan et direktiv pålegger medlemmene i alle lokallag til å lese bestemte artikler og utdrag før et møte som omhandler partiets forhold til Albania. Dokumentene som er lagt ut på internett er et resultat prosjektet *ml- historie*. På nettsiden til dette prosjektet kan vi lese at ” ml-historie er et prosjekt som ble etablert av *Arbeidernes kommunistparti* (AKP). Ved overgangen til Rødt, oppretta partiet *Forvaltningsorgan for AKPs partihistorie* (FAP), som har ansvaret for å videreføre prosjektet.”¹ Det vil si at det fram til nedleggelsen av AKP i 2006 var AKP selv som styrte dette prosjektet. Etter nedleggelsen av AKP var det fortsatt de samme som styrte det prosjektet. Det at det var folk som fortsatt var medlemmer av AKP, eventuelt folk som inntil nylig hadde vært medlemmer av AKP har ført til en del problemer med innsamling av dokumenter fra AKPs historie. Blant annet har den tidligere ledende skikkelsen i AKP Sverre Knutsen nektet å innlevere de dokumentene han besitter fordi han ikke hadde tillit til at de som inntil nylig hadde vært medlem av AKP skulle forvalte partiets historie.² Et videre problem med dette arkivet, i alle fall per april 2011, er at arkivet på ingen måte er komplett. Ettersom det på 1970-tallet ble gjennomført en rekke sikkerhetstiltak i partiet for å forhindre at uvedkomne fikk tak i partidokumenter, finnes det heller ikke noen oversikt over hva slags partidokumenter som mangler i dette arkivet. Som en følge av disse sikkerhetstiltakene er det

¹<http://akp.no/ml-historie/html/index.html> (30.04.11)

² Klassekampen 24.02 2006

også trolig at det er direktiver som har blitt destruert. Det som også er kjent er at ikke alle direktiver ble gitt i skriftlig form, noe som ytterligere vanskeliggjør arbeidet med å få oversikt over hvilke direktiver som ble gitt.

En rekke tidligere medlemmer av AKP har skrevet om partihistorien til AKP. De to mest fremtredende er Pål Steigans bok *På den himmelske freds plass- Om m-l-bevegelsen i Norge*, og Harald Skjønberg's *På parti med Stalin? –Den merkelige historien om MLernes storhetstid i Norge*. Mens Pål Steigan var leder i AKP fra 1975 til 1984 var Skjønberg ikke en fremtredende AKPer. Dette kan også synes å ha påvirket deres forhold til partihistorien. Mens Steigan hovedsakelig stiller seg positiv, eller i alle fall prøver å gi en forklaring på hvorfor ting skjedde som de skjedde med AKP på 1970-tallet, er Skjønberg mer negativ, til tider sarkastisk over deler av AKPs historie på 1970-tallet. Den positive siden ved både Skjønberg og Steigans fremstilling av AKPs historie er at de begge sitter inne med en unik kunnskap innefra om de forhold som gjorde seg gjellende i AKP på denne tiden. Dette gjelder ikke minst i forhold til hva slags saker som ble ansett som viktige innad i partiet på denne tiden. Men det å skrive historien om et parti man selv var delaktig i har også sine negative sider. Hukommelsen er ofte selektiv, og hva som var forholdet til deres til AKP på den tiden de skrev sine bøker kan ha virket inn i deres fremstilling av partiet. Steigan eksempelvis, skrev sin bok rett etter at han gikk av som partiformann. Som leder av AKP blir fremstillingen en blanding av egen erfaring, samtidig som han prøver å skrive en form for objektiv og oversiktelig historieskrivning. Det er særlig vanskelig for en som har vært så involvert i parti å kunne vurdere sin egen rolle i de prosessene som var i partiet. Et annet problem med å skrive historien til et parti som man selv hadde vært medlem av er det faktum at det er vanskelig å gjøre en vurdering av hva slags erfaring man selv hadde på et gitt tidspunkt. Eksempelvis her kan det nevnes at det må være vanskelig å gi en fremstilling av hva man forsto om hva som skjedde i Albania i 1975, sett i lys av de erfaringene man ervervet seg etter 1978.

I tillegg til disse to bøkene finnes det en rekke artikler i aviser hvor tidligere AKPer forteller om AKP på 1970-tallet. De fleste av disse artiklene er knyttet til ulike former for debatter hvor det blir fremsatt anklager mot AKPeres holdning til de regimene de støttet på 1970-tallet. Disse debattene bærer ofte preg av skarpe motsetninger mellom debattantene. Et særlig eksempel på hvordan disse debattene foregikk kan vi se i den såkalte Hagtvetdebatten i 2003. Det hele begynte sommeren 2003, da professor i statsvitenskap Bernt Hagtvet gjennom to

artikler i dagbladet anklaget AKPs lederskap på 1970-tallet for å ikke ha tatt et ordentlig politisk og moralsk ansvar for folkemordet som fant sted i Kambodsja under Røde Kmner regimet som AKP støttet.³ Denne debatten var preget av skarpe fronter mellom dem som støttet Hagtvet, og dem som mente at Hagtvet hadde skjulte politiske motiver med sine innlegg. Oversikt over hvilke artikler som ble skrevet i denne debatten ligger forøvrig på den gamle siden til AKP.⁴

Det er viktig i denne sammenhengen å skille mellom eksterne og interne kilder, og se på forholdet dem imellom. De eksterne kildene gir uttrykk for hva AKP selv ønsket at omverden skulle få vite. Sto noe om Albania i eksempelvis Klassekampen, var dette informasjon som AKP ønsket å formidle til et videre publikum. Sto det noe om Albania i Tjen Folket eller i et direktiv, var dette noe som kun medlemmene i AKP skulle få vite om. I noen sammenhenger dukker det opp motstridende informasjon mellom det som ble skrevet i de interne kildene og i de eksterne kildene. Fordi de interne kildene ofte inneholder opplysninger som ledelsen i AKP ikke nødvendigvis ønsket at skulle komme ut i offentligheten, er det naturlig å legge vekt på de interne kildene dersom det er uenighet mellom de eksterne og de interne kildene.

Denne oppgaven benytter seg ikke av muntlige kilder. Dette kan anses som en svakhet med oppgaven. Når jeg allikevel mener at det er faglig ansvarlig å levere en oppgave om AKP uten bruk av muntlige kilder er det fordi det finnes et rikelig behold av skriftlige kilder. Videre er det også noen fallgruver med å bruke muntlige kilder når en skal skrive om AKPs forestillinger om Albania. For det første var tema for et av de mest omfattende oppgjørene i AKPs historie. Det er derfor naturlig å tenke seg at oppgjøret med Albania vil prege en fremstilling om Albania før oppgjøret fant sted. For det andre er jeg ute etter partiet AKPs fremstilling av Albania. Det vil si at jeg ikke leter etter enkeltmennesker forestilling om Albania, men forestillingene om Albania som partiet AKP gav som helhet. Det siste punktet er at det nå har kommet en rekke interne partidokumenter som tidligere ikke har vært tilgjengelig. Direktiver og meldinger fra AKP er blitt publisert på internett, noe som har ført til at kildeomfanget har økt betraktelig. Etter som mer partidokumenter dukker frem, vil det i større grad bli nødvendig å gjøre et kildeutvalg.

³<http://akp.no/omakp/bh-debatt/hagtvet-160703.html> (01.05.11)

⁴<http://akp.no/omakp/bh-debatt/index.html> (01.05.11)

Forskningsstatus

Hans Petter Sjøli har skrevet boken *Mao, min Mao. Historien om AKPs vekst og fall* som fungerer godt som et oversiktsverk over AKP (m-l)s historie. Et annet slags oversiktsverk er Jon Rognlien og Nikolai Brandals bok *Den Store ml-boka*, hvor ulike aspekt ved AKP er sett på med vinkling fra de menige partimedlemmene. Terje Tvedt har redigert boka (*ml*) som tar for seg en rekke gamle AKPer som forteller ulike historier om hvordan livet i AKP(m-l) var, særlig på 70-tallet. Videre er det skrevet noen master- og hovedfagsoppgaver om AKP (m-l) og det vi i utvidet forstand kaller ml-bevegelsen, blant annet Zubillaga, Natalia. "*Det nasjonale spørsmål*": *ML-bevegelsens nasjonale diskurs under EEC-debatten og kampen om Svalbard*, Mork, Ragnhild. *Kinas raude sol: ML og kulturrevolusjonen 1966-1976*, Kolmannskog, Håkon. *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla - det umogleges kunst 1965-1980* og Istad, Anders Holsbø. *Politiske endringar i den norske ml-rørsla 1969 – 1980*. Ikke noen av disse verkene har skrevet spesifikt om Albania, men både i Sjølis bok, samt i hoved- og masteroppgavene til Istad og Kolmannskog er det skrevet noe om Albania i forbindelse med *oppgjøret med høyreavviket*, samt om bruddet med Albania. Ingen av disse har derimot sett spesifikt om hva som var forestillingen om Albania, og det er heller ikke noe sted i forskningen blitt forsøkt å gi et helhetlig bilde på hvordan disse forestillingene gav seg uttrykk i AKP.

Noen begrepsforklaringer

Den opplyste leser vil sikkert legge merke til at jeg i denne oppgaven bruker forkortelsen AKP uten parenteser m-l. Da hoveddelen av denne oppgaven ble skrevet brukte jeg forkortelsen AKP noen steder, mens andre steder brukte jeg AKP (m-l). Etter at jeg innså at dette ble inkonsekvent fjernet jeg m-l parenteser de fleste steder i oppgaven, uten om der forkortelsen AKP (m-l) står i sitert form. Dette har jeg gjort fordi jeg ønsket å gjøre teksten mer leservennlig. Eksempelvis er det mer leservennlig å lese *AKPeren* enn *AKP (m-l)eren*. Jeg opererer også noen steder med begreper som *ml-er*, eventuelt *ml-bevegelsen*. At en person er ml-er vil i denne sammenheng bety at personen er aktiv i en organisasjon knyttet til AKP, eller dets forgjengere, men ikke nødvendigvis medlem av selve partiet, selv om personen kan være det. Begrepet ml-er omfatter altså bredere enn begrepet AKPer. Begrepet ml-bevegelsen er også ment for å markere et bredere nedslagsfelt enn AKP. I litteraturen hvor begrepet ml-bevegelsen blir brukt, er det ikke gitt noen klar og entydig beskrivelse av hva man forstår med dette begrepet. På Wikipedia (per 01.05.11) står det at "kortformen 'ml-bevegelsen' henviser

i norsk språkbruk nesten alltid til AKP (m-l).”⁵ Mens Store Norske Leksikon ikke har noen artikkel hvor begrepet ml-bevegelsen blir definert. Det som er problematisk med Wikipedias definisjon av ml-bevegelsen er at den ikke gir noe klart svar på hvorvidt konkurrerende partier til AKP, som hadde Mao som forbilde, kan defineres som en del av ml-bevegelsen eller ikke. På samme wikipediaside blir eksempelvis Marxistisk Leninistisk Front (MLF) nevnt som en del av ml-bevegelsen. Men selv om MLF i en periode samarbeidet med AKPs forgjengere, ble aldri denne fronten en del av AKP. Faktisk ble denne fronten et utgangspunkt for dannelsen av Kommunistisk Arbeiderforbund (KA), som anså AKP som sin bitreste politiske fiende. En enkel definisjon av hva ml-bevegelsen var kan være å si at det er alle organisasjoner og partier knyttet til et parti som har ml-parentesen i navnet sitt. Dette mener jeg er problematisk fordi at det ikke holder å bare ha ml-parentesen i navnet, men det må også følges av en konkret politisk filosofi. For at min definisjon av ml-bevegelsen skal bli klarest mulig vil jeg derfor gi følgende definisjon på ml-bevegelsen: 1) Det er en politisk organisasjon som har Mao som et av sine politiske forbilder. 2) Organisasjonen oppstod på 1960- eller 1970-tallet. Dette ekskluderer altså partier og bevegelser som fantes på 1920- og 1930-tallet, selv om disse partiene kalte seg marxistisk-leninistiske. 3) Organisasjonen mener at Sovjetunionen etter 1956 ikke lenger er et kommunistisk land, og at lederne i Sovjet etter Stalin er kapitalister. 4) Til slutt, organisasjonen mener selv at den er en del av en bredere verdensbevegelse av kommunister.

Begrepet ml-bevegelsen blir i ulike sammenhenger skrevet ulikt. I noen kilder møter vi konstruksjonen *m-l-bevegelsen*, eventuelt *mlm-bevegelsen*. Og i verste tilfelle kan man møte forkortelsen *mlmzt*, altså *marxismen-leninismen, Mao Zedongs tenkning*. I min fremstilling vil jeg bruke begrepet ml-bevegelsen, men uansett bruk av bindestreker og bokstavtilføyelser er det snakk om den samme bevegelsen.

Mange steder i oppgaven operer jeg med uttrykket *ledelsen i AKP*. I de fleste tilfeller vil dette si sentralkomiteen i AKP (SK), eller enda mer presist Sentralkomiteens Arbeidsutvalg (SK/AU). Når jeg allikevel simpelthen bruker begrepet ledelsen i AKP er det et uttrykk for hvor vanskelig det er å finne nøyaktig ut hvor de politiske beslutningene ble tatt i AKP. I *Den store ml-boka* kan vi på side 92 og 93 se bredden av utvalg og komiteer som fantes i AKP. Videre kan vi fra side 86-93 lese om uformelle nettverk og grupperinger som gjør det

⁵<http://no.wikipedia.org/wiki/ML-bevegelsen> (01.05.11)

vanskelig å fastslå nøyaktig hvor beslutningene ble tatt.⁶ Siden denne oppgaven ikke handler om hvor beslutningene i AKP ble tatt, har jeg simpelthen skrevet ledelsen i AKP når jeg vil indikere beslutninger som ble tatt i AKP utenom landsmøter.

Det siste begrepet jeg vil klargjøre er *teorien om de tre verdener*. Selve innholdet i denne teorien er forklart i kapittel 4, men i likhet med så mange andre begreper og forkortelser knyttet til AKP, finner vi begrepet skrevet i ulike former, noe som kan virke forvirrende. I min fremstilling skriver jeg som nevnt *teorien om de tre verdener*. Dette er bokmålsvariasjonen av Kolmannskogs variant av ”teorien om dei tre verder”.⁷ Sjøli derimot bruker begrepet *treverdenteorien*,⁸ mens i Egil Jensens masteroppgave er samme teori skrevet som *tredjeverdenen-teorien*.⁹ Mens Sjølis og Kolmannskogs skrivemåter er etter min mening uproblematisk, er Jensens tredjeverden-teori etter min uøyaktig. Kort fortalt er teorien om de tre verdener en måte å inndelegge verden på som er ulik den tradisjonelle tredelingen av verden.¹⁰ Riktignok spiller den tredje verden en spesiell rolle i denne teorien (som blir forklart i kapittel 3) men teorien er som sagt også en måte å dele opp verden på, og omfatter ikke bare rollen til den tredje verden.¹¹ Men uansett skrivemåte, det er snakk om den samme teorien i alle tilfellene.

Særtrekk med AKP i forhold til andre norske partier

AKP var et parti som skilte seg ut i norsk politikk. Partiet hadde en minimal oppslutning, men oppnådde allikevel en betydelig innflytelse langt utover partiets størrelse og oppslutning. Dette skyldes ikke minst at en rekke kjente kulturpersoner sluttet opp om AKPs politiske prosjekt. Eksempelvis er det i *Den store ml-boka* listet opp intet mindre en 42 forfattere med en eller annen tilknytning til AKP.¹² Derfor fikk AKP en langt større innflytelse på norsk kulturliv enn det oppslutningen om partiet ved valg skulle tilsvare.

⁶ Rognlien 2009 s. 86-93

⁷ H.Kolmannskog, *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla - det umogleges kunst 1965-1980*, hovedoppgave ved Universitetet i Oslo 2006, s.88

⁸ H.P. Sjøli Mao, *min Mao- Historien om AKPs vekst og fall* 2005 s.138

⁹ E.Jensen, *Forvitringen av et kommunistisk prosjekt –En kvalitativ studie av utmeldinger i AKP (m-l)*, Oslo UIO 2008, s.15

¹⁰ Den tradisjonelle måten er som kjent at den rike kapitalistiske verden er den første, de kommunistiske østblokklandene Sovjet inkludert er den andre, mens utviklingsland er den tredje. Maos inndeling er mellom imperialistmakter (USA og Sovjet) imperialistenes støttespillere (OECD minus USA, og Warshawapaktland, minus Sovjet, og resten av verden som den tredje verden)

¹¹ Apropos, Steigan bruker i sin bok om AKPs historie *Maos tese om tre verdener*, for å så i neste avsnitt bruke *treverdenteorien*. (Steigan 1985 kap 21)

¹² J.Rognlien og N.Brandal, *Den store ml-boka -norsk maoisme sett nedenfra*, Oslo 2009 s.196-197 På side 178 og 179 finner man en oversikt over omfanget av hva som ble skrevet i den norske ml-bevegelsen

AKP skiller seg også ut med at partiet var organisert etter leninistiske prinsipper. I korte trekk vil dette si at partiet skulle være revolusjonens fortropp, altså en elite som ledet arbeiderne i klassekampen. Partiet skulle basere sine beslutninger etter prinsippet om demokratisk sentralisme. Det vil si at når det var blitt tatt en beslutning i partiet, skulle alle medlemmene av partiet slutte seg lojalt opp om beslutningen. Dette kan riktignok høres ut som noe som et hvert parti har som prinsipp. En partileder taler ikke mot et landsmøtes beslutning. Forskjellen ligger i hvor strengt dette prinsippet ble gjennomført. Da en beslutning var tatt i AKP, ble det forventet at alle medlemmene skulle aktivt kjempe for å realisere denne beslutningen. Hadde det blitt bestemt at AKP skulle forsvare eksempelvis regimet i Kambodsja, var det forventet at alle medlemmene skulle utad forsvare dette regimet. Videre førte prinsippet om demokratisk sentralisme til at partiledelsen fikk uforholdsmessig stor makt i AKP i forhold til andre partier. I en rekke politiske saker kunne partiledelsen bestemme seg for en bestemt politikk, for å dermed forvente at alle medlemmene sluttet aktivt opp om denne politikken.

Lenins partimodell har vært gjenstand for en debatt om hvorvidt denne partimodellen må forstås som et totalitært fenomen. Historieprofessor Øystein Sørensen har blant annet skrevet at ”På det teoretiske plan videreutviklet Lenin totalitære innslag i Marx og Engels’ lære i så stor grad at det som opprinnelig var en ideologi der det også kunne være utviklingsmuligheter i ikke-totalitær virkelighet ble et ’fullstendig’ totalitært tankesystem.”¹³

Batman Mao og Robin Hoxha

Helt fra ml-bevegelsen oppsto i Norge fantes det en ide om at Kinas leder, Mao Zedong, var marxismens fremste fortolker. Derfor måtte man som marxist støtte opp om Maos politikk. I AKP fikk dette et spesielt uttrykk ved at Mao ble gjenstand for en omfattende persondyrking. Et uttrykk for hvor sentral Mao var for AKP finner vi i AKPs prinsippprogram, der det står: ”AKP (m-l) bygger sin praksis på den vitenskapelige sosialismen, marxismen, leninismen- Mao Tsetungs tenkning...”.¹⁴ Som kjent var det bare Mao av disse som var i live i 1973. den albanske lederen Hoxha ble også en sentral person for AKP, men i motsetning til Mao ble han ikke i noen særlig grad gjenstand for en persondyrking. Det var først og fremst regimet i Albania som ble hyllet. Dessuten var denne hyllesten også betinget av at den var et resultat av at det var Mao som hadde fremmet Albania som et eksempel på en sosialistisk stat. I

¹³ Ø.Sørensen *Drømmen om det fullkomne Samfunn .Fire totalitære ideologier –én totalitær mentalitet?* Oslo 2010 s.101

¹⁴ Arbeidernes Kommunistparti (m-l), *programmer og vedtak fra det 1.landsmøtet februar 1973*, Oslo 1973 s.12

forbindelse med konflikten mellom Kina og Sovjetunionen på slutten av 1950- og begynnelsen på 1960-tallet hadde Albania valgt kinesisk side, i motsetning til de fleste andre kommunistiske statene. Som et resultat av at Albania var på kinesernes side hyllet Mao Albania for at de var ”sosialismens fyrtårn i Europa.”¹⁵ Dermed er vi inne på noe sentralt i forståelsen av at AKP så på Albania som et ideologisk forbilde. Hoxha og Albania oppnådde en ledende posisjon i AKP fordi Mao hadde hyllet dette regimet. Som denne underoverskriften antyder var det Mao som var den store helten, mens Hoxha var Maos gode hjelper. For AKP var Mao *Batman*, mens Hoxha var *Robin*, altså Batmans sidekick.¹⁶

Fra SUF, via SUF (m-l), MLG til AKP (m-l)

Det unike med opprettelsen av den norske ml-bevegelsen var at dens opprettelse ikke var knyttet til en oppsplittelse av det tradisjonelle kommunistpartiet.¹⁷ Sosialistisk Ungdomsforbund (SUF), som var den organisasjonen som ble drivkraften i å innføre ml-bevegelsen til Norge, var i utgangspunktet ungdomspartiet til Sosialistisk Folkeparti(SF). SF hadde blitt stiftet av ekskluderte medlemmer av Arbeiderpartiet, og var basert på en nøytral utenrikspolitisk linje.

Fra 1967 kan man finne klare tegn på at det fantes en gruppe innad i SUF som var maoistisk. Denne gruppen ble ledet av den senere sentrale AKPeren Tron Øgrim. Det var først og fremst Kulturrevolusjonen som gjorde at denne gruppen valgte Kina som ideologisk forbilde. I 1968 klarte den maoistiske gruppen i SUF å få flertall i SUFs sentralstyre, etter at SUFs leder Sigurd Allern sluttet seg sammen med den maoistiske gruppen.¹⁸ Derfra utviklet SUF seg raskt til å bli en rendyrket maoistisk organisasjon. Medlemmer av SUF som ikke var maoister forsvant ut av ungdomspartiet, enten ved at de selv forlot partiet, eller ved at de ble ekskludert. I 1969 brøt SUF sine partiforbindelser med SF, og skiftet navn til SUF (m-l). M-l betydde at de anså seg selv som marxist-leninister, men i denne sammenhengen betyr det først og fremst at de anså seg som maoister.¹⁹ Etter at maoistene vant makten i SUF startet ungdomspartiet å organisere seg etter sitt kinesiske forbilde. I alle sammenhenger ble Maos

¹⁵ P.Steigan, , *På den himmelske freds plass –historien om ml-bevegelsen i Norge*, Oslo 1985, nettugave 2004, funnet på <http://akp.no/hefter/himmelske-fred.html>

¹⁶ Jeg har ikke funnet noe dekkende norsk ord for ordet sidekick. En ordbok foreslo faktisk å bruke ordet stipendiat!

¹⁷ Rognlien 2009 s.22,57-81

¹⁸ P.Steigan, *På den himmelske freds plass –historien om ml-bevegelsen i Norge*, Oslo 1985, nettugave 2004, funnet på <http://akp.no/hefter/himmelske-fred.html> Kapittel 7 (01.05.11)

¹⁹ Flere historikere har argumentert for at vi i stedet for begrepet ml-bevegelsen, bør bruke begrepet mml-bevegelsen for å indikere at denne bevegelsen var maoistisk. Blant annet kan vi lese denne argumentasjonen i Hans Petter Sjølis bok om AKP (Sjøli 2005 s.17)

ord oppfattet som det riktige. Mao var derfor ikke bare en inspirasjon for SUF, men også definisjonen på hva som var riktig politikk. Politikken til SUF var derfor etter 1968, i stor grad basert på å tolke Maos skrifter, og å støtte kinesisk politikk. Det var i den sammenheng at Albania dukket opp som et ideologisk forbilde for SUF. Som jeg tidligere har nevnt gikk Albania og Kina sammen om å kritisere utviklingen i Sovjetunionen. I den sammenheng hadde Mao kalt Albania for 'sosialismen fyrtårn i Europa.' Derfor måtte Albania også bli et forbilde for SUF. Allerede i 1969 kunne man i SUFs avis Klassekampen artikler som hyllet Albania som sosialismens fyrtårn i Europa.²⁰

Ettersom SUF (m-l) etter 1969 var et ungdomsparti uten noe moderparti ble det dannet det som ble hetende Marxist-Leninistiske Grupper (MLG), som hadde som formål å danne et nytt moderparti. I MLG satt de eldste og mest erfarne medlemmene av SUF (m-l). MLG ble oppløst mot slutten av 1972, da det nye moderpartiet, AKP (m-l) ble dannet.

Oppgavens oppsett

Kapittel 1 i denne oppgaven vil undersøke hva slags forestillinger AKP hadde om Albania frem til 1976. I denne perioden ble det etablert en forestilling om Albania som, for å si det forsiktig, var meget positiv.

Kapittel 2 i oppgaven vil undersøke politikk i AKP som ble påvirket av regimet i Albania. Det vil si, jeg vil undersøke konkrete saker hvor det er sannsynlig at regimet i Albania enten direkte eller indirekte påvirket politikken til AKP.

Kapittel 3 vil undersøke hvordan AKP gradvis forberedte seg mot et brudd med Albania. Her vil jeg særlig vise hva som var årsaken til at AKP brøt med Albania. Sentrale hendelser som ledet frem mot bruddet vil i denne sammenheng bli avgjørende.

I kapittel 4 vil vise hvordan AKP tok et oppgjør med de forestillingene som hadde gjort seg gjeldene i AKP frem til 1976. Dette kapittelet vil derfor vise hvordan AKP radikalt endret sine forestillinger om Albania som en følge av at man i AKP ikke lenger anså Albania for å være et ideologisk forbilde.

²⁰ Klassekampen nr.3 1969 Artikkelen het for øvrig *Albania- sosialismens fyrtårn i Europa*

Kapittel 1: Albania som AKPs Fyrtårn

Innledning

I dette kapittelet skal jeg ta for meg AKPs forestillinger om Albania på 1970-tallet. Kapittelet skal forsøke å gi et bilde på hvordan AKP og dets forgjengere (MLG, MLF og SUF (ml)) så på samfunnet i Albania og hvilke forestillinger om Albania som AKP ga uttrykk for gjennom skriftlige publikasjoner. Når det gjelder bruken av begrepet *forestillinger* vil det i denne sammenheng bety hvordan man konkret så for seg Albania som et samfunn. Nærmere sagt vil det si hvordan man forestilte seg hvordan helsevesenet var i Albania, hvordan en normal arbeidsdag i Albania var, hvordan politikken ble utformet i Albania, hvordan massene i Albania opplevde det landet de levde i, og så videre. Kapittelets fokus er på AKPs forestilling om Albania, og ikke på Albania som et selvstendig subjekt, derfor kommer ikke dette kapittelet til å analysere hvorvidt disse forestillingene om Albania bør tilbakevises eller bekreftes. Derimot er begrepet *forestillinger* om Albania brukt bevist for å markere at kapittelet ikke er noen analyse av Albania på 1970-tallet, men hvordan den norske ml-bevegelsen representert med partiet AKP så for seg Albania. Noen steder har jeg allikevel kommet med motforestillinger til AKPs syn på Albania. Dette er for å markere at de forestillingene AKP hadde om Albania ikke nødvendigvis stemte overens med den allmenne norske oppfatningen av Albania i disse årene.

Sosialismens fyrtårn i Europa

I følge den tidligere AKP lederen Pål Steigan, var det Mao som gjorde de norske ml-erne oppmerksom på Albania.²¹ Mao hadde i forbindelse med det sino-sovjetiske bruddet kalt Albania for '*sosialismens fyrtårn i Europa*' som et resultat av at Albania valgte Kinas side i denne konflikten.²² Uttalelsen er treffende for hvordan Albania kom til å bli oppfattet av AKP. Et fyrtårn lyser opp hvor det er mørkt, og leder skip trygt til havnen. AKP som parti var bygd rundt en forestilling om Sovjetunionen og de andre østblokklandene som *revisjonistiske*. Det vil si at man i AKP ikke anså Sovjetunionen, eller de andre østblokklandene for å være virkelig kommunistisk. Disse landene hadde forlatt sosialismen etter Stalins død. Albania var derfor for de norske ml-erne det eneste landet i Europa som virkelig var kommunistisk.

²¹ P.Steigan, 1985 kapittel 21

²² Klassekampen nr 3.1969

Kina var det store forbilde for de norske ml-erne, men Kina var også fjernt, langt borte i Øst-Asia, Albania var i Europa. Albania var også mer gjenkjennelig enn Kina. Det vil si, at med Albania kunne man finne mange fellestrekk med Norge. En fremstilling av disse fellestrekkene kan vi se i Pål Steigans fremstilling av hvordan han som AKP-er så på Albania som et land med fellestrekk til Norge:

Et blikk på Albanias historie forklarer mye. Albania har visse fellestrekk med Norge. Landet levde lenge under tyrkisk okkupasjon, slik Norge var koloni under Danmark og Sverige, sjøl om undertrykkinga nok var langt mer brutal. Albania - Shqiperia (Ørnelandet) - er et lite land, et fjelland med sterke nasjonale tradisjoner. Og Albania hadde gjort det Norge ikke klarte under 2. verdenskrig, nemlig å reise den væpna motstandskampen mot fascistiske og nazistiske okkupanter og kaste dem ut ved egen hjelp.²³

Da Steigan skrev dette avsnittet hadde AKP brutt med Albania for lengst siden. Allikevel kan det hevdes at bildet Steigan tegnet av Albania hadde mange likheter med hvordan ml-erne så på Albania før bruddet i 1978. Det viktigste her er at Albania ble en projeksjon av en alternativ utvikling av Norge. I likhet med Norge hadde også Albania vært et land som i lang tid hadde vært under fremmed styre. Forskjellen var at Albania i større grad enn Norge hadde vært utbyttest av fremmede makter, og derfor var Albania et land som lå lenger bak i utviklingen av et moderne samfunn enn Norge. Men siden albanerne hadde hatt et sosialistisk styre siden 1944, gikk utviklingen i Albania raskere mot et moderne samfunn.

Albanias funksjon i AKP var annerledes enn den funksjon Kina hadde hatt i AKP. Albania var som nevnt et land som var langt likere Norge enn Kina. Dette gjorde at Albania i langt større grad kunne fremstå som et bilde på hvordan Norge kom til å se ut som et kommunistisk land. Sagt med andre ord kan man si at forestillingene om Albania var vel så mye en forestilling om det fremtidige Norge. Myter fra norgeshistorien ble blandet inn i forestillingene om Albania, man ser dette tydelig i de mange historiene om det tilbakesliggende land som var på vei mot rikdom og velstand. Ikke så ulikt den norske myten om at Norge gikk fra å være et fattig og tilbakesliggende land rundt 1905, til å raskt bli et av Europas rikeste land. Albania kan derfor sies å være en historisk parallell til Norge, bare at utgangspunktet var dårligere, samt at utviklingen mot et velstående land startet i Albania etter

²³ Steigan 1985 Kapittel 21

1944, da kommunistene overtok makten. Forskjellen i forestillingen AKPerne hadde om Norge og Albania var at mens Norge etter den økonomiske veksten fra 1905, måtte komme til å oppleve økonomisk tilbakegang som en følge av kapitalismens lover. Albania derimot, ville ikke oppleve en slik økonomisk tilbakegang, ettersom landet ikke var bundet av kapitalismens lover.

Et viktig poeng med hele forestillingen om Albania var at Albania ikke var et ferdig bygd sosialistisk samfunn. Det at Albania ikke var en ferdig konstruksjon, er viktig for å kunne forstå at et land, som på de fleste målbare verdier lå langt tilbake for Norge. Men selv om Albania lå langt bak Norge, tok de i følge Klassekampen klart innpå Norge. Med sosialismen som veiviser hadde Albania klart å oppnå en imponerende utvikling. Infrastrukturen, industrien og det sosiale helsesystemet ble bygd ut i en forrykende fart. Mens utviklingen i Norge så ut til å gå motsatt vei, opplevde Albania en rask ekspandering i retning av et genuint velferdssamfunn. Det finnes primært to motforestillinger til denne forestillingen; for det første gikk ikke velferden ned i Norge på denne tiden, den steg. Den andre motforestillingen er at det er lettere å vise til rask vekst dersom utgangspunktet er lavt nok. Et sykehus i Albania kan for eksempel bety en stor vekst i hele helsesektoren, mens i Norge måtte man ha bygd kanskje fem sykehus for å vise den samme prosentvise veksten. I tillegg kan man ta med at Norge i forhold til Albania ville ha større utgifter med å opprettholde de mange flere sykehusene som allerede var bygd. Det ser ikke ut som verken Klassekampen eller andre ml-dokumenter tar disse to motforestillingene med i betraktning om Albanias økonomiske vekst. I Klassekampen ser det derimot ut som at man forestiller seg en vekst som kommer til å fortsette i samme tempo i lang tid, og at det på sikt ville føre til at Albania tok Norge igjen på alle områder.

Albaniaturismen

På 1970-tallet foregikk det en omfattende reisevirksomhet til Albania. En annonse i Klassekampen våren 1973 vitner om at reisevirksomheten var svært omfattende, og at det var mange som valgte å reise til Albania. I annonsen finner vi at det i utgangspunktet var satt opp fire turer til Albania, men på grunn av fulltegnede fly satte man opp fem ekstra avreiser.²⁴ Turene var organisert gjennom Vennskapssambandet Norge-Albania, som riktignok ikke lå direkte under AKP, men som hadde nære bånd til AKP. Hvor stor andel av de reisende som faktisk var medlem av AKP (m-l) er vanskelig å fastslå, men det er rimelig å tro at en stor andel av de reisende var medlem i AKP, eller andre m-l grupperinger i Norge.

²⁴ Klassekampen nr 18. 1973

I 1974 kunne Klassekampen annonsere at det ble arrangert syv turer til Albania, noe som vitner om at strømmen med reisende til Albania holdt seg jevnt i årene 1973-74.²⁵ I den samme artikkelen får vi et innblikk i hvordan turene var arrangert. På turene skulle de reisende få omvisning i:

*”tekstilfabrikker, et stort industrikombinat med oljeraffineri, varmekraftverk, og kunstgjødsselfabrikk, traktor reservedelfabrikk, en koppertrådfabrikk og barnehage. Dessuten ville en ha utflykter til Gjirokastra, Enver Hoxhas fødeby, en tur til Tirana og til Vlora. Det blir holdt foredrag om økonomi, kvinnefrigjøring, helsevesen, utenrikspolitikk, skole- og utdanningspolitikk og om sosialimperialismen...”*²⁶

Dette tyder på at turene til Albania var veldig organiserte, og at det ble liten tid til å ha vanlig ferie for de reisende. Det er også grunn til å tro at regimet i Albania holdt nøye kontroll med hva de reisende fikk se, ettersom disse omvisningene måtte koordineres med fabrikkene som var eid av staten.

Det var ikke alle som klarte å holde seg innefor loven til det albanske regimet. Klassekampen kunne sommeren 1974 rapportere om et medlem i det svenske m-l partiet KFML (r), hadde fotografert flyplassområdet i Albania, noe som var strengt forbudt. Slutten på episoden var at vedkommende gikk med på å ødelegge filmen, men bare etter en lang diskusjon om hvorvidt det var riktig å la noen bestemme over hva som kunne bli fotografert eller ikke.²⁷ Selv om dette var bare en episode, finnes det flere fortellinger om menn som ble nektet innreise fordi de hadde langt hår, og om kvinner som ble nektet innreise fordi de hadde på seg feil klær. Dette var fordi det albanske regimet var redd for å importere det de mente var dekadent vestlig kultur. Det ser ut som det var først etter AKPs brudd med Albania i 1978 at det kom noen kritikk mot kravene om riktig antrekk og hårlengde fra albansk side.²⁸ At de norske ml-erne aksepterte disse kravene kan synes merkelig. Et godt eksempel på hvordan de norske ml-erne forklarte hvorfor man aksepterte å klippe håret sitt finner man i Espen Haavardsholms bok *Historiens Kraftlinjer*: ”Skjegg og langt hår forbinder albanerne med det gamle patriarkiske samfunnet. Korte skjorter og bukser med sleng forbinder de med vestlig

²⁵ Klassekampen nr 24.1974 s.10

²⁶ Klassekampen nr 24.1974 s.10

²⁷ Klassekampen nr 31.1974 (i klipp og kommentar)

²⁸ F.Sjue *Albania- Søkelys på et svik*, Oslo 1979, s 13

liberalisme.”²⁹ Scenen er hentet fra da hovedpersonen i boken, Gunnar Haram, lander i Albania. Allerede på flyplassen står det albanere klar til å sy igjen slengbuksene, og klippe håret dersom det er nødvendig, for ellers kan man ikke komme inn i landet. Man kan altså snakke om et faktisk motepoliti.

All omtale om Albania var positivt

I perioden 1973-74 trykte Klassekampen en rekke artikler med omtale om vekst og velstand i Albania. Våren 1973 kunne Klassekampen i en notis melde om at produksjonsmålene i oljeindustrien hadde blitt overoppfylt.³⁰ Senere om sommeren kunne Klassekampen melde om at i Albania hadde man oppnådd tilnærmet full sysselsetning for alle.³¹ Også i 1974 var bildet akkurat det samme, Klassekampen rapporterte om nye fabrikker som hadde blitt oppført, og om hvor raskt landet ble industrialisert. Sommeren 1974 kunne Klassekampen fortelle at på tre dager ble det oppført like mange fabrikker som i 1938, før kommunistene kom til makten.³² Over en rekke artikler i 1974 formidlet Klassekampen om store industriprosjekter i Albania hvor arbeiderne tok del i beslutningene i alt fra hvor fabrikken skulle ligge til organiseringen av byggearbeidet. En typisk artikkel om industrialiseringen av Albania var en artikkel som dukket opp sommeren 1974, og som omhandlet stålkombinatet i Elbasan. Denne artikkelen tegner et tydelig idealistisk bilde på hvordan man så for seg at industrireisningen i Albania foregikk.³³

I en artikkel høsten 1973 gjennomgikk Klassekampen helsevesenet i Albania. I denne artikkelen viste Klassekampen hvordan helsevesenet under kommunistisk styre hadde gått fra å være nesten ikke-eksisterende til å bli et fantastisk helsevesen hvor ”-Legen skal gå til pasienten, ikke omvendt”.³⁴ I samme artikkel kunne Klassekampen vise til at forventet levestandard i Albania hadde vokst fra 38 år i 1938, til 68 år i 1973. Tilsvarende positiv utvikling finner vi også på legedekningen i landet hvor det i 1939 var en lege per 10 000 innbygger, mens det i 1973 var 1 per 800 innbygger. Til sammenligning hadde Norge en legedekning på 1 lege per 591 innbygger i 1973.³⁵ Det er derfor ikke tallet på leger per innbygger som imponerer de norske ml-erne mest, men den voldsomme økningen av

²⁹ E. Haavardsholm, *Historiens Kraftlinjer*, Oslo 1975 s 23

³⁰ Klassekampen nr.15.1973 s.10

³¹ Klassekampen nr 26.1973 s.10

³² Klassekampen nr 30.1974 s.14

³³ Klassekampen nr 25.1974 s.14

³⁴ Klassekampen nr 37.1973 s.13

³⁵ Hentet fra Statistisk sentralbyrå på: <http://www.ssb.no/histstat/tabeller/4-4-15t.txt> (01.10.09)

legedekningen i landet. Denne økningen kobles sammen med innføringen av den sosialistiske økonomien, og trolig ønsket Klassekampen å vise at i løpet av noen få år ville det albanske helsevesenet overgå det norske. Artikkelen er et godt eksempel på oppfatningen av Albania som et økonomisk tilbakestående land, men som ved hjelp av den sosialistiske økonomien i løpet av relativt få år hadde nærmet seg den samme levestandarden som fantes i de vestlige kapitalistiske landene. I tillegg hadde denne utviklingen i følge Klassekampen foregått på en måte som var langt mer demokratisk enn hva var tilfelle i vesten. Oppfatningen om utviklingen i Albania kan derfor kort oppsummeres med at Albania fortsatt var et tilbakeliggende land, men at det raskt nærmet seg vestlig standard, og kom snart til å komme fordi vesten.

Klassekampen som forsvarer av Albania

I begynnelsen av april meldte Vårt Land at en prest hadde blitt drept av myndighetene i Albania, angivelig for å ha døpt et barn.³⁶ En måned senere kunne Klassekampen melde om at denne historien var blankt løgn ”laget av krefter i Vatikanet og spredd i en systematisk kampanje i verdenspressen med det formål å sverte det sosialistiske Albania.”³⁷ I følge Klassekampen hadde presten egentlig ”...sto i spissen for ei gruppe som saboterte produksjonen, stjal fra landbrukskollektivets eiendom og drev spionasje for utlandet.”³⁸ I tillegg hadde den samme presten angivelig aktivt støttet både den italienske og den senere tyske okkupasjon av Albania under 2. verdenskrig. Det er ikke usannsynlig å anta at denne artikkelen i Klassekampen var en nesten direkte oversettelse av hva regimet i Albania hadde kommentert om denne saken. I så fall er denne saken med å belyse to viktige aspekter ved ml-ernes forestilling om Albania: For det første viser det en forestilling om at alt regimet i Albania sa var alltid riktig, At regimet i Albania valgte å avvise at presten hadde blitt drept på grunn av at han døpte barn var nok til at Klassekampen avviste saken som blank løgn. For det andre viser det at AKP gjennom Klassekampen påtok seg rollen som Albanias forsvarer i Norge.

Klassekampen forsvarte også Albania gjennom et tosidert oppslag da Dagbladet fortalte om en som hadde flyktet fra militærjuntaen i Hellas, for å bare ende opp i en albansk konsentrasjonsleir.³⁹ Til forskjell fra artikkelen om den dømte albanske presten argumenterer

³⁶ Vårt Land 03.04.1973

³⁷ Klassekampen nr 19.1973s.10

³⁸ Klassekampen nr 19.1973s.10

³⁹ Klassekampen nr 31.1974 s.8-9,12

Klassekampen hvorfor denne historien ikke kunne være sann. Det blir lagt vekt på at det var usannsynlig at det skulle finnes en konsentrasjonsleir der Dagbladet hevdet at den skulle være. Videre ble det hevdet at grekeren som hadde flyktet fra militærjuntaen i Hellas egentlig var en agent for regimet i Hellas, og at Albania mottok alle som kjempet mot regimet i Hellas. Mot slutten av artikkelen kommer Klassekampen med en forklaring på hvorfor man kunne hevde at det fantes en konsentrasjonsleir i området. Forklaringen til Klassekampen er så dekkende for perspektivet ml-erne hadde på Albania at jeg tillater meg å gjengi avsnittet i si helhet:

Leiren i Kasnica

Kasnica-sektoren er ei mil lang. Her arbeider 306 ungdommer i alderen 16-24 år. De bygger jernbanen like lukt inn i Ballsh. De gjør dette med entusiasme, med en veldig glød.

Nå skal vi bare fortelle kort om dagsrutinen i leiren i Kasnica. Det er en meget enkel, nesten primitiv leir. Her står folket opp klokka 5, har morgengym og frokost, går til arbeid seks og jobber med tungt fysisk arbeid fram til 14.30. Med en halvtimes pause gir det åttetimersdag. I middagskvilen spilles volleyball og fotball. Fra klokken 17 og utover er det hektisk aktivitet med politiske diskusjoner, møter og kulturtilsetninger. Klokka 19.30 går leiren til ro.

Programmet minner slående om 'konsentrasjonsleirens'. Den eneste forskjellen er at det er mye hardere fordi det er fylt med arbeid. Vi griper oss i å lure på hvordan en eventuell gresk flyktning med ureint mjøl i posen ville likt seg her.⁴⁰

Klassekampen legger vekt på at denne innsatsen var frivillig. At en så stor arbeidsflokk med unge menn skulle villig legge seg under et slikt arbeidsregime virker usannsynlig. At man ikke hører om en klage eller konflikt rundt det strenge regimet i denne leiren gjør at historien virker enda mer usannsynlig. Hvorvidt det var albanske arbeidere eller fanger som drev arbeidet i denne leiren er det vanskelig å vite nøyaktig hva som stemmer.

Mot slutten av 1970-tallet tok den daværende lederen i Sosialistisk Ungdom, Erik Solheim, et oppgjør med det han kalte "avskrivningsbyrået", hvor Klassekampen ble beskyldt for å være "...en norsk avdeling av Kinas Kommunistiske Parti."⁴¹ Og følgelig kan vi da legge til Arbeidets Parti Albania, så lenge dette partiet var god latin blant de norske ml-erne.

⁴⁰ Klassekampen nr 31.1974 s.12

⁴¹ E.Solheim (red), *Oppgjør med AKP*, Oslo 1978, s 10

Kontakter mellom AKP og APA

Høsten 1973 kunne Klassekampen melde om at en delegasjon bestående av AKPs sekretær Sverre Knutsen og partiets faglige leder Tor Mostu hadde besøkt Albania.⁴² I denne artikkelen ble de ideologiske likhetene mellom AKP og APA hyllet. I følge artikkelen hadde AKP og APA "...diskusjoner om kampen mot "venstre"-opportunistiske grupper av typen trotskistene, KFML (r) i Sverige, Hovden-gruppen i Norge osv."⁴³ I artikkelen defineres venstreopportunistiske grupper som "...grupper som fremstiller seg som 'superrevolusjonære', men som i virkeligheten fremfører(e)sic!) en politikk og en ideologi som på en rekke grunnleggende spørsmål bryter med marxistisk-leninistisk politikk."⁴⁴

I november 1974 feiret Albania 30-års jubileum for frigjøringen i Albania. I denne sammenheng hadde Klassekampen en rekke artikler knyttet til feiringen av dette jubileumet. Blant annet en artikkel hvor AKPs daværende formann, Sigurd Allern, kommer med en uhemmet hyllest av APA for dets arbeid med å frigjøre Albania innføre sosialismen.⁴⁵ I anledningen til APAs 30-årsjubileum ble en rekke utenlandske gjester invitert, hvor også Klassekampens daværende redaktør, Finn Sjøe, var tilstede.⁴⁶

"Landet som klarer seg alene"

Sommeren 1973 kom Klassekampen ut med en artikkel kalt "Albania- landet som klarer seg alene."⁴⁷ Artikkelen er et godt eksempel på hva som preget de fleste artiklene om Albania i Klassekampen i 1973 og 1974. Albania var landet som opp gjennom hele historien hadde blitt utbyttet av andre stormakter, og som endelig mot slutten av 2. verdenskrig hadde klart å vinne sin uavhengighet. Dette gjorde Albania til et land som kun kunne stole på egne krefter. At landet mottok en betydelig støtte fra Kina syntes å være mindre viktig. Oppfatningen om Albania som et land som står alene er svært sentralt for ml-ernes oppfatning av Albania. Alt som foregikk i Albania handlet om å være selvberget og ikke avhengig av andre. Det var denne tankegangen ml-erne ønsket å innføre fra Albania. I bunn og grunn mente mange ml-ere at Albania var et land som var meget egnet som modell for Norge, kanskje til og med mer en Kina. Dette kommer ikke minst frem av Pål Steigan som lenge etter AKPs brudd med

⁴² Klassekampen nr 38.1973 *Kampen mot revisjonismen og de super-revolusjonære er viktig*

⁴³ Klassekampen nr 38.1973 *Kampen mot revisjonismen og de super-revolusjonære er viktig*

⁴⁴ Klassekampen nr.38.1973 *Kampen mot revisjonismen og de super-revolusjonære er viktig*

⁴⁵ Klassekampen nr.45.1974 s.2

⁴⁶ Klassekampen nr.47.1974 s.2

⁴⁷ Klassekampen nr.33.1973

Albania i 1978 skrev at Albania var et land med mange fellestrekk med Norge.⁴⁸ Det er ikke usannsynlig at i 1973 og 1974, da Albania hadde en høy stjerne i den norske ml-bevegelsen, at fellestrekene mellom Norge og Albania gav seg utslag i at man burde adaptere mange av de systemene som fantes i Albania hvis AKP kom til makten i Norge.

I nesten alle lengre artikler om Albania i Klassekampen frem til 1978 blir albanernes innsats under andre verdenskrig trukket frem. Den rådende oppfatningen som det gis uttrykk for i Klassekampen er at i motsetning til Norge, klarte albanerne under ledelse av det kommunistiske partiet å drive ut de italienske og tyske okkupasjonsmaktene uten hjelp av utenlandske styrker. Dyrkingen av motstandskampen under andre verdenskrig må derfor sies å ha stått meget sentralt i AKPs forestilling om Albania. Sammenligningen med Norge kan ikke undervurderes.

Forestillingen om Albania fikk et bredere nedslagsfelt enn bare i AKP og ml-bevegelsen. I 1971 gav det SF eide forlaget Pax ut en boken *Albansk utfordring*.⁴⁹ Denne boken var opprinnelig svensk, og var skrevet av Jan Myrdal og Gun Kessel. En annen bok som jeg allerede har nevnt, nemlig *Historiens Kraftlinjer* var en bok som ble gitt ut på Gyldendal Forlag, altså ikke på AKPs eget forlag Oktober. Denne boken kom ut i 1975 I tillegg hadde Dagbladet sommeren 1973 gitt ut en artikkelserie med tittel ”Albanske døgn”,⁵⁰ hvor Albania ble omtalt i meget positive termer. Det var med andre ord ikke bare innad i AKP at Albania ble hyllet og i fra 1971 til i hvert fall 1975 ble AKPs forestilling om Albania spredde til en videre krets.

”Vi registrerte nok en del av dem, men vi overså dem.”

Denne overskriften er hentet fra Steigan sin refleksjon over hva de norske ml-erne opplevde i Albania. *Dem* refererer til svakhetene med Albania og det systemet som eksisterte der. Som Steigan antyder gjaldt det å ignorere de tingene som ikke stemte overens med de etablerte forestillingene om Albania. Man kan si med andre ord at det gjaldt å tilpasse terrenget med kartet. Alle avvik fra dette kartet, eller i vårt tilfelle forestilling om Albania, måtte forklares som en feiloppfattelse eller som noe som var ikke-eksisterende. Når man reiste til Albania gjaldt det å få bekreftet de allerede eksisterende forestillingene om Albania. Dersom man ikke fikk dette til å stemme var det ikke Albania det var noe galt med, men den enkelte reisendes

⁴⁸ Steigan 1985. Kapittel 21

⁴⁹ J. Myrdal og G. Kessel, *Albansk utfordring*, Oslo 1971 oversatt av Inger Inadomi

⁵⁰ Ø.Sørensen, *Den kulturradikale tradisjonen*, i H.F.Dahl, et al. *Utskjelt og utsolgt*, Oslo 1993 s.219

tolkning av hva man så. Det ble lagt stor vekt på at de som reiste til Albania skulle være godt forberedt før de reiste. Mens bøker som Espen Haavardsholms *Historiens kraftlinjer* og Jan Myrdals *Albansk Utfordring* skulle skildre på en litterær måte hvor fantastisk Albania var, ble det også i denne perioden oversatt flere artikler fra Zëri it Popullit⁵¹ i Klassekampen, samt *Historien om Arbeidets parti Albania* ble oversatt og gitt ut på norsk i denne perioden. Derfor kan man si at de norske ml-erne visste godt hva de kunne forvente å se, og også hva de skulle se, og ikke se.

Konklusjon

Etableringen av Albania som forbilde for AKP var i stor grad basert på Albanias allianse med Kina. Det at Mao hadde kalt Albania for sosialismens fyrtårn i Europa, gjorde at Albania fungerte som et slags Kina i Europa.

Det var særlig to forestillinger som var dominerende for AKPs forståelse av Albania. Den første forestillingen var at Albania var et land som i stor grad stolte på egne krefter. Det vil si at Albania var et land som satset på å være selvforsynt, og være i stand til å forsvare sitt land uten hjelp av allianser, og intervensjonsstyrker. Den andre forestillingen var at Albania hadde nettopp klart å hevde sin selvstendighet ved å stole på egne krefter. Under andre verdenskrig hadde albanerne vunnet sin selvstendighet ved å selv drive fienden ut av landet og dermed skapt et grunnlag for en selvstendig sosialistisk stat.

At Albania ble sett på som et forbilde for AKP gjorde at de AKP kontrollerte mediene Klassekampen og Røde Fane konsekvent omtalte Albania positivt. Konsekvensen av dette ble at dersom noen andre norske medier kommenterte forholdene i Albania på en negativ måte, rykket Klassekampen ut og forsvarte Albania ved å trykke det som sannsynligvis var de albanske myndighetenes versjon av saken som hadde blitt negativt omtalt i andre norske medier.

⁵¹ Som var navnet på den statlige albanske avisen

Kapittel 2: Fyrtårnets påvirkning i AKPs politikk

Innledning

Da AKP (m-l) ble stiftet i 1973 hadde ledelsen store forventninger om hvordan partiet skulle utvikle seg. Etter interne diskusjoner hadde man bestemt seg for at partiet skulle stille til valg, og det i samarbeid med de andre kreftene som befant seg til venstre for Arbeiderpartiet.⁵² Da det viste seg at det ikke ble noe av dette samarbeidet stilte AKP til valg under sin egen valgfront som het RV. RV gjorde et svært dårlig valg og fikk under 10 000 stemmer.⁵³ Det dårlige resultatet utløste en lang jakt etter hva som hadde gått galt under valget, og man begynte å se om det fantes noen svakheter ved selve partiet som kunne forklare hvorfor partiet hadde fått en slik lav oppslutning. Som Kolmannskog skriver ble det fra ledelsen pekt på flere feil både før og under valgkampen. Et av de kritiske punktene var at partiet hadde forsøkt å samarbeide med de andre partiene på venstresiden, og dermed utvannet sin egen politikk.⁵⁴ Samtidig som ledelsen av partiet lette etter løsninger på AKP og RVs problemer, sluttet AKP seg til Kinas vurdering om den økende fare for en tredje verdenskrig, og som konsekvens av dette, en økende kritikk av de andre partiene på venstresiden.⁵⁵ Det var i denne situasjonen AKP ble gradvis *albanisert*.⁵⁶ Mens det dårlige valgresultatet og nye impulser fra Kina hadde gitt en pekepinn på hvordan og hvorfor partiet måtte forandre seg, var det i fra Albania man fikk konkrete impulser om hvordan partiet skulle endre seg. Hovedtesen i dette kapittelet er at AKP ble på mange måter mer lik det albanske kommunistpartiet (APA), og at dette skyldes en bevisst politikk fra sentrale ledere i AKP. Dette skyltes ikke press fra APA, men et ønske fra miljøer i AKP som ville bli mer lik APA.

Delegasjonen i 1975

I februar 1975 hadde en delegasjon bestående av Pål Steigan, Tron Øgrim og Ellen Pedersen vært på besøk i Albania. I følge Pål Steigans erindring hadde delegasjonen blitt "... satt på sporet av høyrefeil i arbeidet vårt."⁵⁷ Steigan bedyrer videre at det ikke var noen konkret innblanding fra de albanske lederne, og at innflytelsen fra Albania ikke var av avgjørende

⁵² Kolmannskog 2006 s66

⁵³ Kolmannskog 2006 s66

⁵⁴ Kolmannskog 2006 s66

⁵⁵ Kolmannskog 2006 s67

⁵⁶ Med ordet albanisert mener jeg at AKP ble mer likt det albanske søsterpartiet APA

⁵⁷ Steigan 1985 Kapittel 25

betydning.⁵⁸ Det finnes allikevel mye som tyder på at Albanias innflytelse var større enn det Pål Steigan innrømmer. Først og fremst kan man si det er en viss usikkerhet i hva Steigan mener når han skriver at de ble satt på spor av viktige høyrefeil. Å bli satt på spor av noe kan bety at man gir en ledetråd til et gitt svar, eller i det minste i hvilken retning svaret ligger. Det kan også stilles spørsmål om hvorvidt det var nødvendig for de albanske lederne å blande seg konkret inn i AKPs situasjon for å få AKP til å gjennomføre den politikken man fra albansk side ønsket at AKP skulle føre. Nest etter Kina og Mao var Albania det viktigste forbilde for AKP. Regimet i Albania satt som den rette fortolker av marxisme-leninismen, Mao Tse-Tung tenkning, og alt de foretok seg var derfor eksempler til etterfølgelse. Slik som Kolmannskog skriver at SKAU kunne kreve et ideologisk hegemoni til sine medlemmer,⁵⁹ kunne Albania kreve det samme fra SKAU uten å måtte sende direktiver.

Tolkninger av kampen mot høyreavviket

Det finnes ulike tolkninger for hvorfor dette oppgjøret fant sted. Blant historikere er det særlig Istad, Kolmannskog og Sjøli som har behandlet oppgjøret med høyreavviket. I tillegg har en rekke tidligere AKPere som Pål Steigan og Harald Skjøsberg skrevet om hvorfor oppgjøret med høyreavviket fant sted, og hvilke konsekvenser dette oppgjøret fikk. Disse fremstillingene av kampen mot høyreavviket er preget av en forståelse av at denne kampen var først og fremst et resultat av den innenrikske politiske situasjonen som gjorde at partiet strammet inn. Både Tron Øgrim, forfatteren av tesene om høyreavviket, og Pål Steigan avviser at Albania var viktig under kampen mot høyreavviket, selv om Steigan skriver at det må ha vært en viss inspirasjon fra Albania som på denne tiden drev med sin egen kamp mot høyreavvik.⁶⁰ I dette kapittelet skal jeg undersøke i hvilken grad AKPs kamp mot høyreavviket kan forstås som et albansk fenomen som ble implementert i AKP. På denne måten skiller min fremstilling av kampen mot høyreavviket seg fra Istads og Kolmannskogs fremstillinger, som først og fremst ser på de innenrikspolitiske forklaringene av kampen mot Høyreavviket. Min fremstilling vil også derfor være langt mer preget av å forsøke å finne det ideologiske bakteppet for kampen mot høyreavviket enn både Istad og Kolmannskog. Kapittelet vil derfor ført og fremst vise hvordan man hentet ideologi fra Albania for å legitimere de store omformingene i partiet som nødvendigvis måtte finne sted som et resultat

⁵⁸ Steigan 1985 Kapittel 25

⁵⁹ Kolmannskog s145

⁶⁰ Steigan, 1985 Kapittel 24

av kampen mot høyreavviket. Videre vil jeg se nærmere på i hvilken gra man kan si at AKP ble *albanisert* som en følge av kampen mot høyreavviket.⁶¹

Kommunisme og høyreavvik

Begrepet høyreavvik er ikke nytt innenfor den kommunistiske bevegelsen. Allerede i 1928 brukte Stalin dette begrepet for å svarte Bukharin og hans tilhengere.⁶² I Kina var også begrepet høyreavvik hyppig brukt og kampen mot dette ble ført gjennom den svært kjente kulturrevolusjonen (1966-76). I Albania kom det ikke til noen kamp mot høyreavvik før i 1974. Kampanjen Albania satte i gang da må ses på som et ledd i en maktkamp mellom Hoxha og hans motstandere. Høyreavvikere i dette tilfelle var først og fremst identifisert som personer som hadde uttrykt motstand mot Hoxhas forsvarsstrategi. Resultatet av denne kampanjen var at flere av Hoxhas politiske motstandere ble enten henrettet eller fikk langvarige fengselsstraffer. Blant annet ble forsvarsminister Beqir Balluku og generalstabsjef Petrit Dume ekskludert og senere henrettet i perioden 1974-76.⁶³ Kampen mot høyreavviket i Albania fikk flere uttrykk som man ved nærmere ettersyn kan kjenne igjen i AKPs eget oppgjør med høyreavvik. Det er særlig i de organisatoriske endringene som ble gjennomført at man tydeligst ser at AKP forsøkte å etterligne APA i Albania, men mange av disse organisatoriske endringene fikk også et politisk uttrykk som igjen kan spores tilbake fra Albania.

Kampen tar form

I februar 1975 reiste en delegasjon fra AKP bestående av Tron Øgrim, Ellen Pedersen og Pål Steigan til Albania. Sistnevnte kunne fortelle at delegasjonen ”... takka de albanske representantene for å ha satt oss på sporet av høyrefeil i arbeidet vårt.”⁶⁴

På denne reisen hadde tydeligvis APA gitt uttrykk for at det fantes sider ved partiet som var kritikkverdige. Som både Istad og Kolmannskog har vist, hadde AKP opplevd mange interne problemer etter stiftelsen i 1973. AKP hadde misslyktes med å dra noen fordeler ved seieren til neisiden i EF-kampen. Partiet hadde misslyktes med å få i stand noe valgsamarbeid med SF og NKP foran valget i 1973. AKPs egen valgfront, Rød Valgallianse (RV), hadde gjort et relativt dårlig valg, og lyktes ikke engang å komme over en prosent av velgermassene. I denne situasjonen bygde det seg opp en missnøye med partiets politikk, som til da hadde vært forsøk

⁶¹ Albanisering er et begrep jeg har hentet fra Sjøli og betyr i korte trekk at AKP organisatorisk begynte å ligne på APA i Albania

⁶³ F.Sjue Albania Søkelys på et svik Oslo, 1979 s 61

⁶⁴ P.Steigan 1985 kapittel 24

på å danne brede fronter for samarbeid med de andre partiene på venstresiden. Symbolet på denne samarbeidspolitikken var partiformann Sigurd Allern. Det var først og fremst partiideologen Tron Øgrim som uttrykte at partiet hadde i alt for stor grad beveget seg i retning av samarbeid med resten av venstresiden. Gjennom slutten av 1973 og hele 1974 hadde partiet tatt noen små steg i retning av å distansere seg fra resten av partiene på venstresiden, selv om det var først og fremst frykten for ”venstreoppertunisme” som preget oppslagene i Klassekampen. Med andre ord eksisterte det allerede en stemning for forandring av partiets linje før Albania-besøket til AKP. Det er derfor grunn til å anta at delegasjonen til Albania februar 1975 var særdeles lydhør for kritikk fra de Albanske lederne. At Albania på denne tiden gjennomgikk et eget oppgjør med høyreavvik hadde neppe gått uoppmerksomt gjennom de ledende ml-erne før delegasjonsreisen. Det kan tenkes at delegasjonen reiste til Albania for å lære av albanernes kamp mot høyreavvik for så å innføre dette i eget part. Men med tanke på alle de problemene som AKP hadde i 1973 til 1975 er det allikevel ikke grunn til å tro at det først og fremst var albanerne som skapte behovet for et oppgjør, men mer i denne sammenhengen fungerte som et ideologisk våpenlager for de i AKP som ønsket et gjennomgripende oppgjør med partiets politikk frem til da. At det nettopp var høyreavvik som AKPerne endte opp med å kritisere var også neppe noe som ble skapt som følge av Albania-turen. Derimot er det godt mulig at innholdet, det vil si kritikken som ble fremført i tesene om høyreavviket, hadde sterke likhetstrekk med kritikken som ble fremført i Albania. Tesen min er derfor ikke at selve oppgjøret med høyreavviket var noe som ble hentet fra Albania, men innholdet i hva som ble betegnet som høyreavvik.

Et symbol på den økende innflytelsen til Albania var at *Historia til Arbeidets parti i Albania* kom ut på oktober forlag i 1976. Boken var en oversettelse fra den offisielle partihistorien som APA selv hadde gitt ut. Videre kom Klassekampen med en artikkelserie fra slutten av 1974 og et stykke inn i 1975, fra den albanske forfatteren Dhimiter S.Shueriqi som het *Fra Hakka til Geværet*.

Forholdet til resten av venstresiden

Et av de mest markante forskjellene mellom AKP før og etter oppgjøret med høyreavviket er forholdet til resten av venstresiden. Mens AKP fra partistiftingen frem til 1975 hadde vært preget av forsøk på ulike former for samarbeid mellom partiene som lå til venstre for AP, tok man etter oppgjøret stadig sterkere avstand fra resten av venstresiden. Tonen ble skjerpet, og man fikk en situasjon hvor det særlig var SV og NKP som ble regnet som den taktiske

hovedfienden.⁶⁵ I denne forbindelse er koblingen til Albania opplagt. Som Steigan skriver var Albania "...en kilde til dogmatisme og fraseradikalisme."⁶⁶ I følge Sjøli hadde albanerne vært missfornøyd med utviklingen til AKP i de to første årene.⁶⁷ Hvis vi antar at Steigan hadde rett i at Albania både var selv dogmatiske, og spredde dette bildet til sine søsterpartier, er det ikke overraskende at man fra albansk side ikke ønsket at AKP skulle samarbeide med andre partier på venstresiden.

Det er selvfølgelig vanskelig å si om det var Albania som direkte grep inn for at AKP skulle starte å distansere seg fra resten av venstresiden. Som vi tidligere har vært innom mente Steigan at man fra albansk side ikke grep direkte inn i AKPs politikk. Men som jeg også har pekt på var det slett ikke sikkert at det var nødvendig for albanerne å gi AKP et direktiv. Men når det gjelder det å ta avstand i fra resten av venstresiden var det trolig et arbeid man i AKP hadde begynt på før delegasjonsreisen i 1975. Som Kolmannskog skriver hadde kritikken av forsøkene på samarbeid på venstresiden dukket opp allerede i kjølvannet etter valgnederlaget i 1973.⁶⁸ Det er derfor trolig at allerede før AKPs delegasjonsreise til Albania i 1975 at det fantes et ønske om å distansere seg fra resten av partiene på venstresiden. Dermed kan det se ut som om Albanias funksjon i denne sammenheng først og fremst var å legitimere at AKP kunne legge om samarbeidslinjen til en konfrontasjonslinje. I Klassekampen rett etter delegasjonsreisen i 1975 roser Tron Øgrim i et intervju Albanerne for å "...føre en intens kamp mot alle former for revisjonisme...".⁶⁹ I artikkelen gis det spesielt oppmerksomhet til NKP som revisjonistparti: "Det finnes intet mellomstadium i våre land mellom kapitalismen og sosialismen av den typen som NKP snakker om i Norge."⁷⁰

Sikkerheten strammes inn

Et av de mest markante endringene i AKP etter oppgjøret med høyreavviket var at man stammet kraftig inn på sikkerheten i partiet. Bakgrunnen for denne innstrammingen finner vi i den betydelige krigsfrykten som på denne tiden gjorde seg gjeldende i partiet. Det var fra Kina AKP hadde hentet analysen om at tredje verdenskrig nærmet seg. I følge denne analysen var Sovjetunionen den mest aggressive supermakten,⁷¹ og motsigelsene mellom USA og

⁶⁵ Sjøli 2005 s118

⁶⁶ Steigan 1985 kapittel 24

⁶⁷ Sjøli 2005 s108

⁶⁸ Kolmannskog 2006 s66

⁶⁹ Klassekampen nr 10.1975 s.8

⁷⁰ Klassekampen nr 10.1975 s.9

⁷¹ Kolmannskog 2006 s66

Sovjet økte faren for en tredje verdenskrig betraktelig.⁷² Det var i denne sammenhengen Albania ble særdeles viktig. Albania var et lite europeisk land i likhet med Norge. Albanerne hadde allerede under andre verdenskrig utkjempet den type krig de norske ml-erne så for seg at ville bli nødvendig å føre ved en tredje verdenskrig. I AKP så man for seg at Albania var et eksempel på hvordan Maos tanker og taktikk kunne overføres til et lite europeisk land. Det var derfor naturlig for de norske ml-erne å la seg inspirere av hvordan albanerne hadde organisert seg under andre verdenskrig, og overføre dette til forberedelsene til den tredje verdenskrig. Dette kommer tydelig frem i en artikkel i Klassekampen hvor man nettopp tar opp hvordan man i AKP kan trekke lærdom fra albanerne siden man var "...i en ny førkrigssituasjon."⁷³ Igjen ser vi mønsteret at Kina fungerer som ideologisk leder, mens Albania viser vei som den praktiske utøver av ideologien.

Det tydeligste utslaget av AKPs krigsfrykt var at man begynte å grave ned partiet. Med det mener jeg at AKP forsøkte å gjøre deler av organisasjonen usynlig for allmennheten og myndighetene. Etter hvert førte dette også til at man fikk hemmelige medlemmer som kun skulle aktiviseres når den tredje verdenskrig kom. Det å skjerpe sikkerheten var noe albanerne hadde diskutert med AKPs delegasjon til Albania våren 1975. I Klassekampen heter det at: "Vi var helt enig i hvor viktig det er at kommunistiske partier og organisasjoner får et godt grep på både det legale og det illegale arbeidet, og hvor viktig det er å styrke sikkerheten for å beskytte partiet mot borgerskapet."⁷⁴ Hvordan medlemmene av AKP skulle konkret forholde seg til den nye sikkerhetspolitikken blant annet ble gitt i form av et eget sikkerhetsdirektiv som ble vedlagt medlemsavisen Tjen Folket. I dette direktivet ble det gitt instruks om alt fra bruk av dekknavn, bruk av tall og telefoner, til advarsel om bruk av alkohol.⁷⁵ Koblingen til frykten for den tredje verdenskrig var at partiet ikke skulle være et lett synlig mål for de sovjetiske okkupasjonsstyrkene. I AKP var man overbevist om at det var de "ekte" kommunistene sovjeterne ville først forsøke å utrydde.

Hvorfor lot AKP seg albanisere?

Det finnes mange grunner til at AKP i 1975 ble mer likt APA. Noen av grunnene er allerede nevnt, men temaet er allikevel så viktig at det fortjener en selvstendig plass i analysen om AKP etter 1975.

⁷² Klassekampen nr 10.1975 s.8-9

⁷³ Klassekampen nr 31 1975 s.10

⁷⁴ Klassekampen nr 10.1975 s.9

⁷⁵ Tjen Folket November 1975

For det første er det viktig å ta med at det slett ikke er noe nytt innenfor den kommunistiske bevegelse at kommunistiske partier bygger sitt parti etter utenlandske forbilder, særlig når dette forbildet har klart kunststykket å bli det statsbærende partiet. På 1920- og 1930 tallet var det en klar tendens at kommunistpartiene rundt om Europa ble bolsjevisert, det vil si at de ble mer likt det sovjetiske kommunistpartiet. I følge mange historikere (TRENGER SITAT) var denne prosessen et resultat av et ønske fra mange europeiske kommunistpartier. Denne prosessen var kjent som Bolsjevisering nedenfra. Som en del historikere nevner er grunnen til dette at det kun i Sovjetunionen at man hadde klart å ta over statsmakten i landet. Overført til 1970-tallets ml-bevegelse hadde man kun to land som hadde klart å ta over statsmakten, nemlig Kina og Albania. Det var derfor naturlig for AKP å legge politikken og taktikken tett inntil disse to landenes politikk. Albania hadde i tillegg den fordel at det var et europeisk land som de norske ml-erne fant mange fellestrekk med. Samtidig var de albanske lederne interessert i å organisere et slags Komintern, eller Minintern som Tron Øgrim senere kalte det.⁷⁶

Det andre punktet er tidligere nevnt, men er så viktig at det fortjener en gjentakelse. Etter 1973 opplevde AKP en slags partikrise på grunn av det dårlige valget, og begynte dermed å søke etter alternativ politikk, noe som de fant i Albania. Grunnen til Albania ble det foretrukne alternativet er Sjøli noe inne på: ”På denne tida var nemlig Den Strålende Marxistisk-leninistiske verdensbevegelse i store vaskeligheter. Mao sang på siste verset, og kineserne vinglet kraftig i sin utenrikspolitikk. Albania forsøkte å holde sin stalinistiske sti så ren som mulig.”⁷⁷ Sagt med andre ord var det enklere å etterligne APA ettersom politikken deres ikke endret seg så raskt som KKP. Her bør det allikevel bemerkes at APAs politikk ikke var vesentlig forskjellig i fra KKP politikk på denne tiden, og det at AKP forsøkte å etterligne APA var ikke en politikk som vakte missnøye blant de kinesiske forbildene.

Det tredje punktet er at vi ikke kan se bort i fra at APA faktisk forsøkte ovenfra å organisere et slags Komintern med sentrum i Tirana. Blant kritikken AKP fremførte mot Albania etter bruddet i 1978 var nettopp at de albanske lederne forsøkte å opprette et slags nytt Komintern.⁷⁸ Kanskje det mest fremtredende beviset for at albanerne forsøkte å organisere et

⁷⁶ T.Øgrim, *Marxismen- vitenskap eller åpenbaringsreligion?*, Oslo 1979 s128

⁷⁷ Sjøli 2006 s108-109

⁷⁸ T.Øgrim 1979 s128-129

slags Komintern var at man inviterte utenlandske delegater til APAs konferanser. Dette var noe man ikke gjorde i Kina. AKP var representert både på kongressene i 1971 og 1976, samtidig som delegater fra AKP ofte var invitert på ulike møter og faglige delegasjoner i Albania.⁷⁹

Homofili og AKP

I medlemsbladet Tjen Folket (TF) ble det tidlig i 1975 trykt en artikkel med navnet *Fråsegn om homofili*.⁸⁰ Artikkelen var et fremlegg i en debatt om hvordan AKP skulle forholde seg til homofili. I framlegget skrev man at ”AKP (m-l) meiner at homofili i hovudsak er eit seksuelt avvik med røter i samfunnsmessige og sosiale tilhøve.”⁸¹ I følge fråsegnet er spørsmålet om homofili kun et middel for borgerskapet for å avspore spørsmålet om klasse. I et senere nummer av TF skrives det at kommunister må ”...strategisk ha som mål å avskaffe vilkåra for homofili.”⁸² Men fråsegna var også tvetydig. I fråsegna om homofili heter det også at AKP vil ”...oppmode alle progressive til å stø dei homofile sin strid mot undertrykking, for demokratiske rettar.”⁸³ Politikken til AKP var altså basert på en tro om at homofili ville forsvinne dersom man ødela vilkårene for fremveksten av den. I *den Store ml-boka* kommer det frem at en stor del av AKPs medlemmer var homofile.⁸⁴ Det kan derfor synes merkelig at ledelsen i AKP i det hele tatt skulle legge frem et forslag til politikk som sannsynligvis ville virke støtende for mange av AKPs medlemmer. Rognlien argumenterer for at ”dersom AKP skulle markere seg med en klar pro homoholdning, var man nok redd for at det skulle virke bekreftende på <<vanlige folk>> s mistanke om at ml-erne bare var noen utflippa frikere.”⁸⁵ Samtidig er også Rognlien oppmerksom på at homofili var bannlyst i både Kina og Albania, og at dette også kan ha påvirket AKPs holdning til homofili. Dermed er vi inne på hvordan forestillingene om Kina og Albania kan ha virket inn på AKPs beslutningsprosess. Etersom Kina og Albania var forbilder for AKP, kunne ikke disse landene ta feil i holdningen til homofili. Derfor måtte man i AKP legitimere hvorfor disse landene ikke hadde homofile. Min påstand er derfor at forestillingene om Kina og Albania må på et eller annet nivå ha påvirket AKPs egen holdning til homofili.

⁷⁹ Steigan 1985 Kapittel 21

⁸⁰ TF mars 1975

⁸¹ TF mars 1975

⁸² TF mai 1975

⁸³ TF mai 1975

⁸⁴ Rognlien 2009 s.266

⁸⁵ Rognlien 2009 s.266

I følge Rognlien har sentrale AKPere fremhevet fråsegna ble aldri vedtatt som partiets politikk. Rognlien mener derimot at fråsegna var den gjeldende politikken frem til 1979/80. Det som Rognlien ikke nevner, og som ville ha styrket hans påstand, er at Fråsegna ikke bare ble trykket en gang i Tjen Folket, men også en annen gang i 1977. I 1977-utgaven følger det også med en kommentar fra TF-redaksjonen der det blir påpekt at grunnen til at de igjen trykket fråsegnet var for å svare ”de kameratene som lurere på hva AKP (m-l)s linje er.”⁸⁶

Konklusjon

Fra og med 1975 endret AKP både sin politikk og organisasjon til å bli noe som lignet mer på sitt albanske søsterparti APA. Resultatet av dette var at det AKP som sto frem etter 1975 var et langt mer sekterisk parti, som tok avstand fra andre partier på venstresiden. Grunnen til at AKP la om sin politikk skyltes flere grunner. For det første hadde AKP opplevd det dårlige valget i 1973 som et tegn på at det måtte forandring innad i partiet til for å kunne oppnå et bedre resultat ved neste valg. For det andre fantes det på denne tiden en vilje blant de albanske lederne til å påta seg en ledende rolle i den internasjonale ml-bevegelsen, samtidig som Kinas rolle var mer uklar ettersom formann Mao var aldrende og ute av stand til å sende klare signaler til ml-partier rundt om i verden.

Mest sannsynlig var albaniseringen av AKP ikke et produkt av at de albanske lederne gav ordre til de norske ml-erne, men av at de albanske lederne gav tips eller veiledning som de norske ml-erne gladlig tok imot. Derfor må prosessen som jeg har kalt albaniseringen av AKP forstås ved at det var et parti med behov (AKP) som møtte et parti med et tilbud (APA).

⁸⁶ TF 1977

Kapittel 3: Fyrtårnet brenner

Innledning

Albanias innflytelse over AKP nådde et høydepunkt i 1975 og første halvår 1976. Det er derfor merkelig at bare et år senere forberedte AKP (m-l) seg til å bryte alle forbindelser med Albania, og ta et kraftig oppgjør mot det man mente var revisjonisme fra APAs side. Bruddet med Albania som skjedde offisielt 1978 var i følge Sverre Knutsen en av de viktigste faktorene som innledet "...slutten for ml-bevegelsen i Norge og pekte fram mot partikrise og ideologisk oppløsning."⁸⁷ Men hvordan gikk AKP fra å oppfatte Albania som et av de viktigste ideologiske forbildene, til å oppfatte Albania som et nærmest ondt diktatur? Svaret er kort og greit at det viktigste forbildet, Kina, hadde fått et anstrengt forhold til Albania og AKP valgte å støtte Kina etter hvert som det ble åpenbart at Kina og Albania gikk mot et offisielt brudd. Men offisielt hadde AKP så sent som høsten 1977 fortsatt et utmerket forhold til Albania, og Klassekampen og Røde Fane fortsatte å trykke positive nyheter om Albania. Spørsmålet er da hvordan og hvorfor Klassekampen og Røde Fane valgte å skrive positivt om Albania i 1977, for å så snu 180 grader rundt i 1978?

Dette kapittelet har jeg valgt å kalle fyrtårnet brenner, som selvfølgelig er en metafor bygget rundt bilde av Albania som sosialismens fyrtårn i Europa. I perioden som dette kapittelet dekker, fra høsten 1976 til sommeren 1978, var kanskje Albanias ideologiske rolle i den norske ml-bevegelsen på sitt mest intense. Samtidig var det noe farlig over utviklingen, og som alle branner måtte det føre til at noe ble ødelagt, i dette tilfelle var det fyrtårnet som forsvant. Hvordan AKP skulle forholde seg til at man hadde støttet Albania siden opprettelsen av partiet, og holdt det frem som en av pilarene som partiet var bygget om, vil bli drøftet i neste kapittel. Dermed skiller jeg mellom brudd og oppgjør, noe som lett kan gli over hverandre, men som jeg allikevel finner hensiktsmessig å skille ettersom man under oppgjøret hadde tid og mulighet for å presentere en helhetlig teori og forklare hvorfor ledelsen handlet slik de handlet. I bruddet med Albania var det kun en sentral teori som ble gjenstand for diskusjon; nemlig Maos teori om de tre verdener.

En tese jeg vil fremvise i dette kapittelet er at bruddet mellom AKP og Albania gikk i flere faser. Ut i fra partidokumenter som er tilgjengelig kan man faktisk datere AKPs brudd med

⁸⁷ S.Knutsen, *Sannhetsministeriets framvekst og sammenbrudd*, i T.Tvedt(red), (ml), Oslo 1989 s140

Albania så sent som i august 1979. Det er selvfølgelig mulig å peke på flere uttalelser og tekster som indikerer at bruddet mellom AKP og Albania hadde skjedd lenge før det. Ved ulik definisjon av ordet brudd kan man faktisk si at bruddet skjedde allerede i november 1976, eller som sagt så sent som i august 1979. Det finnes også en rekke andre datoer mellom de to nevnte som også kan fungere som dato for bruddet mellom AKP og Albania. Min tese er at AKPs brudd med Albania ble reelt 7.juli 1978 da Kina offisielt brøt med Albania, og at hendelsene fra den 7.juni 1978 og fremover var en del av AKPs oppgjør med Albania. Med denne tesen påstår jeg også at det var lojaliteten til Kina, som var avgjørende for AKPs holdning til Albania. At AKP var lojal mot Kina skyltes at man i AKP oppfattet det nye lederskapet i Kina for å være de rettmessige arvtagerne til Mao Zedong.

Arven etter Mao

Maos død i september 1976 gjorde at spørsmålet om hvem som var den rette fortolker av Mao ble enda mer aktuell enn det hadde vært tidligere. I utgangspunktet var det den nye kinesiske lederen Hua Guofeng som kan ses på som den rette arvtageren, ettersom det var denne mannen Mao selv hadde plukket ut. Men Huas posisjon i partiet virket på langt nær solid som Maos posisjon hadde vært. Som venstreopposisjon finner vi firerbanden hvor Maos kone Jiang Qing var sentral. På høyresiden finner vi Deng Xiaopeng som hadde vært sentral i KKP mye lengre enn hva var Huas tilfelle. Det var i denne konteksten at Albanias leder Enver Hoxha valgte å føre en langt mer uavhengig rolle i fra Kina.

Parallellen mellom det sino-sovjetiske brudd og det sino-albanske brudd er lite utforsket i norsk litteratur. Grunnen til at en slik sammenligning kan være fruktbar er de mange opplagte likhetene mellom de to bruddene. Posisjonen til Hoxha minner om den posisjonen Mao selv hadde tatt etter Stalins død. Stalins død hadde ført til kamp mellom Mao og resten av de sovjetiske lederne om hvem som nå forvaltet den rette tolkningen av marxismen. Denne konflikten førte til at det oppstod et brudd mellom Sovjetunionen og Kina. Parallellen mellom det sino-sovjetiske brudd og sino-albanske brudd er opplagt. Mens det i det sino-sovjetiske bruddet var Kina som var den underlegne parten, var det Albania som var den underlegne parten i det sino-albanske bruddet. I begge tilfellene var det den store leders død som hadde utløst en åpen konflikt, og i begge tilfellene handlet den offentlige politikken om hvem som var den rette fortolkeren av det marxistiske tankegodset. Og endelig; i begge tilfellene hadde den underlegne parten mottatt betydelig økonomisk støtte fra den økonomisk overlegne parten.

Men selv om likhetene mellom det sino-sovjetiske bruddet og det sino-albanske bruddet er mange er det allikevel vesentlige forskjeller mellom disse bruddene som gjør at det bør tas visse reservasjoner mellom disse bruddene. For det første kan en poengtere at Albania var og er et vesentlig mindre land enn Kina, og at styrkeforholdet mellom Kina og Albania var sannsynligvis mye skjevere enn styrkeforholdet mellom Kina og Sovjetunionen.

For det andre hadde ikke Hoxha oppnådd i samme grad den personkult som Mao hadde. Selv om Hoxhas posisjon innad i Albania trolig var sterk, fantes det verken før eller etter Maos død en særlig dyrkning av Hoxha som person og teorietiker blant kommunistiske partier verden over. Hoxha som internasjonal politisk leder var og ble marginal.

For det tredje representerte ikke Hoxha og APA noen egentlig fornyelse av marxismen. Mens Mao hadde introdusert marxister for kulturrevolusjonen hadde ikke Hoxha eller Albania noen sak som appellerte til nye generasjoner av marxist-leninister. Albania var og forble så lenge Hoxha levde et land hvor det gjaldt å holde fast på den stalinistiske ideologien.

For det fjerde forsøkte heller ikke Hoxha å påta seg rollen som arvtakeren til Mao. Mens Mao hevdet legitimitet gjennom å påta seg rollen som den marxisten som ivaretok og videreutviklet Stalins lære, gikk Hoxha til det skritt at han begynte å kritisere Maos lære i langt større omfang en Mao hadde kritisert Stalin. Den albanske kritikken av Kina, som vi skal se, inneholdt aldri noe 70 % -30 % forhold, som Mao hadde ført mot Stalin.⁸⁸ Dette gjorde for øvrig at en del av dem som i utgangspunktet støttet Hoxhas kritikk av Kina, etter hvert også begynte å kritisere Albania, deriblant mange i det norske KUL.⁸⁹ I Albania hadde man valgt å hente sin legitimitet fra Stalin

I forkant av kongressen i 1976

Albanias og Arbeidets Parti Albania (APA)s stilling i AKP kunne neppe ha vært sterkere enn i forkant av APAs 7. partikongress som skulle avholdes fra 1. -7. november 1976. Omtrent samtidig som at kongressen skulle finne sted, kunne Klassekampen stolt informere om at Oktober Forlag hadde oversatt og gitt ut en 500 siders lang bok om APAs historie.⁹⁰ Boken

⁸⁸ I dette 70%-30% hevdet Mao at Stalin hadde vært 70% riktig og 30 % feil

⁸⁹ Telefonsamtale med Truls Wyller 27.03.11 I KUL sluttet man å støtte Albania da man oppdaget at Hoxha ikke bare kritiserte utviklingen i Kina, men også Mao selv..

⁹⁰ Klassekampen nr.85 1976 s.10-11

var en oversettelse fra den engelske versjonen som igjen var en oversettelse fra den albanske originalen som var offisielt forfattet av APA.

I Klassekampen kan man også finne spor av beundring og idealisering av Albania i forkant av kongressen: ”I ei tid da produksjonen og den økonomiske utviklinga i de kapitalistiske og revisjonistiske land er inne i en stadig dypere krise, har den økonomiske og sosiale utviklinga i Albania vært stabil og framgangsrik.”⁹¹

Landsmøtet til AKP ble også avholdt i forkant av APAs kongress, trass i at dokumentene fra denne tiden tilsier at AKPs landsmøte faktisk ble avholdt etter kongressen.⁹² På dette landsmøtet ble Albania hyllet sammen med Kina for å ”...avsløre den moderne revisjonismen og trekke opp en korrekt marxist-leninistisk kurs for vår tid.”⁹³ Viktigheten av både Kinas Kommunistparti (KKP) og APA blir videre uttrykt senere i beretningen: ”Uten den kampen som KKP og APA førte mot den moderne revisjonismen, ville vårt parti, AKP (m-l), heller aldri ha blitt til.”⁹⁴

En internasjonal kongress

Kongressen i Albania 1976 har en dobbeltsidighet som ikke kan undervurderes. Samtidig som kongressen vil i ettertid stå som symbol på oppsplittingen av den internasjonale ml-bevegelsen, var kongressen det sterkeste symbolet for at det fantes en internasjonal ml-bevegelse. Pål Steigan gir oss et klart inntrykk over hvordan han oppfattet det å komme på kongressen i Tirana:

*På ei uke hadde vi hele verden, - korreksjon: hele m-l-verdenen (med et par viktige unntak), samla i en eneste bygning. Noen få skritt nedover korridoren var argentinske kommunister som hadde en pris på hodene sine i hjemlandet. Opp ei trapp så var du hos folk som hadde opplevd sjahens terror i Iran. Aldri noen gang har jeg deltatt i så mange møter på så mange forskjellige språk. Aldri noen gang, verken før eller seinere, har jeg hatt samme følelsen av å tilhøre en verdensbevegelse som akkurat da.*⁹⁵

Et av de viktige unntakene Pål Steigan nevner er Kina. I følge Steigan hadde kineserne på dette tidspunktet et prinsipp om å verken invitere eller sende delegasjoner til kongresser, samtidig som Steigan påpeker at dette ikke hadde vært praksis i 1950- og 60-tallet, og heller

⁹¹ Klassekampen nr.83 1976

⁹² Knutsen 1989 s.139

⁹³ Beretning fra AKP(m-l) Vedtatt på det 2. landsmøte til Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene) november 1976, Oslo 1978

⁹⁴ Beretning fra AKP (m-l), Oslo 1978 s. 154

⁹⁵ Steigan 1985 kapittel 21

ikke på 80-tallet, da boken til Steigan ble skrevet.⁹⁶ I ettertidens lys kan det se ut som det var opplagt at kineserne ikke var tilstede ettersom forholdet mellom Kina og Albania var i ferd med å surne. Det store antall av ml-partier, inkludert svært pro-kinesiske partier tyder imidlertid på at det ikke fantes noen bestemt strategi om at pro-kinesiske partier skulle holde seg unna kongressen. Det kan skyldes flere forklaringer. Enten var ikke kineserne særlig interessert i ml-partiene i Europa og resten av verden, og så seg likegyldig i at ml-partier deltok på en kongress man sannsynligvis visste at det kom til å bli utøvd kritikk mot Kina. Til dette argumentet kan man sammenligne med utviklingen i Sovjetunionen i mellomkrigstiden, der Sovjet gradvis gikk fra en politikk basert på Komintern og å knytte nære bånd til kommunistiske partier, til å uttøve et mer tradisjonelt diplomati med fokus på mellomstatlige forbindelser. Det som taler for at Kina opplevde den samme utviklingen er at Kina i 1972 gjenopprettet forbindelser med USA, og fikk fast plass i FNs sikkerhetsråd.

En annen forklaring kan være at kineserne ønsket å teste ut ml-partienes lojalitet overfor Kina ved å la dem dra på kongressen. En tredje forklaring er at kineserne ikke visste hva som kom til å skje på kongressen, og at kritikken som ble rettet mot dem var like overraskende på dem som det kom til å bli for resten av den internasjonale delegasjonen. En siste forklaring er at kineserne var ute av stand til å foreta seg noe foran kongressen. I forkant av kongressen i Tirana hadde Mao dødd, og det var knyttet stor usikkerhet til hvem som egentlig hadde makten i Kina. Kongressen fant sted omtrent samtidig som konflikten mellom firerbanden og Hua Guofeng fant sted i KKP. Alle disse forklaringene er plausible, men felles for dem er at Kina på dette tidspunktet ikke ønsket eller ikke kunne uttøve internasjonalt lederskap i den internasjonale ml-bevegelsen.

I beretningen til AKPs landsmøte i 1976 legges det vekt på at det ikke finnes noe ledende parti eller sentrum i den kommunistiske verdensbevegelsen.⁹⁷ Men om det ikke skulle finnes noe sentrum eller ledende parti, var målet om verdensrevolusjon noe man også la vekt på:

Vår oppgave er å kjempe for den sosialistiske revolusjonen i Norge, men det endelige målet for partiet vårt er *kommunismen i hele verden*. Derfor er det også vår *plikt* å støtte kommunistene og folkene i Kina og Albania som går i spissen når det gjelder å bygge sosialismen og utvikle proletariatets diktatur. Om vi ikke støtter proletariatets diktatur i disse landa, da svikter vi vårt program, da har vi ikke lenger rett til å kalle oss marxister.⁹⁸

⁹⁶ Steigan 1985 kapittel 21

⁹⁷ Beretning fra AKP (m-l) 1978 s.154

⁹⁸ Beretning til AKP (m-l) 1978 s.154

Etter denne definisjonen kunne ikke AKP kalle seg marxistisk dersom partiet bestemte seg for å motsi lederne i Kina eller Albania, derfor måtte man i AKP, som vi skal se på senere, finne ut hvordan man skulle forklare hvordan Albania hadde hatt proletariatets diktatur, men ikke lengre. Uansett, sitatet gir et inntrykk i hvor viktig og sentralt det var ut i fra ideologiske prinsipper å støtte både Kina og Albania. Samtidig viser det at selv om man i AKP la vekt på at det ikke fantes noe sentrum eller ledende parti, så hadde Albania og Kina en unik posisjon som vanskelig kan beskrives som noe annet enn sentrum eller ledende partier.

Etter Kongressen

Reportasjene fra Klassekampen tydet på at kongressen hadde vært vellykket. Gjennom flere artikler blir det bekreftet at vennskapet mellom AKP og APA var sterkt. En artikkel i Klassekampen skiller seg ut fra resten. Den retter nemlig krass kritikk mot Arbeiderbladet og Aftenpostens dekning av kongressen. I følge Klassekampen har Arbeiderbladet og Aftenposten skrevet at albanerne var på vei til å bli mer isolert enn de hadde vært tidligere.⁹⁹ Særlig trekker Klassekampen frem at Arbeiderbladets journalist Dag Halvorsen hadde påstått at forholdet mellom Kina og Albania hadde blitt kjøligere.¹⁰⁰ Klassekampen avviste denne påstanden og hevdet at forholdet mellom Kina og Albania fortsatt var vennskapelig. At Albania tilsynelatende ble mer isolert skyltes at Albania som sosialistisk stat bygget på ”sjølbergingsprinsippet” og derfor gjorde seg mer uavhengig av bistand fra land som Kina. Problemet var at AKPs delegasjon til kongressen hadde fått med seg at alt ikke var så greit i forholdet mellom Kina og Albania. Under en av Hoxhas mange taler under kongressen kom han med et fordekt angrep på Maos teori om de tre verdener.

Her må vi stoppe opp å forklare hvordan et angrep på en teori fra Mao (som på denne tiden nylig hadde gått bort) kunne tolkes som et tegn på at forholdet mellom Kina og Albania hadde forverret seg. Teorien om de tre verdener var en teori som delte verden i en imperialistisk verden (USA og Sovjet), den andre verden som støttespillere til den imperialistiske verden, det vil si OECD-landene og de østeuropeiske landene utenom Sovjet.¹⁰¹ Disse landene var i utgangspunktet støttespillere til imperiemaktene, men kunne vendes om. Den tredje verden var alle landene som ikke kunne knyttes til noen av de to første verdene. I følge teorien om de tre verdener var at imperiemaktene (den første verden) var ute etter å undertrykke verdens

⁹⁹ Klassekampen nr. 89 1976 s.10-11

¹⁰⁰ Klassekampen nr. 89 1976 s.10

¹⁰¹ Kolmannskog 2006 s.88

folk. Den tredje verden var hovedkraften i kampen mot imperialismen,¹⁰² mens den andre verden burde samarbeide med den tredje om å kjempe mot imperiemaktene (selv om de for tiden var støttespillere til imperialismen).¹⁰³

Problemet var som Hoxha sa i sin tale at den tredje verden rommet mange forskjellige land og regimer. Riktignok inneholdt den tredje verden land som Kina, Albania og Kambodsja, men i en slik teori ville den tredje verden også romme land som det fascistiske Chile og en rekke andre høyreorienterte diktaturer i andre land. Det var nettopp dette som var Hoxhas innholdet i Hoxhas kritikk av teorien om de tre verdener. Den tredje verden var så forskjellig, at det var umulig å se for seg at den tredje verden skulle utgjøre en samlet blokk for å kjempe mot imperialismen. I følge Steigan skal Hoxha ha sagt noe slikt som at ” Land må deles inn etter det sosiale systemet sitt, om de er sosialistiske eller kapitalistiske land.” og ”Begrepet 3. verden skaper illusjoner.”¹⁰⁴ I og med at teorien om de tre verdener var et utgangspunkt for kinesisk utenrikspolitikk, kunne ikke Hoxhas kritikk ses på som noe annet en kritikk av Kinas utenrikspolitikk. Spørsmålet var da hvordan AKP skulle forholde seg til Hoxhas kritikk. Ser man igjennom Klassekampens dekning av kongressen, som må kunne sies å være ganske omfattende, ser man et klart mønster i hvordan man reagerte under og i tiden rett etter kongressen; man latet som Hoxhas kritikk ikke hadde funnet sted. Det kan selvfølgelig tenkes at AKP ikke hadde fått med seg kritikken, eller at man ikke anså den som alvorlig og så videre. Men i følge Steigan forsto han og resten av AKPs delegasjon tidlig at dette var kritikk mot Kina

”Allerede samme dag som Enver Hoxha hadde holdt sin polemiske tale, bestilte jeg en rikstelefon til Oslo. På ei utrolig dårlig telefonlinje over Wien klarte jeg ved hjelp av koder å fortelle Sverre Knutsen i Oslo at nå brygga det opp til kamp om treverdenteorien.”¹⁰⁵

Dermed ser det ut som ledelsen i AKP virkelig forsto at det bygget opp til en konflikt mellom Kina og Albania. Men som Sjøli er inne på var ikke teorien om de tre verdener noe dogme i AKP.¹⁰⁶ Faktisk skriver Sjøli at denne teorien ikke ble nevnt verken i Klassekampen eller Røde Fane før mot slutten av 1977.¹⁰⁷ Men da den først ble nevnt, kom teorien om de tre

¹⁰² Sjøli 2006 s.138

¹⁰³ Kolmannskog 2006 s.88

¹⁰⁴ Steigan 1985 Kapittel 21

¹⁰⁵ Steigan 1985 Kapittel 21

¹⁰⁶ Sjøli 2006 s. 139

¹⁰⁷ Sjøli 2006 s.139

verdener til å stå særdeles sentralt i AKPs politikk: ”Så viktig ble teorien (om de tre verdener) fra 1978 og utover at enkelte har gått så langt som å si at den ble AKPs program fra og med partiets tredje landsmøte i 1980.”¹⁰⁸ Det sentrale i denne sammenheng er at det ikke var Hoxhas kritikk av teorien som man fra AKPs side ikke likte, men at denne kritikken var en kritikk av Kina.

I følge Kolmannskog var motsetningene mellom Kina og Albania ukjent for allmennheten i tiden rett etter APAs 7. kongress.¹⁰⁹ Det samme hevder Steigan som nærmest raljerer med Dag Halvorsen i Arbeiderbladet for at han ikke forstod hva som skjedde på kongressen:

For alle som kunne kodene, var kongressen et åpent og rasende angrep på Kina og Mao Zedong, men samtidig var det holdt i et slikt æsopsk språk at det ikke gikk direkte fram av teksten. (”Øst-Europa-eksperten” Dag Halvorsen(Sic) rapporterte fra Wien etter kongressen at Hoxha hadde holdt en svært maoistisk tale. Så noen lot seg i hvert fall lure av det æsopske språket.)¹¹⁰

Dette er i beste fall en forvrenging av hva Halvorsen skrev, og kommentaren Halvorsen skrev i Arbeiderbladet tyder på at det slett ikke at selv om man ikke oppfattet talen på kongressen som en direkte fornærmelse av Kina, kan man se at det slett ikke er snakk om at Halvorsen ikke forstod at det var motsetninger mellom Kina og Albania på denne tiden:

”Albanerne har altså ikke lagt seg fast på den nye kinesiske ledelsens linje, selv om de fortsatt venter hjelp fra Kina og unngår enhver polemikk som kan fornærme de nye menn i Peking. Men partene er ikke lenger enige, og det er mer tale om et fornuftsekteskap enn om en ideologisk forelskelse.”¹¹¹

Det er riktignok ikke noe som tyder på at Halvorsen forsto hvor fornærmende Hoxhas kritikk av teorien om de tre verdener, men å hevde ut i fra det at motsetningene mellom Kina og Albania var ukjent for allmennheten i tiden etter kongressen er misvisende, med mindre man sikter til hele den norske allmennheten, som trolig ikke var så opptatt av Albania i utgangspunktet.

¹⁰⁸ Sjøli 2006 s. 140

¹⁰⁹ Kolmannskog 2006 s.88

¹¹⁰ Steigan 1985 Kapittel 21

¹¹¹ Arbeiderbladet 11.11. 1976 s 18

Klassekampens dekning av kongressen

Om ledelsen i AKP hadde forstått at noe var galt i forholdet mellom Kina og Albania gav det seg ikke uttrykk gjennom Klassekampen. Klassekampen skrev en rekke positive artikler om Albania under og i tiden etter kongressen i Tirana. Faktisk gikk Klassekampen til det steg at de lovde leserne at de skulle "...prente utdrag frå beretninga til Enver Hoxha og andre viktige dokumenter..".¹¹² En oversikt over Klassekampens dekning av Albania viser at dekningen økte etter kongressen. Om ledelsen i AKP hadde radikalt forandret syn på Albania, så var det ingenting som tydet på at man i Klassekampen skulle endre sin omtale av Albania, eller tone ned på støtten.

Delegasjonreise til Albania våren 1977

Våren 1977 dro en delegasjon bestående av Tron Øgrim og Sverre Knutsen til Albania for å diskutere uenighetene som hadde oppstått i forbindelse med kongressen i 1976. I følge Steigan endte dette møtet svært dårlig: "Det kom til et skarpt munnhuggeri, der de albanske representantene tillot seg å bruke et truende språk. Kort etter slo de helt om, blei kattermjuke og kom med åpenlyse forsøk på å bestikke AKP."¹¹³ I følge denne forklaringen ser det ut som at det var svært alvorlige motsetninger mellom AKP og APA allerede tidlig i 1977, og at man allerede på det tidspunktet reelt hadde brutt med Albania. Men i følge Skjønberg er det nok mulig at Steigan overdrev hvor sterkt munnhuggeriet var mellom delegatene fra AKP og APA: "Rett nok må truslene ha vært av det beskjedne slaget. Når jeg spør Øgrim om dette i dag, er han ute av stand til å huske dem."¹¹⁴ Sverre Knutsen nevner ikke en gang i sitt bidrag til boken (ml) at det var noe skarpt munnhuggeri mellom han og albanske representanter, selv om han faktisk beskriver hvordan det var å komme til Albania våren 1977. Det kan stilles spørsmål med hva AKPs delegasjon ønsket å oppnå under denne reisen til Albania. Gitt at det var slik at man allerede under APAs 7.kongress hadde fått en endelig oppsplitting mellom Kina og Albania virker det derfor rart at AKP, som var et tydelig pro-kina parti ville risikere å sende signaler til kineserne om at de ønsket å pleie forbindelsene mellom AKP og Albania. Det kan finnes en rekke forklaringer på hvorfor AKPerne valgte allikevel å sende en delegasjon til Albania våren 1977. Den ene forklaringen er at delegasjonen ble sendt ikke bare med kinesernes kunnskap om den, men med deres velsignelse. Dette kan forklares ved at AKP, ved å sende delegasjonen kunne gjøre det veldig klart for det albanske regimet at man ikke så på med blide øyne den kritikken som Hoxha hadde ført mot teorien om de tre

¹¹² Klassekampen nr 87.1976 s.14

¹¹³ Steigan 1985 Kapittel 21

¹¹⁴ H.Skjønberg *På parti med Stalin? Den merkelige historien om Mlernes storhetstid*. Oslo 1990 s178

verdener.

Den andre mulige forklaringen er at man AKP trodde at delegasjonen kunne ordne opp i de motsetningene som fantes mellom Kina og Albania. Denne forklaringen kan kanskje høres vell ambisiøst ut, men ml-prosjektet i seg selv kan sies å være bygd på en sterk tro på at alle ting er mulig (jamfør Dag Solstad uttrykk *sykle på vannet*). Det faktum at Pål Steigan vel et år senere den 15. juli 1978 sier at han hadde på det lengste ”..håpet at det var mulig å få albanerne til å endre sine feilaktige synspunkter.”¹¹⁵ viser at det ikke kan utelukkes at ledelsen i AKP trodde det var mulig å spille en rolle som mekler i konflikten.

Den tredje mulige forklaringen er som vi stadig må vende tilbake til er at man i AKP ikke oppfattet hvor alvorlig konflikten mellom Kina og Albania var. Gitt at delegasjonen ble tatt på senga da Hoxha kritiserte teorien om de tre verdener på kongressen 1976, er det ikke overraskende dersom AKP ikke hadde full oversikt over forholdet mellom Kina og Albania. Og selv om Hoxhas kritikk av teorien om de tre verdener kunne brukes som bevis på at det var uenighet i utenrikspolitikken mellom Kina og Albania, kan man også si at det allerede tidligere hadde vært uenighet mellom Kina og Albania i utenrikspolitiske spørsmål, da særlig i EF spørsmålet, hvor Albania var kritisk til EF, mens Kina var positiv, uten at det hadde ført videre til en politisk krise mellom de to landene. Nå kan det riktignok påpekes at teorien om de tre verdener var langt mer enn bare utenrikspolitikk, det kan og sies å være en verdensanskuelse, men poenget er at det tidligere hadde vært sprik i politikken til Kina og Albania uten at det hadde ført til et fullt brudd mellom dem. Videre kan en si at det uansett ikke er mulig å spå i fremtiden og at det ikke var på forhånd klart at Kina og Albania kom til å bryte forbindelsene med hverandre. Men selvsagt, det var ting som tydet på at det ikke lenger fantes noe nært forhold lenger mellom Kina og Albania, jamfør Dag Halvorsens artikkel som jeg har nevnt tidligere.

Oppgjøret med KPD/ML¹¹⁶

Det første tegnet på at AKP kom til å bryte med Albania var at man brøt med det tyske søsterpartiet KPD/ML. I følge Steigan kunne man allerede på APAs 7. kongress se konturene på hvorfor bruddet med KPD/ML kan tolkes som at AKP nå var på god vei til å bryte med Albania:

¹¹⁵ Skjønberg 1990 s 182

¹¹⁶ Norsk versjon skrives KPD (m-l) mens den tyskerne selv KPD/ML

I pausene var det mye tautrekking om hvem som skulle tale på vegne av de europeiske partiene. Albanerne ville ha sin trofaste støttespiller Ernst Aust fra Forbundsrepublikken. Hans parti hadde på dette tidspunktet erklært at arrestasjonen av firerbanden i Kina var det samme som en kontrarevolusjon. Det hele var en opplagt provokasjon. Dette sa vi i nokså klare ordelag til en representant for den albanske sentralkomiteen.¹¹⁷

Men AKP brøt ikke offisielt med KPD/ML før i mai 1977, da man kan lese i en 20 sider lang leder at AKP (m-l) hadde brutt partiforbindelsene med KPD (m-l).¹¹⁸ I lederen grunngir man bruddet med at KPD/ML hadde "...tatt det standpunktet at det etter Formann(sic) Maos død har skjedd en kontrarevolusjon i Kina og at sentralkomiteen i Kinas Kommunistiske Parti nå representerer revisjonisme og borgerskapets makt i Kina."¹¹⁹ Videre heter det at "AKP (m-l), som er et kommunistisk, marxist-leninistisk parti ikke kan holde partiforbindelser med fiender av proletarietets diktatur."¹²⁰ Lederartikkelen i seg selv inneholder ikke noen kritikk av Albania, eller indikerer på noe vis at det fantes motsetninger mellom Kina og Albania. I lederartikkelen blir det stadfestet at det er AKP (m-l)s "...internasjonalistiske plikt å støtte proletariet ved makta, å støtte det sosialistiske Kina og det sosialistiske Albania."¹²¹ I hele artikkelen blir Albania som regel omtalt sammen med Kina, og gjerne for å illustrere enheten i den kommunistiske internasjonalismen. På side 4 i den nevnte lederartikkelen dukker det derimot opp et interessant utsagn om KPD/MLs syn på Kina og Albania "Når Ernst Aust kaller Albania "sosialismens fyrstårn i verden" så er det ikke for å framheve Albania, men for å drive propaganda for linja med at "sosialismen i Kina holder på å gå under."¹²² Om kritikken ikke direkte viser at det var en konflikt mellom Kina og Albania, er det verdt å merke seg at KPD/ML fremhevet Albania, mens de kritiserte Kina. Om det ikke direkte indikerer et brudd mellom Kina og Albania, indikerer det at det fantes tendenser til brudd i den internasjonale ml-bevegelsen, og at det ikke var gitt at Kina og Albania var oppfattet som to sider av samme mynt lenger. Argumentet for denne forståelsen styrkes ved å ta en titt på side 18 i lederartikkelen går forfatteren til kraftig angrip på det portugisiske ml-partiet PCP (m-l). PCP (m-l). Kritikken mot dette partiet var at man hadde kritisert APA og Albania for å ha angivelig støttet "sosial-imperialismen", mens det ikke finnes noe som indikerer at PCP (m-l) kritiserte Kina. Lederartikkelen kommer riktignok med kritikk av PCP (m-l), men med tanke

¹¹⁷ Steigan 1985 Kapittel 21

¹¹⁸ Tjen Folket mai 1977 s.1-20

¹¹⁹ Tjen Folket mai 1977 s.1

¹²⁰ Tjen Folket mai 1977s.1

¹²¹ Tjen Folket mai 1977 s.2

¹²² Tjen Folket mai 1977 s.4

på at kritikken av PCP (m-l) blir gitt under en sides oppmerksomhet, mens kritikken av KPD/ML blir viet det meste av de 20 sidene i lederartikkelen, indikerer at KPD/MLs kritikk mot Kina ble oppfattet som langt mer alvorlig enn PCP (m-l)s kritikk av Albania.

Men kan vi dermed si at AKP gjennom sin lederartikkel gav sin fulle og hele støtte til Kina? Det finnes selvfølgelig rom for flere tolkninger, men hvis vi holder oss til at artikkelen kommer med kraftig kritikk av KPD/ML og delvis PCP (m-l), samtidig som man fremhever enheten mellom Kina og Albania, kan man ikke komme foruten den forklaring av at man i AKP ikke ønsket å foreta et valg mellom Kina og Albania, og at man også ønsket at de andre europeiske ml-partiene heller ikke skulle foreta et slikt valg. Det faktum at man gjennom hele lederartikkelen fremhever den ”proletariske internasjonalismen” tyder på at man i AKP ikke ønsket at det skulle fremstå som at det fantes noe skisma mellom Kina og Albania. Men gitt at man i AKP forsto allerede på kongressen i Tirana at det fantes et skisma mellom Kina og Albania i 1976¹²³ er det merkelig at man i AKP ikke ønsket og åpent å kommentere dette skismaet. I følge Steigan var grunnen til at man ikke kommenterte skismaet at man ”...ikke skulle bidra til unødige skjerpinger av splittelsetendensene.”¹²⁴ Steigan forklarer også at man i AKPs ledelse ikke forsto hvor dyp denne splittelsen var etter kongressen: ”På den tida var vi klar over visse feil i de albanske ledernes politikk, men vi drømte ikke om at de to år seinere skulle være ute av stand til å fordømme en invasjon i Kampuchea eller at de skulle kalle frigjøringsbevegelsen i Eritrea «reaksjonær».”¹²⁵ Dermed kan det se ut som at man i AKP ikke trodde at Hoxhas kritikk på APAs 7.kongress kom til å føre til et brudd mellom Kina og Albania. Faktisk sier Steigan i 1979 at han ikke ”...angrer ikke på at vi gjorde vårt best for å motvirke en splittelse eller at vi venta i det lengste med å gå ut offentlig med kritikk av de albanske lederne.”¹²⁶ Sitatet tyder på at man i AKP trodde at det var mulig å unngå en splittelse i den internasjonale ml-bevegelsen og at selv om det fantes motsetninger mellom Kina og Albania kunne man komme til enighet, og at den riktige reaksjon på Hoxhas utspill under kongressen var å tie om den, og håpe på at utspillet ikke måtte nødvendigvis føre til brudd mellom Kina og Albania.

Steigan i 1985 virker langt mer usikker på om AKP valgte rett ved å tie om splittelsen mellom Kina og Albania etter kongressen:” Vi forsøkte ganske riktig å holde den kommende

¹²³ Se blant annet Steigan 1985 kap 21

¹²⁴ F.Sjue, *Albania – søkelys på et svik*, Oslo 1979 s.114

¹²⁵ Sjue 1979 s.114

¹²⁶ Sjue 1979 s.114-115

splittelsen unna offentligheten så lenge som mulig. En kan diskutere om det var klokt eller uklokt.”¹²⁷

Konsekvensen av at AKP ønsket å tie om konflikten mellom Kina og Albania kan dermed se ut til å ha ført til at man heller valgte å bryte med de ml-partiene som ikke tidde om den konflikten som fantes. Bruddet med KPD/ML kan derfor også oppfattes så vel taktisk som ideologisk. Det at man rykket ut med en 20 siders lang leder i Tjen Folket kan også tyde på at det var denne taktikken man ønsket å benytte seg av våren 1977. Spørsmålet da er hvorfor ledelsen i AKP ønsket i det lengste å unngå en splittelse? Sverre Knutsens forklaring sett i ettertid kan gi et lite innblikk i hvordan ledelsen i AKP oppfattet hva som skjedde på APAs 7.kongress: ”...var utspillene på den 7.kongressen uttrykk for *splittelsen* i den ”strålende verdensbevegelsen”, som ved siden av Kina var den andre hovedkilden for ml-bevegelsens eksistens.”¹²⁸ Dermed ser det ut som at ledelsen i AKP fryktet at et åpent brudd mellom Kina og Albania kunne true selve grunnlaget for eksistensen til AKP. Det er derfor ikke vanskelig å forstå at man i AKP ikke ønsket at det skulle komme et brudd mellom Kina og Albania. Denne planen ser ut til å ha fungert våren 1977, men som vi skal se endret dette seg kraftig i fra sommeren 1977.

Et poeng er at både KPD/ML men særlig PCP (m-l) er partier AKP i liten grad hadde kontakt med. Det faktum at AKP brukte nesten en hel utgave av sitt internblad på å kritisere disse partiene vitner om at det ikke først og fremst var disse partiene man ønsket å kritisere, men den utvikling der europeiske ml-partier ble i stadig større grad splittet opp i grupper som ikke fulgte en enhetlig linje i den proletariske internasjonalismen.

7.juli 1977

Den 7.juli 1977 kom Zëri i Popullit ut med en artikkel som het *revolusjonens teori og praksis*.¹²⁹ I artikkelen blir teorien om de tre verdener kraftig kritisert:

By ignoring socialism as a social system, the so-called "Theory of Three Worlds" ignores the greatest historic victory of the international proletariat, ignores the fundamental contradiction of the time, the contradiction between socialism and capitalism. It is clear that such a theory, which ignores socialism, is anti-Leninist, it leads to the weakening of the dictatorship of the proletariat in the countries where socialism is being built, while

¹²⁷ Steigan 1985 Kapittel 21

¹²⁸ S.Knutsen 1989 s.154

¹²⁹ <http://www.marxists.org/reference/archive/hoxha/works/1977/07/07.htm> 18.02.11

*calling on the world proletariat not to fight, not to rise in socialist revolution. And this is not surprising: the renunciation of the proletarian class criteria in the evaluation of the situation leads to conclusions which are contrary to the interests of the revolution and the proletariat.*¹³⁰

I motsetning til kongressen i 1976 var ikke denne artikkelen noe fordekt angrep på teorien om de tre verdener, men et åpent angrep som stemplet teorien som umarxistisk og da med en implisitt holdning om at marxister burde ta avstand fra denne teorien. Om man i AKP tidligere hadde håpet på at motsetningene mellom Kina og Albania kunne løses, virker det som at stemningen endret seg etter denne artikkelen ble publisert. Teorien om de tre verdener ble mer eksplisitt nevnt, og artikler hvor denne teorien ble tatt opp økte.¹³¹

Alvorligheten av artikkelen i Zëri i Popullit blir videre understreket av et håndskrevet direktiv som ble sendt ut i oktober 1977. I dette direktivet står det at ”SKs syn er at vårt søsterparti APA har starta en offentlig polemikk mot sentrale marxist-leninistiske synspunkter og konkrete marxist-leninistiske partier.” Videre står det at ”Dette er et svært alvorlig spørsmål.”¹³² Direktivet slår fast at alle diskusjoner om albaniaspørsmålet skulle det følges seks retningslinjer. For det første var diskusjonene ”...fri innenfor de rammene vedtektene setter.”¹³³ Det vil si at man ikke skulle snakke om dette privat, men innenfor partiets organisering. Dette betyr sannsynligvis at ledelsen i AKP ønsket å holde styr på hva som ble sagt om Albania på de ulike møtene.

For det andre slo man fast at APA fortsatt var å regne som AKPs søsterparti, og at man ikke noen tilfeller skulle kritisere APA. Eksternt skulle man gjengi det som Klassekampen skrev om Albania.

For det tredje skulle alle lag holde møte om situasjonen i Albania innen 1.1.1978. Viktigheten av å holde møte om situasjonen i Albania blir videre styrket av at direktivet slår fast at: ”På møtet skal det helst ikke tas opp andre saker. Til nøds kan ubetydelige evt. saker behandles

¹³⁰ <http://www.marxists.org/reference/archive/hoxha/works/1977/07/07.htm> 18.02.11

¹³¹ Det kan med rette sies at denne teorien hadde vært politikk før 1977, men det at teorien ble nevnt så eksplisitt i Klassekampen skjedde ikke før mot slutten av 1977

¹³² [Direktiv om obligatorisk lagsmøte](http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html) om APAs internasjonale politikk (datert 25. oktober 1977) (håndskrevet kladd) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (18.02.11)

¹³³ [Direktiv om obligatorisk lagsmøte](http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html) om APAs internasjonale politikk (datert 25. oktober 1977) (håndskrevet kladd) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (18.02.11)

kort. Det er ikke tillatt å behandle andre større saker.”¹³⁴

For det fjerde blir det lagt vekt på at man skulle ”...oppnå enighet og enhet på grunnlag av den programfesta partilinja vår.”¹³⁵ Med andre ord var svaret allerede gitt, men medlemmene måtte komme frem til det riktige svaret.

For det femte skulle medlemmene få minst tre uker på å forberede seg til møtet.

Forberedelsene gikk ut på å lese lederen i Zëri i Popuillt 7.juni, samt en kommentar fra ”en kamerat” til denne lederen. Det kan med god sannsynlighet hevdes at denne kameraten var en del av ledelsen i AKP. Det siste punktet var at alle lag måtte rapportere dersom det fantes uenighet med SKs linje.

Disse punktene var utvilsomt en del av det Sverre Knutsen kaller den ”interne propaganda”¹³⁶ som skulle forberede medlemmene i AKP på et mulig brudd med Albania. Dersom AKP skulle bryte med Albania skulle hele partiet være forberedt og bruddet skulle få minst mulig negativ effekt på partiet dersom bruddet ble offisielt. Men trodde AKPerne at det gikk mot et uopprettelig brudd mellom Kina og Albania? På den ene siden viser direktivet at ledelsen i AKP så ytterst alvorlig på polemikken mellom Kina og Albania og at det ikke var snakk om mindre uoverstemmelser mellom KKP og APA. Men på den andre siden vitner det faktum at direktivet slår fast på det daværende tidspunkt at APA er AKPs søsterparti, og at man måtte for all del unngå å kritisere partiet og regimet offentlig, at AKP ikke enda var klar til å gi opp APA, riktig ennå. Det finnes mange mulige forklaringer på hvorfor AKP fortsatt ønsket å holde fast på Albania som ideologisk fyrtårn, grunner som kan ha vært rent ideologiske eller taktiske. I de ideologiske forklaringene finner vi at selv om APA hadde kritisert KKP offentlig var det APA som eksisterte i fra slutten av 1977 ikke helt ugjenkjennelig fra det APA som AKPerne hadde kjent i fra 1975 og utover. Som jeg har vært tidligere inne på synes det som at APAs innflytelse over AKP hadde økt i fra 1975 og frem til kongressen i Tirana 1977. At denne innflytelsen plutselig skulle forsvinne til fordi det hadde plutselig oppstått et ideologisk sprik mellom Kina og Albania virker usannsynlig. Det faktum at APA hadde vært

¹³⁴ [Direktiv om obligatorisk lagsmøte](http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html) om APAs internasjonale politikk (datert 25. oktober 1977) (handskrevet kladd) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (18.02.11)

¹³⁵ [Direktiv om obligatorisk lagsmøte](http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html) om APAs internasjonale politikk (datert 25. oktober 1977) (handskrevet kladd) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (18.02.11)

¹³⁶ Knutsen 1989 s 154

et slags sannhetsformidler, eller rett tolker av marxismen gjennom flere år, må ha gjort at det ikke må ha vært lett for overbeviste AKPer at Albania plutselig hadde grunnleggende feil ved seg.

På et mer taktisk grunnlag var det å bryte med Albania på et for tidlig tidspunkt ansett som risikosport. Den norske ml-bevegelsen var uhyre redd for splittelser innad i partiet og fryktet at den norske ml-bevegelsen kunne bli splittet i flere motstridende partier. Det var ikke uten grunn lederne i AKP fryktet dette. I de fleste andre vesteuropeiske land hadde ml-bevegelsen blitt splittet opp i mange ulike fraksjoner og partier på grunnlag av saker som kan synes å ha vært langt mer trivielle enn bruddet mellom de to store ideologiske fyrtårnene. Skulle ledelsen i AKP velge side måtte man forberede medlemmene på hvorfor man valgte slik man gjorde, og overbevise medlemmene at dette var det riktige valget. Derfor ønsket ledelsen å ha tid til å bearbeide medlemmene lengst mulig før man måtte offisielt velge side. Det interessante her er at ledelsen ikke kommenterte bruddet før det var offentlig og irreversibelt klart at Kina og Albania hadde brutt kontakten med hverandre. Det at ledelsen i AKP brukte såpass lang tid før man offisielt kommenterte bruddet kan være noe av forklaringen på hvorfor AKP ikke ble splittet i forbindelse med det sino-albanske brudd. Samtidig hadde ledelsen i AKP tidlig slått fast at dersom det kom til brudd mellom Kina og Albania måtte man velge Kina.

Men hvorfor var man så ensidig klar på at man måtte velge Kina? Fantes det ikke rasjonelle grunner til å velge Albania fremfor Kina? Noe av svaret finner vi i hvordan AKP var sammensatt, eller rettere sagt hvem som var AKPer. I ”den store ml-boka” av Rognlien og Brandal har man inndelt de norske ml-erne i fem grupper fra kategori null til fire. Felles for kategori en til fire er at dette er mennesker som ble født etter andre verdenskrig. Disse menneskene hadde enten opplevd kulturrevolusjonen i Kina da de var unge, eller vokst opp etter den. Deres politiske engasjement hadde dermed kommet i en tid hvor Kulturrevolusjonen lå i deres bevissthet. AKP bestod stort sett av medlemmer som kan kategoriseres som nummer en, to, tre eller fire. Men Rognlien nevner også en gruppe null, som fantes, men som det nesten ikke var noen av i AKP. Denne gruppe null bestod av mennesker som ble født før andre verdenskrig, og som hadde hatt et politisk engasjement før Kulturrevolusjonen fant sted. Personer i gruppe null hadde ofte vært medlemmer av Norges Kommunistiske Parti (NKP) men hadde valgt å bryte med NKP da partiet stilte seg på sovjetisk side under det sino-sovjetiske skismaet i 1963. Gruppe null var marginal i AKP, og flere av dem som kan kategoriseres i denne gruppen hadde allerede forsvunnet ut av AKP eller dets forgjengere

lenge før det sino-albanske skismaet. Et eksempel på en person fra gruppe null, er Kjell Hovden som ble ekskludert før partiet ble stiftet. I motsetning til de andre gruppene var gruppe nulls politiske plattform i mindre grad knyttet til Maoismen og Kulturrevolusjonen. Dette gjorde at man i mindre grad hadde knyttet sin politiske bevissthet til Mao og Kina, og var derfor i mindre grad knyttet til hva disse forbildene foretok seg.¹³⁷

Ser man utover på de andre partiene i Europa er det klart at mens gruppe null var en ubetydelig minoritet i AKP, så var mange ledere i andre europeiske ml-partier, personer som kan sies å tilhøre gruppe null. Både i Sverige, Danmark, Tyskland, Portugal og en rekke andre land finner vi et stort innslag av personer som kan sies å tilhøre gruppe null. Grunnen til at gruppe null er så viktig i denne sammenheng er at mange av de partiene som brøt med Kina, og heller satset på Albania, hadde ledere som kan sies å tilhøre denne gruppen. Det er derfor et sentralt poeng at når AKP valgte Kina fremfor Albania var det et AKP som besto av personer som hadde hatt Kina som forbilde hele sitt politiske liv.

En krise blant mange kriser

Det er viktig i denne sammenhengen å vise at skismaet mellom Kina og Albania var bare ett av mange problemer den norske ml-bevegelsen slet med på den tiden. Problemer med omleggingen av Klassekampen til dagsavis, det etter hvert åpenbare problemet med at AKP ikke rekrutterte nye medlemmer samtidig som de som hadde vært medlemmer over lang tid startet å få andre prioriteringer i livet enn kun partiarbeid, økonomisk rot, og en så streng sikkerhetslinje at deler av partiapparatet falt fra var noen av de tingene som preget AKP fra 1977 og utover. Det er særlig de økonomiske problemene knyttet til driften av partiforlaget Oktober og avisen Klassekampen som blir trukket frem som forklaringer på hvorfor partiet opplevde en sterk krise fra 1978 og utover.

Det at AKP opplevde kriser på andre fronter, må ha gjort at det følte ekstra ille at Albania ikke lenger var som et fyrtårn å regne med. Hvis vi sammenligner situasjonen i 1974-1975 med denne perioden 1977-1978 er det påfallende at det ikke fantes noe sentralt parti fra andre deler av verden som kunne guide AKP gjennom krisen de opplevde.

¹³⁷ Rognlien 2009 s.214

Konspirasjonstanken rundt bruddet med Albania

En annen forklaring på hvorfor AKP brøt med Albania er at det rett og slett hadde vært konspiratoriske krefter i Albania som hadde ført til at Albania ble revisjonistiske. Håkon Kolmannskog representerer et syn der ideen om konspirasjonstankegangen står sterkt:

Ideen om "kontrarevolusjon" i Albania skreiv seg inn i ein lang ml-tradisjon med å forklåra politiske usemjer mellom kommunistar med konspirasjon og svik (jf. teorien om "kontrarevolusjon" på SUKP sin 10. partikongress 1956, der Khrusjtsjov fordømde Stalin). Men i motsetnad til leiarane i Sovjet på 1950-talet hadde ml-arane sjølve vore i Albania. Var svaret verkeleg så enkelt, at APA hadde skift side, nesten over natta? Eller var usemjene mellom Kina og Albania usemjer mellom marxist-leninistar?¹³⁸

Kolmannskogs forklaring er etter min mening en forklaring som står mer i tråd med hvordan AKPerne ville ha forklart forskjeller mellom kommunister før oppgjøret med Albania. Dersom denne forklaringen er tilfredsstillende, så blir det vanskelig å forklare hvorfor AKPerne måtte gå så bredt i sin forklaring på det albanske sviket. Da hadde det vært nok å forklare hvordan enkeltpersoner hadde klart å komme inn i partiet, og dermed lagt vekt på at partiet ikke hadde vært på vakt mot revisjonisme. Pål Steigans artikkel om metafysikk, og det faktum at man i AKP også la vekt på Stalins feil, gjør at forklaringen om at det var en konspirasjon bak den albanske revisjonismen er utilstrekkelig. Med det mener jeg ikke at man skal avvise at det fantes mange elementer av ideer om konspirasjon og svik i AKPs fremstilling av hva som skjedde i Albania,¹³⁹ men at denne forklaringen ikke er tilstrekkelig for å forklare hvorfor de norske AKPerne skrev såpass mye om hva som hadde skjedd i Albania, og at det oppgjøret som fant sted strakk seg ut over flere år.

Konklusjon

AKPs brudd med Albania var en langvarig prosess som begynte med APAs 7. partikongress i 1976. Det var særlig Hoxhas kritikk av Maos *teori om de tre verdener* som sto sentralt i den begynnende konflikten mellom AKP og Albania. Hoxhas kritikk ble av de ledende AKPerne oppfattet som et angrep på den kinesiske utenrikspolitikken, noe som sannsynligvis var riktig. Men Hoxhas kritikk var et fordekt angrep, og det var ikke noe som tydet på at det måtte komme til et åpent brudd mellom Kina og Albania.

¹³⁸ H.Kolmannskog 2006 s89

¹³⁹ Finn Sjues bok heter jo faktisk *Albania- søkelys på et svik*

Våren 1977 var preget av at man i AKP forsøkte å holde på enheten i den internasjonale ml-bevegelsen, og da særlig enheten mellom Kina og Albania. Dersom andre ml-partier i Europa gikk åpent ut mot enten Kina eller Albania, valgte man i AKP å bryte partiforbindingene med disse partiene. Særlig gikk dette utover det tyske KPD/ML, hvor det ble i AKPs internavis Tjen Folket skrevet en 20 siders lang leder hvor man kritiserte KPD/ML for å ha kritisert Kina. Det er uklart i hvilken grad de ledende AKPerne trodde at motsetningene mellom Kina og Albania kunne løses, men det som er klart er at de ledende AKPerne begynte å forberede partiet til å bryte med Albania dersom det kom til åpent brudd mellom Kina og Albania.

Den 7.juli 1977 trykte den albanske avisen Zëri i Popullit en artikkel kalt *Revolusjonens teori og praksis*. I motsetning til Hoxhas tale i 1976 var denne artikkelen ikke noe fordekt angrep på teorien om de tre verdener, men et åpent angrep på den. Etter denne artikkelen må det ha stått klart for lederne i AKP at det ikke var mulig å redde forholdet mellom Kina og Albania, og derfor intensiverte man skoleringen av menige AKPerne om situasjonen i Albania. Denne skoleringen bar preg av kritikk mot Hoxhas tale, samt et sterkt forsvar av teorien om de tre verdener.

Da det endelig kom til et offisielt brudd mellom Kina og Albania nøyaktig et år senere etter artikkelen i Zëri i Popullit hadde man i AKP lenge vært forberedt på at et slikt brudd kunne komme. Bruddet var derfor ikke noe overraskende for AKP, og man hadde tidlig vært klar over at det var Kinas side man ville komme til å velge dersom det kom til en åpen konflikt.

Kapittel 4:Oppgjør med fyrtårnet

Innledning

”Under slike tilhøve har ikkje den kinesiske regjeringa noko anna val enn å stansa den økonomiske og militære hjelpa og utbetalingane til Albania, og kalla heim dei militære og økonomiske ekspertane som arbeider der no.”¹⁴⁰

Dette sitatet er hentet i fra Kinas *erklæring om forholdet til APA 7.juli 1978* gjengitt i Finn Sjues bok *Albania- søkelys på et svik*. I forrige kapittel har vi fokusert på prosessene som førte frem mot et åpent brudd mellom Kina og Albania, og sett på hvordan AKP i det lengste forsøkte å holde krisen i forholdet mellom disse to landene hemmelig så lenge så mulig, samtidig som man etter hvert begynte å forberede partiet på at det kunne komme et til åpent brudd. I dette kapittelet skal vi se nærmere på hva som skjedde i tiden etter at bruddet mellom Kina og Albania ble offisielt. Det vil si, vi skal se nærmere på hvordan AKP håndterte det faktum at Albania ikke lenger var å regne som et sosialistisk land. I forrige kapittel fokuserte jeg på hvordan og hvorfor AKP var nødt til å velge Kina fremfor Albania dersom det kom til en åpen konflikt mellom disse to landene, og da særlig på hvorfor det måtte være Albania som man i AKP mente var det landet som hadde gjennomgått en kontrarevolusjon. I dette kapittelet derimot ønsker jeg å se nærmere på hvordan man i AKP skulle forklare at de gjennom mange år hadde hatt et ideologisk forbilde som hadde mange åpenbare feil, og at AKP helt fra partiet ble stiftet, hadde gjentatte ganger hyllet Albania gjennom støtteerklæringer og hyllende avisartikler helt frem til bruddet med Kina ble åpent.

Som leseren vil sikkert legge merke til skiller jeg mellom bruddet med Albania og oppgjøret med Albania. Bruddet og oppgjøret hører naturligvis sammen og det vil komme opp momenter hvor det ikke er mulig å holde et strengt skille mellom brudd og oppgjør. Når jeg allikevel velger å operere med et slikt skille skyldes det at det også finnes gode argumenter for å opprettholde et slikt skille. Det første poenget mitt har jeg allerede så vidt nevnt, nemlig at i prosessen som førte frem til bruddet mellom AKP og Albania fokuserte man på enkeltsaker og enkeltepisoder hvor man mente albanerne handlet umarxistisk. I oppgjøret derimot måtte man tenke helhetlig om AKPs forhold til Albania, enkeltepisoder ble knyttet sammen til en stor syntese, hvis formål var å gi et helhetlig bilde på hvordan APA og Albania kunne gå fra å være et sosialistisk land til å ikke lenger være det.

¹⁴⁰ F.Sjue, *Albania- Søkelys på et svik*, Oslo 1979 s123

Et annet viktig poeng er at under oppgjøret måtte AKP vurdere hele sin tilknytning til Albania. Hvorfor hadde mange medlemmer reist til dette landet? Hvorfor hadde man gjentatte ganger hyllet Albania? Hadde man før kongressen i 1976 sett vesentlige feil med Albania? Og hvordan skulle man forholde seg til sin egen historie, dersom Albania hele tiden hadde hatt vesentlige feil ved seg? Skulle man da åpent drive selvkritikk, eller skulle man tilpasse sin egen historie for å dermed hevde at man hadde sett feilene med regimet i Albania, men at disse feilene var underordnet?

Tidsmessig vil dette kapittelet stikke seg fra 1978 og utover. Det vil si det finnes ingen definitivt slutt på dette kapittelet kronologisk sett. Hovedvekten av dette kapittelet vil derimot ligge i perioden 1978-1980. Dette fordi det var i denne perioden hvor de ledende AKPerne forsøkte å gi en helhetlig analyse situasjonen i Albania.

Oppgjør med Albania innad i partiet

I forrige kapittel har vi sett hvordan ledelsen i AKP i 1977 gradvis begynte å forberede medlemmene i AKP på at partiet kunne havne i en situasjon hvor man kanskje måtte bryte alle partiforbindelser med APA. Da Pål Steigan beklaget overfor norske medier at Kina og Albania hadde brutt sine partiforbindelser, og la all skyld for dette bruddet på albansk side, kunne man langt på vei si at AKP hadde brutt med Albania.¹⁴¹ Men å bryte med et parti som gjennom flere år hadde vært sentral for partiet var ikke noe som kunne vedtas over et møte i sentralkomiteen. Her måtte hele partiet involveres. I oktober 1978 sendte sentralkomiteens arbeidsutvalg et samleskriv med en rekke direktiver deriblant *Direktiv om behandlinga av internasjonal resolusjon* sammen med selve dokumentet *Internasjonal resolusjon*.¹⁴² I resolusjonen er det oppgitt fem punkter som medlemmene skal ta stilling til, hvor de tre første punktene kan direkte knyttes til situasjonen rundt Albania, mens de to andre handler om situasjonen i Kina og Kampuchea. Det første punktet som medlemmene skulle ta stilling til var et vedtak om at APA var å regne som et ”moderne revisjonistisk part”. Punkt nummer to var vedtak om at AKP skulle bryte sine partiforbindelser med APA. Punkt nummer tre var at AKP skulle gi sin fulle støtte til teorien om de tre verdener. I *direktiv om behandlinga av den internasjonale resolusjonen* blir det oppgitt en del litteratur medlemmene skulle ha lest før man behandlet resolusjonen. I følge direktivet skulle medlemmene ha lest: ”artikkelserien i

¹⁴¹ Skjønberg 1990 s.182

¹⁴² [Samleskriv](#): Direktiver og meldinger til alle lags- og distriktsstyrer fra sentralkomiteens arbeidsutvalg (oktober 1978) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (21.03.11)

Klassekampen 'En trist og farlig situasjon – en kommentar til den sosialimperialistiske offensiven mot Vietnam og Albania.' [...] Artikkelserien i Klassekampen: 'Det åpne brevet fra de albanske lederne -en kommentar'.¹⁴³ I tillegg oppfordret direktivet til å lese Enver Hoxhas bok *Melding til det 7. landsmøte i Arbeidets Parti Albania*. Videre burde man lese *Revolusjonens teori og praksis* (lederartikkel i Zëri i Popullit 7.juni 1977) og Forman Maos teori om de tre verdene. Direktivet gir et godt bilde på hva SKAU anså som relevant litteratur i forbindelse med det sino-albanske brudd. Av litteraturen som vi ser her er det verdt å merke seg at artikkelen i Zëri i Popullit fortsatt sto sentralt i analysen av det sino-albanske forholdet. Når det gjelder innholdet i artikkelseriene i Klassekampen vil de bli analysert senere i dette kapittelet.

Spørsmålet vi da sitter igjen med er hvorfor ledelsen i AKP valgte å gjennomføre en såpass omfattende partiintern prosess med å formelt bryte sine pariforbindelser med APA? Sverre Knutsen, som var selv en del av AKPs ledelse på 1970-tallet, gir i sitt bidrag til Terje Tvedts bok (*ml*) et mulig svar på dette spørsmålet: "Her var hele partiapparatet grundig brifet for å kontrollere at medlemmene ikke fant på 'noe tull'".¹⁴⁴

Selve avstemningen om internasjonal resolusjon fant sted på slutten av 1978 og begynnelsen av 1979 i alle de ulike partilagene. At avstemningen gav overveldende støtte til SKs forslag er ikke overraskende ettersom medlemmene i partiet hadde blitt gjennom to år blitt godt skolert i hvorfor SKs linje var riktig. Dessuten hadde SK god kontroll over hva som skjedde under avstemningen ettersom man i alle partilag måtte sende SK et referat over alle diskusjonene under avstemningen, notere motsigelser og oppgi stemmeantall,¹⁴⁵ dessuten kan Sverre Knutsen meddele at avstemningen slett ikke var hemmelig.¹⁴⁶ Da avstemningsresultatet ble lagt fram i internbladet Tjen Folket kunne man lese at minst over 90 % av stemmene hadde stemt for SKs syn i de tre punktene som omhandlet Albania. På det høyeste hadde det vært 1,4 % som stemte i mot forslaget til SK, mens resten hadde vært avholdende.¹⁴⁷ Det som derimot fortøner seg merkelig er hvor lang tid det gikk mellom selve avstemningen og til det lå klart for medlemmene. Resultatet ble først publisert i augustutgaven av Tjen Folket, og i tillegg til

¹⁴³ [Samleskriv](#): Direktiver og meldinger til alle lags- og distriktstyrer fra sentralkomiteens arbeidsutvalg (oktober 1978) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (21.03.11)

¹⁴⁴ Knutsen, Oslo 1989 s154

¹⁴⁵ [Samleskriv](#): Direktiver og meldinger til alle lags- og distriktstyrer fra sentralkomiteens arbeidsutvalg (oktober 1978) funnet på http://akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (22.03.11)

¹⁴⁶ Knutsen 1989 s.154

¹⁴⁷ Tjen Folket august 1979 s.12

at det hadde gått såpass lang tid mellom avstemningen og frem til resultatet lå klart, kan man også lese at det avstemningsresultat som ble publisert kun representerte 68 % prosent av partilagene og 70 % prosent av medlemmene.¹⁴⁸ Grunnen til at det gikk lang tid mellom avstemningen og frem til resultatet lå klart er uvisst, men det kan tenkes en rekke årsaker til at det gikk såpass lang tid. For det første kan materialet som ble sendt inn ha vært omfattende. Som jeg tidligere har nevnt måtte alle partilagene også sende inn referater fra diskusjonene og rapporter om motsigelser. Dersom referatene fra partilagene var omfattende kan det tyde på at det enten fantes en omfattende uenighet innad i partiet om Albaniaspørsmålet, eller at det var mange som ønsket å markere sin avstand fra Albania. Sannsynligvis var det et stort innslag kadre som under møtene ønsket å markere at de satt inne med relevant kunnskap om revisjonismen i Albania. I følge forfatter og tidligere ml-er Harald Skjønberg hadde det vært mange ml-ere, som i tiden etter at bruddet mellom Kina og Albania ble offentlig, hadde fortalt historier om ting de hadde ”reagert på.”¹⁴⁹

En annen mulig forklaring på hvorfor det tok så lang tid fra selve avstemningen til resultatet ble fremlagt er den krisen AKP befant seg i gjorde at man rett og slett ikke tok seg tid til å analysere avstemningen som hadde funnet sted. Som jeg nevnte i forrige kapittel var avisen Klassekampen og forlaget Oktober i økonomisk krise på fra 1978 og utover. De ressursene AKP satte inn for å redde avisen, må ha gjort at andre oppgaver ble satt til siden, og at man ventet med å analysere resultatet av avstemningen frem til det hadde roet seg på andre fronter.

En tredje forklaring er at det var et bevisst valg fra SK å holde igjen resultatet av avstemningen frem til august. Det som taler for denne teorien er at ledelsen i AKP ønsket å vente til debatten rundt situasjonen i Albania hadde roet seg, og at medlemmene hadde fått tid nok til å lese blant annet Finn Sjues bok om Albania, som kom ut i januar. Dersom denne antakelsen er riktig, må resultatet av avstemningen ses på som den endelige stadfestning at AKP ikke lenger hadde partiforbindelser med APA, og sannsynligvis ikke kom til å ha det fremover heller.

Uansett hva som er forklaringen, det at avstemningsresultatet ikke lå frem i Tjen Folket før i august 1979 viser at oppgjøret med Albania hadde en lang tidsdimensjon, lengre enn hva som er blitt uttrykt i tidligere forskning.

¹⁴⁸ Tjen Folket august 1979 s.11

¹⁴⁹ Skjønberg 1990 s.182

Debatt mellom AKP og KUL

I oktober 1978 ble det arrangert et debattmøte mellom AKP og Kommunistisk Universitetslag (KUL) angående situasjonen i Albania. KUL, som var et adskillig mindre norsk ml-parti enn AKP, hadde valgt side med Albania i det sino-albanske skismaet. Grunnlaget for at KUL hadde tatt albansk side i denne konflikten skyltes i stor grad at man var missfornøyd med utviklingen i Kina, og da særlig med den økonomiske politikken som ble assosiert med Deng Xiaopeng. I følge Truls Wyller hadde KUL var støtten til Albania kun en refleks av at man innad i KUL var missfornøyd med regimet i Kina etter Mao og at KUL ikke hadde tidligere hatt noen som helst kontakt med det albanske regimet.¹⁵⁰

Debattinnlegget til Pål Steigan tok et oppgjør med hva som AKP før 1978 hadde propagandert i nesten alle saker om Albania, nemlig forestillingen om Albania som et selvberget land. I debattinnlegget til Steigan sier han følgende om Albania: ”alle som har besøkt Albania, kan bekrefte at det finnes knapt en fabrikk som ikke er utstyrt og delvis bygd opp med kinesisk hjelp. Hele ryggraden i albansk økonomi har fått betydelig støtte fra Kina.”¹⁵¹

Det var verken noe nytt eller sjokkerende at Pål Steigan innrømmet at Albania hadde fått betydelig økonomisk støtte fra Kina. Dette hadde det vært skrevet en del om også før 1978. Men når jeg allikevel sier at innlegget til Steigan markerte et sterkt skille med hvordan AKP fram til da hadde fremstilt den albanske økonomien er det fordi Steigan med dette innlegget brøt den forestillingen om at Albania holdt på å utvikle en selvberget økonomi. Med dette innlegget hevder Steigan at hele den albanske økonomien er avhengig av Kina, og at Albania slett ikke var på vei til å bli selvberget. Dersom Albania verken hadde eller holdt på å utvikle en selvberget økonomi, kunne man umulig holde på forestillingen av Albania som ”landet som klarer seg alene.” Før bruddet med Albania hadde Klassekampen trykket flere artikler om hvordan stålverk hadde blitt reist, om hvordan sumpområder hadde blitt omgjort til dyrkbar mark, om hvordan landet raskt hadde en voksende levestandard og om hvordan Albania hadde i løpet av få år hadde reist seg ved hjelp av egne krefter.

¹⁵⁰ Telefonsamtale med Truls Wyller 27.03.2011

¹⁵¹ Røde Fane nr.5-6 s.41

”To linjer i partiet er som bensin i middagen”¹⁵²

I Røde Fane nr 1.1979 ble det trykket opp et intervju som den svenske forfatteren Thomas Nydahl hadde gjort med Ymer Minxhozhi som var redaktør i New Albania.¹⁵³ Det spesielle med denne artikkelen er måten redaksjonen i Røde Fane (RF) valgte å fortløpende kommentere intervjuet som ble trykket. I marginen ved siden av intervjuet kom det diverse kommentarer hvor RF redaksjon retter til dels kraftig kritikk mot Minxhozhi og APA. Kommentarene redaksjonen kommer med illustrerer godt hvordan AKP nå forholdt seg til regimet i Albania:

”Det finnes ikke kommunister som tar feil for de albanske lederne. Dersom en kommunist tar feil har borgerlige ideer (bensin), så vil hele partiet (middagen) bli ødelagt. Derfor må en holde bensinen langt vekk eller fjerne den resolutt om den kommer i berøring med middagen. Den som tar feil er ikke lenger en kommunist, men en agent. Dersom agenten ikke blir fjerna umiddelbart vil hele partiet bli ødelagt.

Det er tragisk at dette ikke bare er fyllevrøvl, men den politikken som blir satt ut i livet i Albania i dag.”¹⁵⁴

I AKP fremhevet man nå at i et kommunistisk parti skulle det være kamp mellom to linjer i partiet, og at det alltid fantes borgerlige ideer i et kommunistisk parti. I 1974 For å legitimere denne teorien viste AKP til Maos lov om ”motsetningenes enhet” der Mao skriver: ”Hvis det ikke fantes noen motsigelser i partiet og ikke noen ideologiske kamper for å løse dem, ville partiets liv ta slutt.”¹⁵⁵ Dette ble satt i motsetning til hva man mente i APA der Minxhozhi sier ”Enten så er man revolusjonær eller så er man det ikke.”¹⁵⁶ For øvrig ser det ut som det var en albansk greie med å referere borgerlige ideer som forgiftet mat. I 1974 trykket Klassekampen en tale der Hoxha hadde advart mot å spise forgiftet mat fordi det ”...vil medføre døden.”¹⁵⁷ giften i denne maten ser igjen ut til å ha vært borgerlige ideer. Den gang skrev Klassekampen på ingressplassen at ”...talen til Enver Hoxha kan kaste lys over hvorfor Albania er i stand til å gå seierrikt videre i bygginga av proletariatets diktatur...”¹⁵⁸

¹⁵² Overskrift på artikkel i Røde Fane nr 1 1979 s.21

¹⁵³ Røde Fane nr 1.1979 s.21

¹⁵⁴ Røde Fane nr 1.1979 s.24

¹⁵⁵ Røde Fane nr 4.1978 s.108

¹⁵⁶ Røde Fane nr.1 1979 s.24

¹⁵⁷ Klassekampen nr 43 1974 s.14

¹⁵⁸ Klassekampen nr 43 1974 s.14

Funksjonen til disse kommentarene ser ut til å være at man skulle i størst mulig grad latterliggjøre APAs politikk. Ved å latterliggjøre APAs politikk kunne man, samtidig som man kritiserte politikken også ufarliggjøre den, det vil si at ved å vise hvor irrasjonell APAs politikk var, kunne man si at det var uvesentlig hva APA kom med av politikk, siden denne politikken ikke var utformet av rasjonelle mennesker.

Metafysikk – Pål Steigans filosofiske oppgjør med Hoxha og Albania

Mot slutten av 1978 trykket Røde Fane en artikkel med tittelen *Enver Hoxhas umarxistiske filosofi og hva vi kan lære av den*. Artikkelen var signert H. Gråtopp, som er et kjent dekknavn som AKPs daværende leder Pål Steigan brukte.¹⁵⁹ Denne artikkelen skiller seg ut fra andre artikler ved at den forsøker gjennom bruk av filosofiske begreper og metoder, å ta et oppgjør med selve måten Hoxha tenkte på. I artikkelen skiller Steigan mellom metafysisk og dialektisk filosofi, hvor det mest ønskelige for marxister var å følge en dialektisk filosofi.

For å videre forklare hva Steigans kritikk av Hoxha går ut på, er det fruktbart å se litt nærmere på hva Steigan faktisk mener når han bruker begreper som metafysikk og dialektikk. I følge Steigan finnes det to grunnleggende spørsmål innen filosofien. Det første spørsmålet er hva som er grunnleggende, ånd eller materie? Det andre spørsmålet er hvordan man forklarer utvikling, som ”økning og minsking eller som enhet av motsigelser?”¹⁶⁰

Steigan svarer på det første spørsmålet ved å dele de filosofiske inn i retningene idealister og materialister. Idealistene tror at Gud, eller et overnaturlig vesen skapte verden, mens materialistene mener at alt er materie og at gudstro er et produkt av ”bestemte samfunnsmessige forhold.”¹⁶¹ I det andre spørsmålet deler Steigan filosofien inn i retningene metafysikk og dialektikk. Videre forklarer Steigan skillet mellom metafysikk og dialektikk på følgende måte: ”Metafysikerne forklarer en tings utvikling ut fra ytre påvirkning, mens dialektikerne forklarer den ut fra tingens indre motsigelser.”¹⁶² I følge Steigan var mange av de gamle greske filosofene dialektikere, men samtidig idealister. Det var ikke før Marx og Engels at man utviklet en filosofi som forente dialektikk og materialisme.¹⁶³

¹⁵⁹ Blant annet blir dette slått fast av Jon Rognlien i kronikken *Nøkkromanens Forbannelse* (funnet på http://www.kader.no/ny_side_6.htm 24.03.11)

¹⁶⁰ Røde Fane nr 4.1978 s.107

¹⁶¹ Røde Fane nr 4.1978. s107

¹⁶² Røde Fane nr 4.1978 s.107

¹⁶³ Røde Fane nr 4.1978 s.107

Utgangspunktet for Steigans filosofiske kritikk av Hoxha var at man i Albania ikke brukte dialektikken for å analysere situasjoner, men at man analyserte alt etter metafysisk filosofi, det vil si at man lette etter ytre påvirkninger for å forklare hendelser. Videre, i følge Steigan, var dette et resultat av at Hoxha ikke hadde tatt inn over seg Stalins feil, og at Hoxha i mange tilfeller hadde rendyrket en del av Stalins feil. Siden Hoxha ikke hadde en dialektisk filosofi, måtte dette på et eller annet tidspunkt føre til at borgerskapet fikk anledning til å vinne makten i Albania.

Med Pål Steigans filosofiske kritikk av APA legger han til grunn selv ekte kommunister kunne inneha borgerlige ideer. Broddparten av kritikken som rettes mot Hoxha og APA er at man ved anledninger hvor enkelmedlemmer eller grupper som hadde hatt etter deres syn en umarxistisk politikk, så hadde man valgt å si at disse personene eller gruppene var imperialistiske agenter, eller utsatt for annen ytre påvirkning, mens partiet og kommunismen var en enhet uten noen motsigelser.

Steigan avslutter artikkelen med å oppfordre kommunister til å være på vakt mot metafysikk: ”Om metafysikk og ensidighet får herje fritt, blir vi et lett bytte for revisjonismen.”¹⁶⁴ Det derimot Steigan ikke gjør, er å undersøke om denne metafysikken på noen som helst tid hadde eksistert i AKP. Dette ble tatt opp i et debattinnlegg i Tjen Folket nr 3 1979 av en som signerte artikkelen *Anders*.¹⁶⁵ I *Anders*’ debattinnlegg hevder han at det også måtte ha finnes en god del metafysikk blant de norske AKPerne og peker på at metafysikken må ha gjort seg gjeldene i synet på Albania:

”Denne metafysikken består av bl.a. av at en god del kamerater har hatt et «glansbilde»-inntrykk av Albania. De har ikke kjent til problemene i Albania når det gjelder utviklinga av økonomien der for eksempel ikke vært klar over at den albanske økonomien i stor grad har vært basert på hjelp fra Kina. De har heller ikke vært informert om eller klart å se de feilaktige linjene som har stått i det albanske partiet i synet på massene og forholdet mellom partiet og massene. De har ikke kjent til den revisjonistiske linja om <<monolittisk enhet>>

¹⁶⁴ Røde Fane nr 4.1978 s.112

¹⁶⁵ Tjen Folket mars1979 s.37-39 Det kan bemerkes at hele denne utgaven av Tjen Folket har tittelen *Debatt* på forsiden, og at mesteparten av bladet består av kritikk av- og svar fra SKAU

som har stått i APA, ikke kjent til at APA har benekta eksistensen av antagonistiske klassemotsigelser i Albania i lang tid, i hvert fall siden APAs 4.kongress i 1960.¹⁶⁶

Frem til dette innlegget kom var det få spor av selvkritikk av synet på Albania tiden før 1976. Det spørsmålet Anders reiser er om AKP hadde gjort grove feil ved å ikke diskutere innad i partiet om det fantes tegn til revisjonisme i Albania allerede før 1976. Ved å plassere de revisjonistiske tendensene til helt siden 1960 gjør Anders det klart at det ikke fantes noe tidspunkt i den norske ml-bevegelsens historie som kunne rettferdiggjøre at det var feil ved det albanske partiet som kom gradvis, og som man i AKP ikke kunne ha lagt merke til.

Situasjonen i Eritrea og forholdet til ”reaksjonære regimer”

Et av stridspunktene mellom AKP og APA etter 1978 var synet på opprørskrigen/frigjøringskrigen i Eritrea. For å kunne forstå hva som var stridstema mellom AKP og APA, gjør vi en kort gjennomgang av hva som skjedde i Eritrea på 1970-tallet.

Eritrea hadde siden 1962 blitt forsøkt annektert av Etiopia, både under den etiopiske keiseren Haile Selassie, og under Mengistu, som sto frem som den sterke lederen etter at Selassie hadde blitt styrtet i et militærkupp i 1974.¹⁶⁷ Det nye etiopiske regimet hadde siden 1977 mottatt betydelig støtte av Sovjet i kampen om å beholde Eritrea som en del av Etiopia. Den væpna motstanden mot Etiopias okkupasjon av Eritrea hadde siden 1971 vært splittet i to fraksjoner; Den *eritreiske frigjøringsfronten* (ELF) og Det eritreiske folkets frigjøringsfront (EPLF),¹⁶⁸ hvorav EPLF fremsto som den sterkeste bevegelsen på slutten av 1970-tallet.

Skillelinjen mellom AKP og Albania gikk på hvorvidt man skulle støtte den eritreiske frigjøringsbevegelsen uavhengig av hva denne frigjøringsbevegelsen måtte ha av politikk, og av hvem som støttet dem. APA mente at siden andre arabiske stater som hadde nære bånd til USA, som Saudi-Arabia og Egypt, støttet frigjøringsbevegelsen i Eritrea, kunne man ikke ukritisk gi sin støtte til Eritrea ettersom det var usikkert hvilket regime man ville ende opp i.¹⁶⁹ AKP på den andre siden mente at man måtte uansett støtte den eritreiske frigjøringsbevegelsen uansett hvem de var, ettersom de representerte nasjonal frigjøring.

¹⁶⁶ Tjen Folket mars 1979 s.38

¹⁶⁷ <http://www.snl.no/Etiopia/historie> (29.03.11)

¹⁶⁸ <http://www.snl.no/Eritrea/historie> (29.03.11)

¹⁶⁹ Røde Fane nr 1.1979 s23

Hva lå så til grunn for AKPs standpunkt? Svaret kan trekkes tilbake til den opprinnelige grunnen til at AKP brøt med Kina, nemlig teorien om de tre verdener. I følge denne teorien skulle man uansett støtte nasjonale frigjøringsbevegelser, og mane til kamp mot imperiemaktene. Siden Sovjet åpent støttet Etiopias okkupasjon av Eritrea, så man i AKP på den etiopiske okkupasjonen som en forlengelse av sovjet-imperialismen.

Men hva så med APAs argumenter om at den eritreiske frigjøringskampen var en forlengelse av USA imperialismen? I Røde Fane minner redaksjonen albanerne på at USA også støttet albanernes frigjøringskamp under andre verdenskrig.¹⁷⁰ Videre trekker man i AKP inn at dersom man følger APAs logikk, ville og støtten til de arabiske landene gav til PLO (Palstinian Liberation Organization) være en del av USA imperialismen.¹⁷¹

Det har ikke vært mulig utover det intervjuet av Minxhozhi, som ble gjengitt i Røde Fane, å få et klart innsyn i hvordan man i APA forholdt seg til frigjøringsbevegelsen i Eritrea. Men i dette intervjuet kommer det klart frem at man fra APAs side ikke nødvendigvis sier at man ikke støtter at Eritrea skulle bli en uavhengig nasjon. Faktisk står det veldig klart i dette intervjuet at APA ikke støttet Etiopia i denne konflikten og Minxhozhi slår fast at Eritrea ikke var en del av Etiopia.¹⁷² Som jeg tidligere var inne på var det først og fremst et spørsmål om hvem som skulle lede kampen mot frigjøringen. Etersom APA ikke støttet teorien om de tre verdener ville det være ulogisk å støtte et hvilket som helst regime, bare det hadde nasjonal frigjøring som mål. Og hva med AKP selv? Hvilken holdning hadde de til å støtte nasjonale frigjøringsbevegelser? Støtten og den senere fordømmingen av Vietnam er i denne sammenheng interessant. Et av de eldste kampsakene i den norske ml-bevegelsen var nettopp å støtte frigjøringen av Vietnam. Etter at kommunistene hadde seiret i Vietnam, opplevde man i AKP en stor skuffelse da det vietnamesiske regimet knyttet sterke bånd til Sovjetunionen. På dette tidspunktet var det slett ikke sikkert at et frigjort Eritrea ikke ville knytte sterke bånd til USA ettersom de hadde vært i krig mot et Sovjet-støttet regime. Her må vi bare fastslå at mens man i Albania hadde en doktrine om at man skulle avvise både USA og Sovjet, hadde AKP utviklet en politikk basert på teorien om de tre verdener som gjorde at man først og fremst så på Sovjet som den mest aggressive supermakten, og som den makten man først og fremst måtte kjempe imot. Dette kommer ikke minst til syne når man ser AKPs politikk

¹⁷⁰ Røde Fane nr 1.1979 s23

¹⁷¹ Røde Fane nr 5/6.1978 s.46

¹⁷² Røde Fane nr 1.1979. s23

overfor resten av landene Afrika. Det er først og fremst i land hvor Sovjetunionen har vært innblandet at AKP kommer med kritiske kommentarer, som for eksempel i Zaire hvor AKP støtter den, etter både AKPs og APAs mening, reaksjonære lederen Mobutu som hadde stått imot forsøk fra sovjetisk innblanding.¹⁷³

Det som imidlertid stiller seg som et sentralt spørsmål i AKPs holdning til frigjøringsbevegelsene i Afrika er hvorvidt disse kan tolkes som en etteraping av kinesisk utenrikspolitikk. Dersom også Kina hadde gitt aktiv støtte til frigjøringsbevegelsen i Eritrea kan en tolke AKPs støtte til denne frigjøringsbevegelsen mer som et uttrykk for støtte til Kina enn til en selvstendig analyse av situasjonen i Afrika. Til Kinas rolle i Eritrea skriver Finn Sjøe følgende: ” For øvrig veit jeg at Kinas syn er dette:

-Kina støtter og sympatiserer med Eritreas frigjøringskamp.
- Først og fremst av hensyn til Etiopias integritet gir ikke Kina uttrykk for denne støtta. Så lenge Eritrea ikke er frigjort, men blir behandla som en provins i Etiopia, er det uhyre vanskelig for en annen stat å proklamere Eritreas uavhengighet.”¹⁷⁴ Det ser derfor ut som at AKPs politikk i Afrika derfor ikke er tuftet på en etteraping av Kinas politikk, og at kritikken AKP retter mot Albania er noe man selv har funnet på. Selv om Sjøe påpeker at han ”veit” at Kinas politikk egentlig er den samme som AKPs, unnskylder han samtidig at Kina ikke kunne komme offentlig ut med denne politikken.

Spørsmålet om Afrika generelt og Eritrea spesielt er særdeles viktig i oppgjøret med Albania. For det første er Eritrea den første utenrikspolitiske saken i AKP hvor teorien om de tre verdener, som sto sentralt da AKP brøt med Albania, ble brukt som et praktisk eksempel på hvordan AKP nå hadde en forskjellig utenrikspolitikk enn Albania. For det andre var denne saken ikke en sak som var først og fremst en etteraping av Kinas politikk. Det er få ting som tyder på at Kina verken offisielt eller uoffisielt gav AKP signaler om at Eritreasaken var noe som AKP skulle kjøre mot Albania. For det tredje viste Eritrea-saken at AKP ikke lenger var så opptatt av hvilken farge de politiske frigjøringsbevegelsene hadde, så lenge de nettopp var frigjøringsbevegelser. Tidligere hadde AKP for det meste kun støttet opp om revolusjoner og bevegelser man mente var kommunistiske. Dette gjorde at man ikke lenger kunne få det samme dilemmaet som Vietnam, der man hadde støttet en bevegelse man mente var kommunistisk, men som i ettertid ikke viste seg å være det man hadde håpet på.

¹⁷³ Røde Fane nr 1.1979 s.22

¹⁷⁴ Sjøe 1979 s.30

Stalins feil

Som jeg tidligere har nevnt hadde AKP tatt opp Maos analyse om at Stalin hadde 70 % rett og 30 % prosent feil. I tiden før bruddet med Albania hadde man først og fremst fremhevet de 70 % man mente at Stalin hadde riktig. Blant de mest fremtredende eksemplene på dette finner vi i Sverre Knutsens tale i Det Norske Studentersamfunn i 1972 med tittelen ”Stalin - en stor revolusjonær.”¹⁷⁵ Det ble ikke i særlig grad fremhevet at Stalin hadde feil. Oktober forlag hadde i tiden før 1978 utgitt mange av Stalins verk, og gjennom en rekke taler og artikler i Klassekampen hadde Stalin blitt hyllet. Mest kjent var kanskje Sverre Knutsens tale i Det Norske Studentersamfunn 12.februar 1972 med tittelen Stalin- en stor revolusjonær.

Det ser imidlertid ut som at man åpnet for en mer kritisk holdning til Stalin etter at Albania forsvant som ideologisk fyrtårn. Dette ble ikke minst vist gjennom både artikkelen til Pål Steigan i Røde Fane om metafysikk, og debattinnlegget til Anders i Tjen Folket hvor han svarer Steigan. Hovedkritikken som reises mot Stalin er at han i for liten grad åpnet opp for diskusjon rundt de ”to-linjer i partiet”, og at han søkte en monolittisk enhet i partiet. Denne kritikken er lik den som ble rettet mot Enver Hoxha og APA. Derfor er det naturlig å se sammenhengen mellom kritikken av Stalin med den kritikk som ble rettet mot Hoxha. Det ser og ut som at AKPerne ønsket å ha denne sammenligningen ettersom kritikken mot Stalin ofte kom sammen med kritikken av utviklingen i Albania. Dog bør en merke seg at man i AKP mente at APA gikk lengre enn Stalin, og mente at det som skjedde i Albania var mye verre en hva som skjedde under Stalins Sovjet. Tron Øgrim skrev følgende om sammenligningen mellom den som ble skutt i Albania under Enver Hoxha med dem som ble skutt i Sovjet på 1930-tallet:”Det virkelig skumle er at det å skyte folk blir gjort til en dyd. Stalin beklaga i hvert fall at det var blitt skutt og fengsla mange, og slapp ut folk som blei erklært for uskyldig dømt. Hoxha har aldri gjort såpass som Stalin, han har aldri sagt at det er gjort feil og har aldri rehabilitert noen.”¹⁷⁶

At Stalins feil blir særlig trukket frem i oppgjøret med Albania var trolig et forsøk fra AKPs side å trekke en parallell til Khrustsjovs revisjonisme i Sovjet på 1950-tallet. Forklaringen var at det hadde vært feil i Stalins metoder og lære, som igjen hadde ført til at det kunne vokse

¹⁷⁵ Hele talen finnes på <http://virksommeord.uib.no/taler?id=302> (04.05.2011)

¹⁷⁶ T.Øgrim, *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?*, Oslo 1979, s 122

opp revisjonistiske tendenser i partiet (at dette kunne også forklares ut i fra en tanke om konspiratoriske krefter innad i APA, har jeg behandlet i forrige kapittel).

Om Hoxhas verk Imperialismen og revolusjonen

På side 37 i Sjues bok finner vi en overskrift, satt som en påstand, som må ha virket støtende på den menige ml-er: ”Mao Zedong er ikke Marxist.”¹⁷⁷ Påstanden er selvsagt ikke Sjues, men en sammenfatning av hva Sjue mener at Hoxha mener om Mao. Til å begrunne dette viser Sjue til en tale Hoxha skal ha holdt den 8.november 1978, samt Hoxhas bok *Imperialismen og revolusjonen*.¹⁷⁸

Imperialismen og revolusjonen inneholder en egen del hvor Hoxha tar et oppgjør med maoismen, som han mener ikke er marxistisk. I dette verket går Hoxha til kraftig kritikk mot Mao og kulturrevolusjonen, og mener at grunnen til at Kina ikke lengre er å regne som et marxistisk land er nettopp fordi de lederne som overtok etter Maos død er gjennomsyret av Mao Zedongs tenkning.¹⁷⁹ Hoxha kritiserer også Mao for ikke å ha konsekvent avvist begge supermaktene, det vil si at Hoxha mente at kineserne ikke hadde tatt trusselen fra USA alvorlig nok, og kun fokusert på den trusselen Sovjet utgjorde.

Søkelys på et svik

For å sammenfatte og gi en hel analyse av hva som hadde skjedd i Albania fra den 7.partikongressen, og frem til Kina og Albania offisielt brøt med hverandre sommeren 1978, skrev Finn Sjue, på oppdrag i fra sentralkomiteen, en egen bok som skulle ta opp spørsmålet om hva som hadde skjedd i Albania.¹⁸⁰ Boken sammenfatter mye av den kritikken som hadde tidligere hadde blitt publisert i Røde Fane, Tjen Folket og Klassekampen. Gjennom å presentere det hele i en bok, kunne man da så se helhetlig på hvordan kontrarevolusjonen hadde seiret i Albania. Boken kan grovt sett deles i tre deler. Den første delen er i forordet og innledningen hvor Sjue forklarer hvorfor SK ikke lenger anser Albania som et sosialistisk land. Del to er en analyse av Albanias utenriks og innenrikspolitikk, hvor Sjue viser konkrete eksempler på hvor han mener Albania avviker i fra sosialismen. Tredje del er vedlegg til boken hvor vi finner et intervju med en polsk kommunist som tidligere hadde støttet Albania,

¹⁷⁷ Sjue 1979 s. 37

¹⁷⁸ Sjue 1979 s37

¹⁷⁹ E.Hoxha "Mao Tsetung Thought"- An Anti-Marxist Theory", i *Imperialism and the Revolution*, funnet på http://www.marxists.org/reference/archive/hoxha/works/imp_rev/imp_ch6.htm (29.03.11)

¹⁸⁰ Knutsen 1989 s.138-139

Pål Steigans beskrivelse av hva som skjedde på APAs 7.kongress i 1976, samt Kinas erklæring om forholdet APA fra 1978, da Kina offisielt brøt med Albania.

Denne boken inneholder mange elementer av hva som er drøftet gjennom hele dette kapittelet. Det vil si forholdet til Stalin, situasjonen i Eritrea og metafysikkanalysen av Pål Steigan. Derfor vil jeg konsentrere meg om innhold i boken som ikke har vært presentert tidligere.

I følge Sjue er det først og fremst de indre forholdene og utviklingene som førte til at Albania skiftet politisk farge.¹⁸¹ For å analysere den indre utviklingen i Albania stiller Sjue syv spørsmål som kan knyttes til det han mener var et politisk fargeskifte i fra de albanske lederne.¹⁸² En del av disse spørsmålene Sjue stiller kan knyttes opp mot andre artikler som jeg har behandlet i dette kapittelet. Siden boken til Sjue representerer den helhetlige analysen av hvordan man i AKP mente at Albania hadde blitt revisjonistisk, vil jeg allikevel nevne alle spørsmålene Sjue stiller. Det første spørsmålet lyder ”Mener APA-ledelsen at klassekampen fortsetter under sosialismen?”¹⁸³ Svaret Sjue gir er at APA ikke mente det. Her blir særlig lærdommene fra Stalins Sovjet trukket frem som argument for at APAs standpunkt er feilaktig.

Det andre spørsmålet Sjue stiller er hvorvidt APA-lederne ser på ”massene som de virkelige heltene?”¹⁸⁴ Svaret Sjue gir til dette spørsmålet er selvfølgelig et nei, men med det forbehold at massene i Albania ble mobilisert under andre verdenskrig, samt på 1950- og 60-tallet.¹⁸⁵ Men i 1976 var det partiet som i følge Sjue ble hyllet: ”Beretninga til den 7.partikongressen er gjennomsyra av ei kraftig oppvurdering av partiet, og ei tilsvarende nedvurdering av massene.”¹⁸⁶

Det tredje spørsmålet Sjue stiller er ”hvordan APA-ledelsen behandler motsigelser i folket?”¹⁸⁷ Med dette mener Sjue hvordan APA forholder seg til dissidenter og demokratiske prosesser. Her legger Sjue ut om hvordan man i Albania ikke lenger har åpne og demokratiske diskusjoner, og om hvordan myndighetene i Albania behandler opposisjonen. Sjue går og inn

¹⁸¹ Sjue 1979 s.22

¹⁸² Sjue 1979 s.22

¹⁸³ Sjue 1979 s.48

¹⁸⁴ Sjue 1979 s.53

¹⁸⁵ Sjue 1979 s.53

¹⁸⁶ Sjue 1979 s.54

¹⁸⁷ Sjue 1979.s55

på hvordan de albanske myndighetene behandler det han kaller ”kristne pasifister.”¹⁸⁸ Sjue beskriver et møte med en lavere funksjonær i APA som angivelig skulle ha strøket pekefingeren over halsen da han ble spurt om hvordan kristne pasifister ble behandlet. Dette synes Sjue var galt. Men hva hadde AKP ment om denne behandlingen av ”kristne pasifister”? Et svar ligger i en artikkel som jeg har kommentert tidligere i denne oppgaven. Det var en artikkel i Klassekampen 1973 hvor AKP tilbakeviste påstander om at en albansk prest hadde blitt skutt fordi han hadde døpt et barn. I denne artikkelen hadde den nevnte presten blitt skutt fordi han hadde drevet omfattende sabotasje mot staten, som et ledd i en vatikansk konspirasjon.¹⁸⁹ Også i en notis under denne artikkelen utdypet Klassekampen om hva albanerne mente om religion, nemlig at det var individuelt tillatt, men at organisert religion var forbudt. I følge samme notis var den statlige albanske kampanjen mot religion ført gjennom ”overbevisningsplanet og med diskusjon.”¹⁹⁰ Det at AKP hadde i 1973 gitt sin fulle støtte til de albanske myndighetenes behandling av religiøse personer tar ikke Sjue opp i boken. Dette kan synes underlig ettersom AKP hadde gjennom sin støtte til Albania før 1978 også hatt samme politikk som den som ble uttøvd i Albania. Gjennom å kritisere albanernes politikk overfor religiøse personer hadde Sjue samtidig kritisert AKPs egen politikk. Men dette ble altså ikke tatt opp. Forsøkte Sjue å dekke over at AKP hadde hatt samme politikk? Sjues bok gir ikke noe definitivt svar på dette spørsmålet. I innledningen av boka finner vi et underkapittel med tittelen ”Så vi allsidig på Albania?”¹⁹¹ På disse to sidene gir Sjue sin evaluering av hvordan man AKP hadde vurdert Albania i tiden før bruddet med Albania. I oppsummeringen av

-Vi har hatt ei hovedsakelig riktig vurdering av Albania og APA. Det var sosialismen som blei bygd fra 1944, og det skjedde under ledelse av et marxistisk-leninistisk parti. Jeg kan ikke se noe av det vi veit i dag som rokker ved dette.

-Marxist-leninistene i Norge har gitt Albania og APA støtte. Vi har følt oss solidariske, har lært mye, følt stor respekt. Dette var riktig.

*Det er denne vurderinga som må være utgangspunkt for kritisk gransking av feil som vi har gjort. En allsidig og riktig kritikk av en ting, må ikke blande sammen hva som er hovedsak og hva som er underordnet.*¹⁹²

¹⁸⁸ Sjue 1979 s.58

¹⁸⁹ Klassekampen nr 19.1973

¹⁹⁰ Klassekampen nr 19. 1973

¹⁹¹ Sjue 1979 s11-12

¹⁹² Sjue 1979 s.12

Påstanden til Sjue er at Albania hadde vært sosialistisk, men hadde inneholdt en rekke feil og mangler. Sjue skiller mellom overordnede feil og underordnede feil. Feilene som hadde eksistert i Albania hadde frem til 1976 vært underordnede. Sjue mener at AKP hadde gjort feil i å ikke analysere de underordnede feilene som hadde eksistert i Albania. I følge samme Sjue kunne nemlig en underordnet feil bli til en overordnet feil dersom feilen fikk rom til å vokse. Det var nettopp dette Sjue påstår at hadde skjedd på APAs kongress i 1976. Feilene hadde fått lov til å vokse og dermed hadde revisjonistiske tendenser gradvis kunne vokse frem til den nevnte kongressen hvor revisjonistene hadde fått sitt endelige gjennombrudd. Ved å skille mellom underordnede feil og overordnede feil kunne Sjue forsvare at AKP hadde støttet Albania i mange år. På denne måten kunne Sjue føre en hard kritikk av politikken i Albania uten og samtidig komme med samme kritikk av AKP. Det at AKP ikke hadde reagert på disse underordnede feilene kunne forklares med at man enten ikke hadde reagert på disse feilene, fordi de var underordnede, eller at man i fra AKPs side ikke hadde vært klar over dem.

Men denne måten å forklare hvorfor AKP ikke hadde reagert på disse feilene er problematisk. For det første gir ikke Sjue noen ordentlig forklaring på hva som er kriteriene for hva som er underordnet og hva som er overordnede. I boken til Sjue blir eksempelvis streikeforbudet og forbudet mot organisert religion ansett som en underordnet feil.¹⁹³

Dette blir også kritisert i bokomtalen av Sjues bok i Røde Fane hvor Berit von der Lippe stiller spørsmålet om hva som er hovedside og hva som er biside.¹⁹⁴ Videre kritiserer von Der Lippe boken til Sjue for å være overflatisk og for å ikke gi en skikkelig forklaring ”på hvordan ’en fraksjon’ slår seg igjennom og tar over ledelsen.”¹⁹⁵

Et punkt som det (nesten) ikke ble tatt oppgjør med

Som vi har sett ble det i årene 1978-1979 ble det tatt oppgjør med det meste av hva AKPerene hadde hatt av forestillinger om Albania før 1978. Like interessant er det da at på et punkt høstet albanerne også etter 1978-1979 stor beundring av AKP, nemlig den motstanden APA viste mot italienerne og tyskere under andre verdenskrig. Så sent som i 1985 hyllet enda Steigan det albanerne gjorde under andre verdenskrig: ”Og Albania hadde gjort det Norge

¹⁹³ Sjue 1979 s.15-16

¹⁹⁴ Røde Fane nr 3.1979 s.45

¹⁹⁵ Røde Fane nr 3.1979 s.45

ikke klarte under 2. verdenskrig, nemlig å reise den væpna motstandskampen mot fascistiske og nazistiske okkuperanter og kaste dem ut ved egen hjelp.”¹⁹⁶

Gitt at AKP nesten hadde tatt oppgjør med alt annet som hadde stått sentralt i den tidligere idealiseringen av Albania, kan det virke merkelig at et sentralt medlem av AKP så sent som i 1985 fortsatt hyllet det som hadde skjedd i Albania under andre verdenskrig under ledelse av en person som ellers ikke hadde fått noen særlig positiv omtale av AKP etter 1978. Den mest sannsynlige forklaringen på dette er at den motstanden som albanerne foretok under andre verdenskrig, fortsatt var nødvendig for AKP for å holde på teorien om den tredje verdenskrig og hvordan AKP kunne gripe muligheten i denne krigen til å vinne folkelig støtte, og gjennom krigen vinne makten i landet.

Historien rundt APAs innsats under andre verdenskrig fikk altså stå i fred. Men det spørsmålet som stiller seg da er hva AKPerne mente om Albanias militære situasjon anno 1978 og utover? Her er det viktig å minne på at AKPs militære politikk var basert på *teorien om de tre verdener*, og at i denne teorien lå det implisitt inne at det kom til å komme en tredje verdenskrig mellom de to supermaktene og deres allierte. I denne situasjonen forutså man i AKP at Sovjet kom til å være den aggressive makt, og at flere land, inkludert Norge og Albania, kunne komme til å bli angrepet av nettopp Sovjet. Poenget her er at dersom Sovjet kom til å angripe var det nødvendig å organisere et effektivt forsvar av landet og påføre fienden (Sovjet) mest mulig tap. I AKP så man for seg at et konvensjonelt forsvar av landet med regulære tropper ikke hadde sjans mot det militært overlegne Sovjet. Det AKP så for seg var derfor at Norge kom til å bli okkupert av Sovjet, og at det norske folk måtte kjempe mot de sovjetiske styrkene via en geriljatakikk. Denne geriljakrigen skulle bli ledet av AKP som gjennom denne kampen ville lyktes i å kaste ut de Sovjetiske okkuperantene, og dermed vinne tilliten i befolkningen, og dermed også makten i landet etter denne krigen. Denne form for krig var basert på erfaringene fra både Kina og Albania, hvor geriljatakikk hadde lyktes under andre verdenskrig, og for Kinas del, frem til de tok makten i 1948.

Det var denne geriljatakikken Sjue, med flere, mente at Albania hadde forlatt. Dateringen for da Albania forlot en slik militærpolitikk dateres til 1974, da den albanske forsvarsministeren Bequir Balluku ble skutt. I følge Sjue hadde Balluku stått i spissen for et pro-kinesisk syn i

¹⁹⁶ Steigan 1985 kap 21

militærpolitikken. Balluku hadde, som kineserne hadde anbefalt, gått inn for en militærallianse med Jugoslavia og Romania.¹⁹⁷ Denne alliansen skulle være til avskrekning mot en sovjetisk invasjon av disse landene. Videre ønsket Balluku, i følge Sjue, å satse på geriljakrig siden Albania ikke kunne satse på å holde den sovjetiske hæren ved grensen i tilfelle krig. Flertallet av det albanske lederskapet derimot mente at det var mulig å ha et slikt ”skallforsvar”. Samme Sjue skriver endelig at grunnen til at Balluku ble drept var at han ble av kretsen rundt Hoxha oppfattet som en kinesisk agent.¹⁹⁸ Hva hadde så AKP oppfattet av denne maktkampen innad i APA? Sjue vedkommer at da Balluku ble drept oppfattet man i AKP han som en forræder, og støttet Hoxha. Så sent som i 1976 trykket Klassekampen en artikkel hvor Hoxhas påstand om at Balluku var en forræder får stått ukommentert.¹⁹⁹ Det var ikke før bruddet mellom Kina og Albania var et faktum at det kom artikler i fra diverse publikasjoner i fra AKP om at Balluku hadde vært en del av en pro-kinesisk fløy i APA. Men dersom Ballukus død markerte et revisjonistisk gjennombrudd i APA vil det være stå i mot det hva Sjue skriver i forordet, nemlig at det ikke var før APAs kongress i 1976 at revisjonismen i Albania fikk sitt endelige gjennombrudd. Her skriver ikke Sjue noe konkret om hvorfor ikke Ballukus død kunne betegnes som tidspunktet for da APA ble revisjonistisk. Det nærmeste vi kommer til et svar i Sjues bok er at det var andre opposisjonelle som ble kastet ut fra APA i tidsrommet 1974-1976,²⁰⁰ men hva disse andre opposisjonelle sto for viste han ikke per dags dato (januar 1979). Det mest sannsynlige svaret er at det i det hele tatt å ekskludere medlemmer som var opposisjonelle til ledelsen i partiet var galt, og at det var først da partiet oppnådde en *monolittisk enhet* at revisjonismen hadde seiret fullt ut.

Oppgjørets ringvirkning

AKPs brudd og oppgjør med Albania hadde, som vi har sett, ført til at AKP kuttet partikontakter med flere ml-partier i verden. Men hva så med AKPs fremste ideologiske forbilde, KKP i Kina? Hadde bruddet og oppgjøret med Albania ført til at AKP fikk et annet forhold til Kina? Etter at Albania hadde falt som ideologisk forbilde, må det ha følt naturlig for AKPerne og ikke lenger støtte andre stater med samme tyngde som man tidligere hadde gjort. Risikoen for at også andre stater skulle begynne å vise samme negative trekk som Albania må ha virket skremmende. Kina var riktignok fortsatt et forbilde for AKP, men ikke lengre i samme grad som tidligere. En naturlig forklaring på dette er at Mao var død, og selv

¹⁹⁷ Sjue 1979 s.69

¹⁹⁸ Sjue 1979 s.68

¹⁹⁹ Klassekampen nr.87 1976 s.15

²⁰⁰ Sjue 1979 s.67

om lederskapet i Kina fortsatt ble regnet som de rettmessige arvtagerne til Mao, var det ingen blant det kinesiske lederskapet som fikk samme posisjon som Mao hadde hatt AKPs ideologiske verden. En grunn til dette kan tilegnes Kinas nye økonomiske politikk, og Deng Xiaopengs gradvise økende makt, mannen som Mao hadde flere ganger stemplet som revisjonist. Men i den gradvise tilbakevisningen av Kina som den perfekte sosialistiske stat ligger det muligens også en form for lærdom AKPerne hadde hatt i forbindelse med oppgjøret med Albania. Dette kommer tydelig frem i en artikkel i Røde Fane hvor på Steigan sier at ”AKP (m-l) må slutte med å behandle sosialismen og sosialistiske land som fullkomne”.²⁰¹ I denne artikkelen tar Pål Steigan selvkritikk for å ha entusiastisk støttet Albania, samtidig som han glattet ”..over skepsis og tvil omkring forhold i landet som jeg så, og som jeg var uenig i.”²⁰² Samtidig innrømmet Steigan at det var elementer i kulturrevolusjonen i Kina som han også hadde vært skeptisk til, men som han også hadde glattet over. Samtidig markerer Steigan at det er forskjell mellom kritikk og å inneha en kritisk holdning. I intervjuet sier Steigan at han ikke mente å ta opp en kritikk av Kina, men å i større grad inneha en kritisk holdning. Men hvor dypt satt Steigans nye kritiske holdning? At Steigan nå kritiserte deler av kulturrevolusjonen var helt på linje med den politikken som ble ført i Kina på denne tiden. Videre viser finnes det ikke noe i intervjuet som tyder på at verken Steigan eller AKP hadde noe å innvende på den politikken som ble ført i Kina på denne tiden. Ergo var Steigans ”kritiske holdning” til kulturrevolusjonen et resultat av at det kinesiske lederskapet ønsket å inneha en mer kritisk holdning til kulturrevolusjonen.

Kanskje det mest eksplisitte oppgjøret med den maoismen AKP hadde fundert sitt parti på, finner vi i Tron Øgrims bok *Den vestlige maoismens sammenbrudd og krisa i AKP(m-l): et debattinnlegg om partiteori*.²⁰³ I denne boken går Øgrim tar Øgrim et oppgjør med den måten vestlige ml-partier nærmest ukritisk hadde imitert partiene i Kina og Albania, og ikke hadde analysert situasjonen i sitt eget land. Men også i denne boken er kritikken Øgrim fremmer mot Mao og Kina med reservasjoner. Det blir aldri egentlig satt spørsmål rundt essensen av Kulturrevolusjonen, og kritikken som Øgrim retter er aldri av den sort at det stiller spørsmål rundt hele prosjektet til Mao. Allikevel, det at det ble satt fokus på en rekke spørsmål rundt i alle fall deler av Kulturrevolusjonen må ses på som et tegn på at AKP ikke hadde den samme dogmatiske tilnærmingen til å støtte sosialistiske land. Det kan derfor se ut som at oppgjøret

²⁰¹ Røde Fane nr 4/1979 s.4

²⁰² Røde Fane nr 4.1979 s.4

²⁰³ T.Øgrim, *Den vestlige maoismens sammenbrudd og krisa i AKP(m-l) : et debattinnlegg om partiteori*, Oslo 1982

med Albania hadde åpnet for at man i alle fall delvis kunne kritisere sentrale sider med historien til Kina og Mao, som før 1978 virket utenkelig.

Ml-ere om Albania etter 1980

I debatten rundt AKPs historie har det vært skrevet en rekke artikler, bøker og debattinnlegg som har tatt for seg AKPs hyllest av diktaturer rundt om i verden. Det er særlig hyllesten av Mao og hyllesten av Pol Pots regime i Kambodsja som har vært gjenstand for diskusjon, både i forskning samt i avisdebatter. Diskusjonen rundt AKPs hyllest av Kulturrevolusjonen i Kina samt Røde Kmner regimet i Kambodsja har vær gjenstand for en kraftig debatt om hvorvidt både enkeltmedlemmer i AKP og partiet som sådan burde ha sett mer kritisk på disse landene. Men hva så med Albania? Albania har ikke i like grad som hyllesten av Maos Kina og Pol Pots Kambodsja vært en like stor gjenstand for diskusjon som de to andre nevnte landene. De gangene Albania blir nevnt er det stort sett som haleheng til Kina. Dette synes jeg er problematisk. For mer enn verken Kina eller Kambodsja var Albania gjenstand for, i AKP forstand, gjenstand for masseturisme i fra medlemmene. Trolig har det vært langt flere norske ml-ere i Albania enn i både Kambodsja og Kina. På 1970-tallet ble det hver sommer ble det arrangert turer til Albania hvor medlemmene kunne oppleve sosialismen i praksis.

AKP hadde riktignok selv tatt et oppgjør med idealiseringen av Albania, men det hadde AKP også etter hvert gjort med idealiseringen av Kina og Kambodsja, så hvorfor er da ikke idealiseringen av Albania like viktig. Et mulig svar er at det ikke fantes noe enormt folkemord i dette landet som kunne vise hvor absurd dette regimet er. I Kambodsja er folkemordet som fant sted under Røde Kmner riket godt kjent, og i Kina er det også godt kjent at det forsvant millioner av mennesker under både under industrialiseringskampanjen kjent som *Det Store Spranget* og *Kulturrevolusjonen*. I Albania har man ikke kunne påvise noe tilsvarende folkemord, selv om det mest sannsynlig forsvant mange religiøse og politiske dissidenter. Det mener jeg ikke er grunn nok til å holde Albania utenfor diskusjonen. Som jeg har nevnt var det langt flere ml-ere som hadde vært i Albania. Som Harald Skjønberg har skrevet var det mange medlemmer som etter bruddet mellom Kina og Albania sto frem med ting *de hadde reagert på* da de var i Albania.²⁰⁴ Det har ikke vært så vidt jeg kan se noen form for debatt i ettertid om hvorfor det var nødvendig for AKPerne å tie om de tingene de hadde reagert på så lenge de mente Albania var sosialistisk. I den grad det har vært debatt omkring dette temaet

²⁰⁴ Skjønberg 1990 s.182

har den i stor grad vært en del av den indre prosessen i AKP i forbindelse med oppgjøret med Albania.

Konklusjon

I dette kapittelet har jeg vist hvordan oppgjøret med Albania både strak seg ut over tid, samtidig som det ble etablert flere saker hvor AKP viste seg sterkt uenig med Albanias politikk. Det ble tatt oppgjør med Albanias utenrikspolitikk, innenrikspolitikk, militærpolitikk og styringsfilosofi. Det var med andre ord de positive forestillingene om Albania som forsvant i oppgjøret med Albania. Disse oppgjørene bar preg av at man enten forklarte dem som underordnede feil, som ble overordnede etter APAs partikongress i 1976, eller at det var oppgjør med politikk som ikke kunne spores til før 1976, som i Eritreasaken. Grunnen til at man i AKP måtte ha denne begrensingen var at man ellers kunne risikere at en også måtte ta et kraftig oppgjør med AKPs egen politikk. Ved å begrense oppgjøret til å omfatte de to nevnte grunnene kunne ledelsen i AKP forsvare at man i tiden før 1978, og særlig før 1976 hadde støttet opp om politikken i Albania, ettersom hovedsiden hadde vært bra. Et særlig viktig forsvar for å legitimere at Albanias politikk var bra før 1976, men dårlig etter var Steigans artikkel om metafysikk i Røde Fane. Gjennom denne artikkelen kunne Steigan vise hvordan det albanske lederskapets tenkemåte kunne gå fra å være hovedsakelig riktig, men med en alvorlig feil som kunne komme til å vokse dersom forholdene lå til rette for det. Grunnen da til at forholdene lå til rette for at APA og Albania skiftet farge finner vi i den maktkampen som fant sted innad i APA i perioden 1974-1976, da angivelige sentrale kinatilhengere forsvant i fra partiet. Da disse kinatilhengerne forsvant var det åpent for at revisjonister kunne fritt utøve sin politikk.

Innad i AKP ble det tatt et omfattende oppgjør som kuliminerte i at alle lagdistrikt endte med å gjennomføre en avstemning om forholdet til Albania. Selv om selve avstemningen gav overveldende flertall for partiledelsens syn, viser det faktum at ledelsen i AKP valgte å ha en avstemning om AKPs syn på Albania, at det ble tatt svært alvorlig. Her er det mye som er uvisst om hvorfor det tok så lang tid fra AKPs medlemmer stemte om forholdet til Albania, og til resultatet lå klart. Min beste gjetning er at det var en kombinasjon av at det var mye som skjedde rundt den økonomiske situasjonen i AKPs bedrifter som stjal mye tid, samtidig som det var viktig å gi inntrykk av at denne stemmeangivelsen hadde foregått på en så korrekt måte som mulig.

Konklusjon

I innledningen av denne oppgaven stilte jeg fire hovedspørsmål om Albania som ideologisk forbilde for AKP. Det første spørsmålet dreier seg om hvilke forestillinger AKP hadde om Albania som ideologisk forbilde for AKP. Det andre spørsmålet dreier seg om i hvilke politiske saker fantes det tydelige spor av ideologisk innflytelse fra Albania. Det tredje spørsmålet gjaldt hvorfor AKP sluttet å anse Albania som et ideologisk forbilde. Det siste spørsmålet handlet om hvordan AKP tok oppgjør med de forestillingene om Albania som de hadde etablert.

I kapittel 1 har vi sett hvordan AKP fikk en forestilling om Albania som et slags sosialistisk Norge. I Albania fantes det visse historiske og geografiske likheter med Norge ble brukt for å skape forestillingen om Albania som et slags sosialistisk Norge. Det at Albania likevel var fattigere enn Norge forklares ved at den historiske undertrykkningen av Albania hadde vært langt verre enn i Norge. Likevel hadde Albania i løpet av relativt kort tid klart å bygge seg en anselig velstand, og fremgangen var enorm. De albanske kommunistene hadde klart det de norske kommunistene ikke hadde klart under andre verdenskrig, nemlig å drive ut okkupantene ved hjelp av egne krefter, og gjennom krigen hadde det albanske kommunistpartiet vunnet folkets tillit. Det var og nettopp denne forestillingen av Albania som et land som på alle områder ikke var avhengig utenlandske krefter som gjorde seg gjeldende i AKPs forestilling om Albania. Også i økonomien gjorde denne tankegangen seg gjeldende. I AKP anerkjente man at Albania hadde mottatt betydelig støtte i fra Kina, men bare da som en vennlig gest mellom to sosialistiske land, og Albania var ikke egentlig avhengig av hjelp i fra Kina. Vi har og sett at disse forestillingene fikk bredere nedslagsfelt i norsk kulturliv enn bare internt i AKP. Espen Haavardsholms skjønnlitterære bok om Albania ble gitt ut på Gyldendal forlag, og dagbladet trykket sommeren 1973 en artikkelserie om Albania som samsvarte med AKPs forestillinger om Albania.

I kapittel 2 har vi sett hvordan Albania virket inn i AKPs politikk. Denne innflytelsen gjorde seg først og fremst gjeldende i kampen mot høyreavviket. Men også i AKPs holdning til homofili finner man spor av albansk innflytelse. Det kan riktignok i begge tilfellene påstås innflytelsene i disse sakene kunne likeså godt ha stammet i fra Kina. I den sammenheng er det viktig å se på tidspunktet for når disse politiske sakene ble AKPs politikk. Særlig i kampen mot høyreavviket finnes det en sammenheng med at AKP hadde en delegasjon i Albania, for å

så senere endre politikken i retning av albansk politikk. Det er også ulik oppfatning blant forskere om hvorvidt de albanske lederne ga AKP beskjed om å ta oppgjør med høyreavvik i partiet. Min tese er at de albanske lederne gav beskjed, men at den ikke nødvendigvis ble gitt direkte. De albanske lederne kunne simpelthen ha sagt at det var viktig å bekjempe høyreavvik i et hvert kommunistisk parti, og det ville da ha blitt oppfattet av AKPere som at det fantes høyreavvik i deres parti.

I kapittel 3 har vi sett hvordan teorien om de tre verdener kom til å spille en sentral rolle i AKPs brudd med Albania. Vi har sett hvordan denne teorien ble det ideologiske hovedtema for bruddet mellom Kina og Albania, og at denne situasjonen etter hvert tvang AKP til å velge side i denne konflikten. Frem til sommeren 1977 ser det ut som at ledelsen i AKP ennå håpet at motsetningene mellom Kina og Albania ville løse seg selv, eventuelt at AKP kunne spille en forsonende rolle.

I kapittel 4 har vi sett hvordan AKP tok oppgjør med de forestillingene som hadde de selv hadde vært med på å lage. I punkt etter punkt forsvant forestillingene om Albania. Det var kun forestillingen om de albanske kommunistenes heltmodige kamp under andre verdenskrig som ble værende igjen av de forestillingene av Albania som ble presentert i kapittel 1. Det spesielle med AKPs oppgjør med Albania er hvor omfattende dette oppgjøret ble.

Målet med oppgaven har vært å vise at AKPs ideer om Albania preget deres opplevelse av landet. Fangeleire og politisk undertrykking i Albania ble ikke oppfattet som det, fordi det fantes en forestilling om Albania som tilsvarte at det ikke fantes fangeleire og politisk undertrykking. Da forestillingen om Albania begynte å forsvinne gikk det plutselig opp for mange at det de hadde sett, var faktisk fangeleirer og politisk undertrykking. Av denne grunn vil jeg derfor påstå at denne oppgaven er et eksempel på hvordan en idé kan påvirke og til dels dominere mennesker.

Videre forskning

I innledningen ble det nevnt at det var problematisk å gi en nøyaktig definisjon på hva ml-bevegelsen var og hvem som var dets representanter i Norge. Denne oppgaven har i all hovedsak dreid seg om AKPs forhold til Albania, men det var ikke bare AKP som hadde Albania som et ideologisk forbilde. Også KA hadde Albania som ideologisk forbilde, og i motsetning til AKP, valgte KA å ta albansk side i konflikten mellom Kina og Albania. Også

Kommunistisk Universitetslag valgte en stund Albania fremfor Kina. Dersom KA og KUL kan sies å ha vært en del av ml-bevegelsen ville det ha vært interessant å sett på hvordan de forholdt seg til Albania som ideologisk forbilde. KUL er så vidt nevnt i kapittel 4, men jeg ikke har i særlig grad nevnt KA. I et videre prosjekt om den norske ml-bevegelsen og Albania kunne det ha vært interessant å se nærmere på disse partienes holdning til Albania som ideologisk forbilde.

En annet tema for videre forskning kan være å undersøke den store mengden av litteratur og artikler som ble direkte eller indirekte oversatt fra albansk. I Klassekampen ble det utgitt en rekke oversettelser i fra den albanske avisen Zëri i Popullit. Hvem finansierte dette? Et annet spørsmål er hvorvidt artikler i Klassekampen som omhandlet Albania, var oversatt av albanske myndigheter, eller at de betalte noen i Norge for å gjøre det. Når det gjelder bokutgivelsene Oktober Forlag utgav stiller det seg det samme spørsmål, var albanske myndigheter involvert i disse utgivelsene?

Det gjenstår med andre ord mye igjen å forske på når det gjelder AKP og Albania.

Kilder

Arkivmateriale

Diverse direktiver og meldinger, funnet på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/index.html (08.05.11)

Oppslagsverk

Store Norske Leksikon (SNL) <http://www.snl.no/> (01.05.11)

Wikipedia: <http://no.wikipedia.org/wiki/Portal:Forside> (06.05.11)

Litteratur

Berntsen, Harald. *Det lange friminuttet: et essay om ungdom i 1960-åra* Oslo: Aschehoug 1998

Førland, Tor Egil og Korsvik, Trine Rogg, *Ekte sekstiåttene*, Oslo: Gyldendal Forlag 2008

Førland, Tor Egil og Korsvik, Trine Rogg (red). *1968 : opprør og motkultur på norsk*, Oslo: Pax Forlag 2006

Folkvord, Erling. *Rødt – På barrikadene for AKP og RV*, Oslo: Millenium Forlag 1998

Nettutgave 2005: <http://www.folkets-kamp.org/folkvord/rodt.html> (08.05.11)

Hoxha, Enver. *Melding til det 7. landsmøte i Arbeidets Parti i Albania*, Oslo: Oktober Forlag 1977

Haavardsholm.Espen *Historiens kraftlinjer*, Oslo: Gyldendal 1975

Istad, Anders Holsbø. *Politiske endringer i den norske ml-rørsla 1969 – 1980*

Hovedoppgave Universitetet i Oslo 1992

Knutsen, Sverre. *Sannhetsministiriets framvekst og sammenbrudd*, i Tvedt.Terje (red).(ml).

En bok om maoismen i Norge, Oslo: Ad Notam forlag AS 1989

Kolmannskog, Håkon. *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla - det umogleges kunst 1965-1980* Masteroppgave Universitetet i Oslo 2006

MacFarquhar, Roderick, *The Politics of China – The Eras of Mao and Deng*, Cambridge:Palgrave Macmillan 4.utg 1997 (1.utg1979)

McDermott, Kevin og Agnew Jeremy, *The Comintern – a History of International Communism from Lenin to Stalin*, London/Hong Kong 1996

Mork, Ragnhild. *Kinas raude sol: Ml og kulturrevolusjonen 1966-1976* Hovedoppgave Universitetet i Oslo 1996

Myrdal, Jan. *Albansk Utfordring*, Oslo Pax 1971

Sjue, Finn, *Albania -Søkelys på et Svik*, Oslo: Oktober Forlag 1979

Sjøli, Hans Petter. *Fra raddis til kader: kineseri i tidens ånd*, Hovedfagsoppgave UIO 2002

Sjøli, Hans Petter, *Mao, min Mao. Historien om AKPs vekst og fall*, Oslo: Cappelen forlag AS 2005

Skjønberg, Harald. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om Malernes storhetstid*, Oslo: Gyldendal Forlag A/S 1990

Skjønberg, Harald. *Tilbakeblikk på AKP(ml)s tiår*, i *Arbeiderhistorie*, Oslo 1990

Steigan, Pål. *Svar på tiltale. Forsvar for marxismen*, Oslo: Oktober Forlag 1982

Steigan, Pål. *På den himmelske freds plass*, Oslo Oktober 1985, Nettutgave 2004 på <http://akp.no/hefter/himmelske-fred.html> (08.05.11)

Steigan, Pål. *Veiskille*, Oslo: Oktober Forlag 1990

Steigan, Pål. *Vargtid*, Oslo: Oktober Forlag 1992

Thompson, Willie. *The Communist Movement Since 1945*, Oxford: Blackwell Publishers 1988

Trier, Elisabeth. *Splittelsen mellom SF og SUF. Den ideologiske bakgrunn* Hovedoppgave Universitetet i Oslo 1973

Zubillaga, Natalia. *"Det nasjonale spørsmål": Ml-bevegelsens nasjonale diskurs under EEC-debatten og kampen om Svalbard*, Masteroppgave Universitetet i Oslo 2007

Øgrim, Tron. *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion*, Oslo: Oktober Forlag 1979

Øgrim, Tron. *Den vestlige maoismens sammenbrudd og krisa i AKP (m-l)*, Oslo: Oktober Forlag 1982

Aviser/tidskrifter

Arbeiderbladet 11.11.1976

Klassekampen, 1973-79

Røde Fane 1973-78

Tjen folket 1973-78

Vårt Land 03.04 1973

AKP(m-l) bryter partiforbindelsene med KPD(m-l)

Til sentralkomiteen i KPD(m-l).

Med dette meddeler Sentralkomiteen i AKP(m-l) – Norge at den bryter partiforbindelsene med KPD(m-l).

Årsaka til dette er at KPD(m-l)s ledelse har tatt det standpunktet at det etter Formann Maos død har skjedd en kontrarevolusjon i Kina, og at sentralkomiteen i Kinas Kommunistiske Parti nå representerer revisjonisme og borgerskapets makt i Kina. Dette synet har ledelsen i KPD(m-l) gjort kjent i Tyskland.

AKP(m-l) forsvarer proletariats diktatur og virkelig sosialistiske land som Folkerepublikken Kina og den sosialistiske Folkerepublikken Albania. Ved sin holdning løfter ledelsen i KPD(m-l) handa si til slag mot proletariats diktatur og sosialismen. Ledelsen i KPD(m-l) driver provokasjoner mot

den sosialistiske Kina og oppfører seg som kontrarevolusjonære.

AKP(m-l), som er et kommunistisk, marxist-leninistisk parti kan ikke holde partiforbindelser med fiender av proletariats diktatur. Sentralkomiteen i AKP(m-l) har tatt kontakt med ledelsen i KPD(m-l), tålmodig diskutert med den og bedt om å få dens argumenter. Sentralkomiteen i AKP(m-l) har kameratslig kritisert det kontrarevolusjonære linja til ledelsen i KPD(m-l), og pekt på at ledelsen i KPD(m-l) ikke kunne legge fram noe marxist-leninistisk argument eller noen fakta som beviste dens svarte påstander. Dette har ikke ført til noen endringer hos ledelsen av KPD(m-l).

Følgelig er det også blitt umulig for vårt parti å opp-

rettholde partiforbindelsene med KPD(m-l). Ansvaret for bruddet i partiforbindelsen ligger helt og fullt på ledelsen i KPD(m-l). Det er den som har vendt seg fra å støtte det sosialistiske Kina til å angripe det sosialistiske Kina. Det er den som sier til KPD(m-l)s tilhengere i Tyskland at i det sosialistiske Kina er «borgerskapet ved makta». Det er den som oppfører seg som provokatører og ikke AKP(m-l).

Sentralkomiteen i AKP(m-l) har beslutta å kunnngjøre bruddet for dere i dette brevet for å gjøre det vanskeligere å forfalske og forvrengte de beveggrunnene som tvinger vårt parti til å bryte med KPD(m-l).

1) AKP(m-l) bygger partiforbindelsene på marxismen-leninismens og den proletariske internasjonalsismens prinsipper.

AKP(m-l) oppretter partiforbindelser i samsvar med den proletariske internasjonalsismen og marxismen-leninismens prinsipper. Vi oppretter aldri slike forbindelser på et tilfeldig grunnlag, eller på grunnlag av kjennskap til noen enkeltpersoner eller sentimentalitet.

Enhet på grunnlag av marxismen-leninismens prinsipper betyr ikke enhet i ethvert detaljspørsmål. Det er urealistisk for det har alltid vært og vil alltid være meningsforskjeller mellom partier. Men det betyr enhet i grunnleggende strategiske spørsmål. Det kan ikke herske tvil om at de partiene som har forbindelse med hverandre, marsjerer mot samme mål og kjemper på den samme sida av barrikaden. Om vi ikke krever dette så betyr det at partiforbindelsene degenererer til en tom form, til et taktisk forhold mellom ulike partier som kan ha antagonistiske motsetninger som tilmed får dem til å ta motsatt side under en krig, slik som de revisjonistiske og sosialdemokratiske partiforbindelsene. Da blir også proletarisk internasjonalsisme en meningsløs frase.

Et av den proletariske internasjonalsismens grunnleggende prinsipper er støtte til de statene der proletariatet har erobra statsmakta. Virkelige marxist-leninister må støtte proletariatets diktatur og de som leder stater med proletariatets diktatur — de marxist-leninistiske partiene.

Dette betyr ikke slavisk underordning eller etterlikning av alt det disse statene og partiene gjør. Dette har KKP og APA alltid sjøl vært de første til å slå fast. En slik slavisk etterlikning strider mot det marxist-leninistiske prinsippet at marxismen-leninismen må anvendes konkret på forholda i de enkelte landa og at frigjøringa av proletariatet og folket i hvert land er det egne verket til proletariatet og folket i landet sjøl. På den andre sida kan heller ikke eventuell ulikhet i syn på noen saker *frita* kommunistene fra den *plikten* de har til å støtte proletariatet ved makta.

Uten støtte til proletariatet ved makta, uten støtte til de virkelig sosialistiske landa blir alt snakk om proletarisk internasjonalsisme en tom frase.

AKP(m-l) kan ha partiforbindelser med marxist-leninistiske partier som har ulikt syn i forhold til oss i endel spørsmål. Dette er disse partienes rett. Det er spørsmål som kan diskuteres mellom partiene på grunnlag av det som er felles: enigheten om de grunnleggende prinsippene.

Men AKP(m-l) kan ikke ha partiforbindelser med folk som åpent går ut og *bryter* med disse grunnleggende prinsippene. Vårt parti kan ikke ha forbindelser med folk som erklærer at de fordømmer de marxistiske klassikerne. Eller med organisasjoner som gjør seg sjøl til etterslep for revisjonismen, som støtter sosialimperialismen, USA-imperialismen eller reaksjonen i sitt eget land. Vårt parti kan heller ikke ha kontakt med folk som bakvasker proletariatets diktatur i virkelig sosialistiske land som Kina

og Albania, som sier at i Kina eller Albania er det borgerskapet som har makta og det har vært kontrarevolusjon, som sier at kamerat Hua Kuo-feng eller kamerat Enver Hoxha er en «revisjonist», «agenter for USA-imperialismen eller sosialimperialismen» osv.

Ledelsen i KPD(m-l) har slutta å støtte proletariatet ved makta i Kina. I stedet har den vendt seg mot proletariatets diktatur og kommer med åpne angrep på det. Ledelsen i KPD(m-l) har sørget for at det er offentlig kjent for alle som vil vite det i Tyskland at ledelsen i KPD(m-l) støtter «firerbanden» mens KKP anklager den for å være revisjonister som ville styrte proletariatets diktatur og gjenreise kapitalismen i Kina. Ledelsen i KPD(m-l) har sørga for at det er offentlig kjent at den angriper kamerat Hua Kuo-feng for å være en revisjonist og en kontrarevolusjonær.

Uansett om det har vært under gunstige forhold eller under ugunstige forhold, så har AKP(m-l) alltid kjempa for å oppfylle sin internasjonalsistiske plikt å støtte proletariatet ved makta, å støtte det sosialistiske Kina og det sosialistiske Albania. Alle slags revisjonister og reaksjonære som har prøvd å bakvaske disse to sosialistiske landa og de to ærerike marxist-leninistiske partiene KKP og APA har vi alltid møtt med hard kamp. Dette har vi sett som et minimumskrav som vårt parti måtte oppfylle for å virkelig kunne reknes som et marxist-leninistisk parti.

Da AKP(m-l) oppretta partiforbindelsene med KPD(m-l) anså vårt parti det som sjølsagt at ledelsen i KPD

også i det lange løp umulig, den går i oppløsning av seg sjøl.

Representanter fra KPD(m-l)s ledelse har kalt vår kritikk av dem for «provokatorisk» – for «grove angrep» osv. Men det er deres egen støtte til den internasjonale kontrarevolusjonen i kampen mot proletariatets diktatur i Kina som er «grove angrep». Deres holdning til det sosialistiske Kina er provokatorisk. Men provokatører som gjør felles sak med reaksjonen mot proletariatets diktatur kan det ikke være enhet. Vi vil forsvare enheten mellom kommunistene, derfor bryter vi med slike provokatører.

En organisasjon i Portugal som kaller seg PCP(m-l) leda av Vilar, gjør krav på å være et «marxist-leninistisk parti» og pøver å få forbindelser med marxist-leninistiske partier. Men Vilar løfter handa si mot proletariatets diktatur i Albania og mot APA og kamerat Enver Hoxha. Han sier løgnaktig at kamerat Enver Hoxha er agentur for sosial-imperialismen, mens det er et faktum at APA og kamerat Enhver har store fortjenester i kampen mot sosialimperialismen og det sosialistiske Albania er en kraftig støtte for alle folk i Europa som kjemper mot sosialimperialismen. Vilar juger om proletariatets diktatur i Albania og Enver, han snakker om et sosialistisk land og et marxist-leninistisk parti som om det dreide seg om det imperialistiske og revisjonistiske Sovjet. Vilar og PCP(m-l) hører til i kontrarevolusjonens leir, for han støtter verdensreaksjonen mot proletariatets diktatur i

Albania. I virkeligheten er det ikke et spørsmål om Albania og sosialimperialismen, men Vilar og USA-imperialismen, for Vilar støtter USA-imperialismens mann Eanes og går inn for å dempe kampen mot borgerskapet i Portugal.

Bytt ut PCP(m-l) og Vilar med KPD(m-l) og Aust, bytt ut Albania og APA og kamerat Enver Hoxha med Kina, KKP og kamerat Hua Kuo-feng, og du ser nøyaktig det samme bildet. Det KPD(m-l)-ledelsen og Aust gjør er akkurat like kontrarevolusjonært som det PCP(m-l) og Vilar gjør. Vilar juger om at kamerat Enver støtter Sovjet. Aust juger om at kamerat Hua støtter USA. Begge kaller proletariatets diktatur for såkalt «revisjonisme» og hjelper de virkelige revisjonistene og alle reaksjonære som kjemper som kjemper mot proletariatets diktatur. Aust støtter «firerbanden» mot KKP's sentralkomite. Det er akkurat like reaksjonært som å støtte Fadil Paçrami og Bequir Balluku og Abdyl Këllezi mot APAs sentralkomite. Det er å støtte kontrarevolusjonære som ville styrte proletariatets diktatur.

Vilar legger ned kampen mot USA-imperialismen. Ledelsen i KPD(m-l) sier til oss at det ikke går an å lage massebevegelse for å bekjempe sosialimperialismen i Vest-Tyskland. Vilar snakker om kamp mot sosialimperialismen. Men hvor er denne kampen? Vi ser ei rekke kraftsatser i et blad og en politikk overfor borgerskapet, regjeringa og USA, som bare kan diskreditere kampen mot sosialimperialismen i massenes

øyne. Aust snakker om å ikke undervurdere kampen mot USA-imperialismen. Men hvor er denne kampen mot USA-imperialismen? AKP(m-l)-Norge, som virkelig har tilføyd USA-imperialismen noen slag i Norge og skapt politiske vansker for den, blir anklaga for «sentrisme» mens «kampen mot USA-imperialismen» i Tyskland ikke akkurat blir ført med noen voldsom kraft fra KPD(m-l)-ledelsen.

I praksis har ledelsen i KPD(m-l) og PCP(m-l) det til felles at de angriper proletariatets diktatur, bakvasker marxist-leninistiske partier ved makta, saboterer kampen mot supermaktene og diskrediterer marxismen-leninismen. Samtidig insisterer de på å bli rekna som deler av den marxist-leninistiske verdensbevegelsen!

Vi benekter ikke at KPD(m-l)s medlemmer ærlig ønsker å være marxist-leninister. Vårt parti har aldri hatt forbindelser med PCP(m-l) og vi kjenner ikke de indre forholda i denne organisasjonen, men det er også mulig at den har medlemmer som ærlig ønsker å være marxist-leninister. Men det kan ikke ndre det forholdet at ledelsene fører disse organisasjonene inn på en kontrarevolusjonær vei. Vi sier ikke det fordi vi er uenige med disse organisasjonene om småspørsmål. Vi kan ikke kreve at andre marxist-leninister skal være 100 % enige hverken med vårt parti, med KKP eller med APA. Men vi krever at virkelige marxist-leninister ikke skal gå til åpne angrep mot proletariatet når proletariatet har stat-smakta!